

Langs den stroom

Victor de Meyere

bron

Victor de Meyere, *Langs den stroom*. W.L. & J. Brusse, Rotterdam 1903

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/meye015lang01_01/colofon.htm

© 2009 dbnl

De meezenvanger

De meezenvanger

I.

WARD lag zoo goed in het bosch, heel alleen en ver van de menschen. Hij lag er haast weggedoken, hals over kop in het hooge bamisgras. Soms rekte hij zich en kroop op de knieën om met de oogen een vogel te volgen die, boven zijn hoofd, in 't gekruin wegvloog. Hij schuifelde eens tusschen de tanden en mompelde dan, teleurgesteld:

- 't Is er geen; de meezen komen niet.

Veel had hij gehoopt van dezen dag die, van morgen, als een heerlijke, late zonnebloem zóo schoon was opgebloesemd met een diepen, blauwen najaarshemel. En de meezen kwamen niet! Hij werd er geen gewaar. Twee uren lag hij reeds op vangst

met kevie, uil en roeden en niets liet zich hooren of zien. De duivel was er mee bemoeid. Het kon niet anders.

Hij rekte zich nogmaals, en opnieuw reutelde 't geschuifel stil en zachtjes tusschen zijne tanden.

- 't Zou er waarempel aan mankeeren dat ik boschman naar huis moest, zonder iets; 't is nog nooit gebeurd! dacht hij bij zichzelf.

Hij lei zich op den rug, de armen onder 't hoofd en schuifelde voort. Ginder, heel hoog in 't blauw geluchte, zag hij eene kraai op lange, lamme vleugels voortwiegen. Hij blikte ze na en schuifelde aldoor.

Weken aan één stuk had het geregend. Ward, wanneer hij, in de laatste dagen, alomme de boomkruinen zag leegwaaien, en zienderoogen de dichte blaren verminderen, dacht dat Sint Michielszomer hem in den steek ging laten. Hier en daar hing er nog rezekens een blaartje te biezebijzen en 't had maar een windeken noodig om, daar beneden, in 't gestruik, den afwaai te vergrooten.

Op Sint Michielszomer betrouwde hij altijd. Dan, al vielen de dagen 's avonds vroeg toe, kon het binst den dag, in den goeden zonneshijn, nog warm en deugdelijk zijn; met waar genot, kon men zich dan ergens in het bosch wegduiken. Maar 't weer moest droog zijn en de zon moest haren snuiter vertoonen, want anders had het geenen aard, en bleef het een verkeken kans: dan lieten de meezen zich niet zien en men kon er zich alleen beklodderen en begaaien.

't Had dagen lang geregend dat het goot; 't weer was dan op een twijfelaar gaan staan; 't wist niet goed wat het doen moest. Zou het doorweeren? Eindelijk toch werd de hemel schoongevaagd, en de wolken, die laag dreven, vluchtten voort,

geweldig voortgejaagd door heftige windbuien. En, als de zon 's avonds in 't westen wegzonk, lagen er groote bloedstrepen boven de kim. 't Was een goed teeken.

- Als die vierige luchten maar verminderen en de regen 't spel niet bederft, had hij toen gepeinsd, kan het misschien nog lekker worden. Er kan nog iets van komen, de bosch is nog niet heelegaar verroekeloosd.

Ward had er zich maar op voorbereid, voor alle zekerheid.

Gisteravond, als hij van de fabriek kwam, liep hij, alvorens naar huis te keeren, nog eens de velden in. Jandorie! wat stond het hem goed! Morgen ging hij niet naar zijn werk, morgen moest hij op vangst.

't Was droog onder den voet en een warm windje woei hem tegen. De sterren, met velen, pinkelden zóó hel van daarboven en, alomme, zoo ver men zien kon, lag er een lage damp over de velden.

- Morgen goed weer; de wind zit zuid-oost.

Het zuid-oostje, dat was het; dat moest hij hebben; alleen van het zuid-westje was hij benauwd, van den wind die van Ruysbroeck komt. Dat was een gevaarlijke kerel die nooit iets goeds bracht. De menschen van Ruysbroeck betrouwde hij niet eens! 'Waar de wind niet deugt, deugen de menschen ook niet!' placht hij te zeggen. Maar nu kwam het zuid-oostje aan de beurt!

In één adem stormde hij naar huis. Haastig bracht hij zijn getuig bijeen: vier roeden waaraan droge elzentoppen vastgebonden waren, een pot vogelenteer, dien hij, op een zondag, in zijn tuintje had gestookt, twee kooien en een groote, splinternieuwe in 't groen geschilderde wijmen keef. Zwaar-beladen als een lastdier, trok hij naar het bosch om er alles in een hollen kant, onder de bramen, te bergen.

Hij deed dat alle jaren zóó. Niemand mocht weten dat hij op meezenvangst ging. En 's avonds, in de late uren, als er geen mensch te been was, zou hij geen levende ziel ontmoeten; en als hij niemand ontmoette kon het niemand verklappen. De uil nam hij eerst 's anderendaags mede in een houwer dien hij onder den kiel verborg, zoodat men er niets van merken kon.

II

Om weg te geraken had het weeral moeite gekost. Alle jaren was het rats hetzelfde. Zijne vrouw monkefrooide en preutelde dat er 't eind aan verloren was. Hij begon te gelooven dat zij hem dat plezier niet gunde, dat zij niet kon lijden dat hij op meezenvangst ging. Anders had hij niets aan 't leven en meer verlangde hij niet. Al hetgeen waarvan zijne makkers hielden, en waarvoor zij soms heel hun pree overhadden, kon hem niet schelen. Wat had hij er aan? Hij dronk schier nooit; al zijn centjes hield hij bijeen voor de vangst.

Als hij dan 's avonds uit het bosch terugkwam, en de vangst goed was geweest, ja, dan werd er gefeest; dan moest al zijn geld kuisch-op. De vrienden paartten mee. Gedronken dat er toen werd, gedronken! 't Was de eenige maal dat hij op zwier ging en hij deed het dan goed; een heelen dag parlakte hij met zijne kameraden het dorp af.

Lang had hij gedroomd eenen uil te koopen om met de vrienden in den Herfsttijd op vangst te gaan, maar toen trouwde hij, en hij had het maar uitgesteld. Later zou het er

toch van komen. En toen werd de meezenvangst verboden. 't Was in eens gedaan; de liefhebbers werden bang en de gendarmen hielden een oog in 't zeil. De maatschappij van meezenvangers, die men er op 't dorp op nahield, bestond nog alleen ter wille van de jaarlijksche fooi. In October waren het telkens eenige dagen van joelend plezier; men ramoelde van herberg tot herberg in uitgelaten bende, met vlag en vanen en blikken muziek aan het hoofd. Men droeg een opgevulden uil in een kevie vorenaan en al de kameraden volgden, dichtgearmd, en 't vrouwenvolk danste en tierde mee. De mannen droegen teerroeden op hunne schouders of zwierden met elzentakken weg en weer.

Van op vangst te gaan was er echter geen sprake meer; men dierf het spel niet meer wagen. Men voelde dan ook dat men een valsche vreugde vierde; zij was uit de lucht gegrepen; er bestond geene aanleiding toe. Vroeger ging dat zóo niet. Men kwam toen van de vangst met een echtigen, levenden uil, en met de kooitjes kroppendevol meesjes. Maar toch, men liet de ontgoocheling niet blijken; men wilde vreugde hebben en luide keelde men voort, juichend en dansend.

Hier en daar was er nog een enkele die bijwijlen, in 't geniept, op de meezenvangst uitging, maar die kikte noch mikte er over. Men vermoedde 't wel, maar niemand had er zekerheid van.

Aan den droom eens een uil te bezitten, en roeden en kevies en kooitjes daarbij, had Ward niet vaarwel gezegd. Eens moest het er door. Hij had een groote, wijmen kevie gekocht en de kooien en teerroeden zelve gemaakt. Daarmee was hij haast gesteld; alleen een uil ontbrak hem nog. Hij had er lang voor gespaard, en als hij eens het geld op zij had zitten, kostte het

nog veel loopmarterijen, om er eenen te vinden.

Alle zondagen ging hij, in de vroegte, naar de vogelenmarkt van Mechelen en hij polste de verkoopers. 't Liep echter zoo gemakkelijk niet van stapel als hij eerst had gedacht. Geen een die van een uil wist. Daar was ook geen vraag meer naar.

De volgende week trok Ward terug naar de markt. De verkoopers kenden hem reeds. Eens, dat hij van verre aankwam, hoorde hij roepen:

- He, Sus, die van Meeldert is daar weer om zijnen uil.
- Hij is er zelf een, was het spottende antwoord.

Ward gebaarde dat hij niets had gehoord en ging opnieuw aan 't polsen. Hij moest er aan geraken, kost wat kost. De verkoopers beloofden, gelijk altijd.

- Aanstaande week, aanstaande week, vast en zeker; ge zult er eenen hebben, 'nen uil en 'nen goeien, 'nen boschuil. Kunt ge er 'nen beteren wenschen om meezen te vangen? En de koster van Leest die heeft me 'nen kerkuil beloofd, 'nen grooten kerkuil; daar zit er eenen op hunnen toren.

Men had hem eindelijk medegebracht. 't Was een groote kerkuil. Hij kwam van den koster van Leest, gelijk men beloofd had. Achttien frank moest hij kosten.... Achttien frank, 't was duur, maar 't was een schoon beest ook.

- Waarachtig, baas, ik verdien er mijn kostje niet aan, ge moogt het vrij gelooven. Ik moet hem zeventien frank betalen aan den koster van Leest, geenen cent minder, ge kunt het hem vragen als ge wilt. En een frankske mag ik wel hebben, geloof ik, voor al mijn moeite en al mijn geloop.... Hoelang zoekt ge nu naar 'nen uil, en kunt ge er eenen vinden? Ha, ha, ha! en de verkooper schaterlachte.

Ward knikte van neen, dat hij er geenen vinden kon en be-

taalde zonder afdjangelen. Hij moest de gelegenheid maar beetnemen.

Hij had den uil slechts even gezien, wanneer de man, daar vóór hem, het beest uit den houwer nam; 't was een lichte gele. Meer wist hij niet. Hij pakte den houwer aan en maakte zich zoo spoedig mogelijk uit de voeten.

Langs de Dijle ging hij regelrecht naar Meeldert. Hij spoedde zich om buiten de stad te geraken, want hij voelde zich benauwd en gejaagd. Hij kwam een politieagent tegen en verschrok.

- Die moest me eens vragen wat ik hier in den houwer draag, dacht hij.

Ward voelde zijn hart ineenkrimpen en ging sneller voort.

Wanneer de politieagent uit het zicht verdween, verborg hij uil en houwer onder den kiel.

- 'k Zal dan eindelijk op de vangst kunnen gaan, dacht hij, wanneer hij nog een eindje geloopt had.

Zijn hart klopte hevig in de borst. Sneller liep hij voort, altijd maar sneller, alsof hij achtervolgd werd.

Halverwege bleef hij staan. Hij kon het niet meer uithouden. Hij moest den uil eens zien. Hij loerde voorzichtig in 't ronde en, daar hij niemand bemerkte, haalde hij hem uit den zak en hield hem vast met zijn twee handen. 't Was een kerkuil met groote, witte oogschijven, waarin de dichtgeknepen oogen diep verborgen zaten; zijn licht-gele veeren gingen op den rug in grijs en van onder in spierwit over.

Ward bezag hem langs alle kanten, maar de uil begon zich te weren, beet hem in de vingers en krabde met zijn ruwe, gerimpelde klauwen dat het bloedde. Het deed pijn en hij stak het beest gauw in den houwer, dien hij dichtstropte en opnieuw onder den kiel wegborg.

Weer spoedde hij zich voort. Hij dacht er over na hoe hij 't beest zou moeten temmen. Wat zou hij lekkers moeten krijgen eer hij kennis zou dragen!

En welken naam zou hij hem geven? Dat was nog eene zaak waarop hij moest nadenken. 't Moest een goede uilennaam zijn. Hij zou hem dagelijks herhalen, zóó dikwijls, zóó dikwijls dat het beest hem ten laatste wel onthouden zou.

Hij zocht een naam in zijn geheugen en vond er geen. Hij zocht en herzocht... Al de namen die hij ophaalde gaven hem geene voldoening. Nu was het een hondennaam dien hij oprakelde en dan weer een menschenaam. Hij zocht voort... Hij herinnerde zich dat de 'Vereenigde Meezenvangers van Meeldert' vroeger een uil hadden die 'Loeke' heette.

- Loeke, dat is nu 'nen echtige uilennaam, dacht hij, een betere is er niet te vinden. Loeke, Loeke, zóó moet hij heeten... Loeke, Loeke, Loeke.

Die naam zong in zijne zinnen, zacht en lief:

- Loeke!

Er lag in dien naam iets bekoorlijks. Halfluid, het hoofd voorovergebogen langs den kant waar de uil onder zijn kiel verborgen zat, riep hij:

- Loeke, Loeke.

't Was of het beest hem reeds verstond; het hield zich stiller en bleef koesch.

Ward was blijde.

Overgelukkig stapte hij voort.

III

Als Ward thuis kwam begon hij onmiddellijk, boven 't portaal, een kot te timmeren. Heel de week timmerde hij: 's morgens vóór hij naar de fabriek ging en 's avonds als hij terug kwam; het duurde soms tot in de kleine uurkens. Eindelijk toch stond alles kant en klaar.

Alle dagen brachten nu nieuwe genoegens. Geregeld verzorgde hij de kooi, bracht versch water en spaansche tarwe. Hij kuischte en poetste aan het kot en hij wreef zich dan welgezind de handen, om al de vreugde die hij aan zijnen uil nog beleven zou. 't Was zoo'n schoon beest. Hij had er zóó nooit een gezien. Soms heel alleen in de keuken zat hij er 's avonds naar te loeren nevens de stoof, waar hij gewoon was in te dutten. Hoe schoon ging hij zijn kooi op en af, met opgeheven kop en statige schreden! En zijne oogen die gloeiden als vuur en zij draaiden zich te allen kant, alsof zij naar eene prooi zochten.

Somwijlen gebeurde het dat Ward voor Loeke een stuk vleesch uit zijn eigen mond spaarde. Ook vong hij muizen die hij hem dan met ware zelfvoldoening bracht.

Hij herinnerde zich nog de eerste muis die hij gevangen had. De uil zat in 't midden van de kooi op eenen poot en pinkoogde. Hij stak den anderen poot uit om krampachtig den stok te omklauwen en verborg den eersten weer in 't witgevederd dons.

- Een uil is toch een dom beest als men hem van dichtbij niet kent, meende Ward.

'Zóó dom als 'nen uil!' zegde het spreekwoord en er lag, waarachtig, als men op het eerste zicht afging, wel iets waars in. En 'zóó dom als 'nen potuil,' dat was nog een spreekwoord, dat Ward dikwijls had gehoord. Een potuil dat was nu het domste wezen dat men maar uitdenken kon. Een potuil! Potuilen kende hij niet; hij had er nooit gezien en hij dacht:

- Als men 't goed moest uitvunderen zullen de potuilen, al schijnen ze dommer, eigenlijk veel slimmer wezen dan de kerkuilen.

En Ward peinsde verder aan die oogenblikken dat hij de eerste maal met het muisje afkwam. Hij hield het bij den staart en liet het heen en weer bengelen vóór zijnen bek; 't was te veel dat hij hem opendeed, of maar even zijn klauw uitstak. De uil bewoog niet.

- Riekt hij het dan niet?

Neen, de uil rook het niet. Hij trok zijn oogen eens open en kneep ze spoedig dichter toe. Het grimas was zoo koddig dat Ward er hartelijk om lachte. De uil maakte zich weg en, pootje voor pootje, kroop hij op den stok voort, tot dicht tegen den waaier. Weer kwam Ward met de muis, als om hem te tempteeren. Eindelijk had hij het op. Met gretige klauw greep hij 't muisje in een zenuwachtigen, krachtigen neep, zoodat een druppelken geronnen bloed op 't grijze pelsken perelde. Gulzig hapte en verslond hij alles met haar en huid, de beentjes krakend en vermorzelend met knarzelend gemaal; alleen den staart liet hij vallen; in afschuw wierp hij hem uit den bek, alsof hij er van kotsen moest, en ging wat verder zitten.

Daar bleef hij dan, een heelen tijd, in diepe overpeinzing, als weg van de wereld, de oogen heel en al verborgen in de witte oogschijven en met eene groote, dikke plooi in het

voorhoofd. En Ward beseftte, voor het eerst wat hij in den almanak van 'Blinde Kobe' gelezen had, dat de uil het zinnebeeld van de wijsheid is.

Na hem nog enkele maanden goed te hebben verzorgd, ging Ward eene eerste maal op vangst. 't Was een overschoone dag, een weer gelijk vandaag, maar het bosch hing alomme vol bladeren, bruine, roode, gele, verbrande, geroosterde, verkoperde en vergulde blaren... En 't groene loof, 't hier en daar nog overgebleven groen gebladerte, was van een schoonere, diepere kleur dan vandaag; nu waren de luttel blarekens die nog wat groen gewemel brachten, verroest en verkleurd door regen en wind. En 't rook er beter toen: een sterke, zat-makende bamisgeur. Hij zou het altijd blijven onthouden: vijf en zeventig biemeezen, lievekens, bieknappers, vlammekens en koeistouwers had hij toen gevangen. Een betere vangst had hij niet meer beleefd.

IV

En hij zat terug op de plaats waar hij, over jaren, zijne eerste vangst had gedaan. 't Moest hem geluk bijbrengen vast en zeker; het kon niet anders.

Twee volle uren lag hij reeds te lokken en door 't gestruik te loeren, maar hij hoorde of zag niets. 't Begon hem te ergeren en te verdrieten. Geen enkel meesken had hij ontwaard.

Hij stond een oogenblik recht, rekte zich en trok zijne broek op, met twee handen te gelijk, en zijn breede schouders deden 't hem mee.

Voorovergebogen met zijn struisch lichaam bleef hij vóór zich uit turen. 't Zonnelicht scheen vlak op zijn rood en bollig aangezicht en deed hem de oogen toenijpen, zoodat hij nog alleen van tusschen de wimpers loerde; de zon, die hem op 't gelaat lag, kleurde zijn blonden baard haast rood en viel met een lange, gouden streep op zijn blauw boezeroen. Hij stak zijne handen in de zakken en boog 't hoofd dieper op de borst, als wilde hij zich tegen 't zonnelicht beschutten. Aan zijne voeten lag de flesch genever nevens een vogelenkooitje met witte, ahangende slobkous. Eenige schreden verder stond de kevie, waarop de uil zat, te midden van elzentakken en kempzaad dat nog in den dop stak; vier teerroeden stonden er rond.

Hij zag Loeke onbewegelijk zitten, en knipoogend draaide hij den kop van links naar rechts; soms keek hij even de diepe, blauwe lucht in en opende wijd de glanslooze oogen.

Ward, als hoorde hij iets in 't gestruik, lei zich weer in 't gras, dronk 'nen slok aan de flesch en ging aan 't lokken; 't reutelde en 't ratelde hem weer tusschen de tanden, op allerlei wijzen sjirpend, tinkelend en tierelierend:

- Tio, tio, wst, wst, tio wst, tio wst...

Hij luisterde aandachtig, zich oprichtend op twee handen en met uitgerekten hals. Er was niets te hooren. 't Was de stilte alom, die nog vergroot werd door 't op en neerruischen van de takken, en door het ritselen van een droog blad dat, naast hem, in het gras viel.

- Tio, tio, tio, wst wst, tio, tio wst....

Altijd was er niets te hooren. Een enkel oogenblik duurde een volle eeuwigheid en Ward schuifelde en lokte.

En eensklaps, onverwachts, was het een wederroep diep in 't gebladerte. Hij schrok er van en kon het niet gelooven; hij schuifelde aanhoudend, onverpoosd. En daar kwam weer een wederroep in zijne ooren klinken, en nog een en nog een; 't werd een verward gesjirp en getwinkel ondereen.

Hij loerde door 't getak en hij zag, rondom den uil, het weg en weer gevlieg en gefladder van twee zwart-gekopte biemeezen. Zij scheerden met open vlerken, piepend en schetterend nevens den uil weg die, trappelend op de kevie, puffend en proestend, zich weerde, zoo goed hij maar kon, met opgestreuveld gevederte, klauwende pooten en slaande zwingen.

Maar de meezen waren talrijker geworden; zienderoogen vermeerderde hun getal. Zij vlogen hem naar den kop en pikten hem waar zij hem raken konden. 't Was een helsche doening. Zij niemelden dooreen en zoefden te gelijk en van alle kanten naar hem toe. Zij kwamen van overal, van omlaag en van omhoog; zij vielen van uit de kruinen der boomen recht naar de keef; andere kwamen langs den grond gevlogen, scheerden in éene vlucht voorbij en wip! ze waren weg met een pluimke dat zij van daarboven, waar zij zich op eenen tak hadden neergezet, triomfantelijk naar beneden lieten dwarrelen; zij schenen fier als overwinnaars en keelden hun glorie uit, luide twinkelend.

De arme uil pufte van woede; hij schudde in zijne pluimen die zich omhoogkroesden. Hij wierp zich klauwend en krabbend in de hoogte, beet nijdig in zijn eigen gevederte en viel toen, onmachtig hijgend, op de keef.

En allemaal scheerden ze dan tegelijk, in eenen trek, naar

den uil, die zich aan den aanval niet verwachtte en met de klauwen wroette en scharrelde. Zij hapt en pikten met snebbige, hebbige bekken. De uil sloeg met de vleugels, kleppend en kletsend, en wierp zich omhoog met open zwingen, maar de ijzeren ketting aan zijnen poot snokte hem terug, en hij plofte zwaar te midden van de elzentakken, waarvan er enkele ten gronde ruischten.

Zij waren, voor een oogenblik, weer allemaal verdwenen, rechts en links in boomen en struiken; men hoorde alleen nog een taterend geharrewar.

Ward hief zich op en angstig hamerde het in zijne borst. Hij zag er geen op de teerroeden.

- En geen één gevangen, mompelde hij ontevreden, geen één!

Ze zaten daarboven allemaal ondereen te razen en te frazelen en wipten gedurig tak-op, tak-af, van de eene kruin naar de andere. Hij zag nu vogeltjes van allerlei slag, vlug en neerstig dooreenfladderen: biemeezen en vlammekeens, zoetelieven en sijsjes, geelaards en knuiters, kwetteressen en musschen: zwoevende vlerkjes en kleppende vleugeltjes te allen kant; er zaten er van woede met hun lijf te schudden en te schodderen en hun pluimkens rezen te berge; andere waren als nette juffertjes met glad-gestreven veertjes en zij zaten te sierstaarten als pagadetten; andere piepten en schreeuwden, als razend op hun takje, en wijl zij, met vooruitgestoken koppen, naar beneden staarden, zag men hun tongetje op en neer gaan in hun bekje.

Een geelaard gaf weer het sein tot den aanval. Tetterend viel hij steil naar beneden, recht naar den uil. En de andere volgden. Er waren er wel vijftig in eens. 't Werd een gepieter, een

geschreeuw dat hooren en zien verging. Men vloog hem naar den kop, sprong hem op 't lijf, pikte en snauwde hem toe, snadderend en kwetterend. Er waren er zelfs die bijtend en happend met opgestreuvelde veeren naar elkander toeschoten.

Ward rolde zich van genot in het gras, maar aldoor lokte hij voort, schuifelend en deunend tusschen de tanden, zachter en stiller:

- Tio, tio, tio twie... wst, wst, tio, tio twie...

- Daar zal eene vangst van komen, dacht hij, eene vangst van belang, als ze zich zóó dapper laten lokken.

De uil wierp zich in de hoogte, proestend en krabbelend, maar viel terug op de mand dat de wijmen kraakten en bleef woelen te midden der elzenblaren en kempdoppen, klauwend met de pooten in de lucht. De vogeltjes, alle te gare, scheerden weg in het naaste gestruik. Enkele vielen op de roeden, sloegen verwoed met de vlerken en schreeuwden en piepten. En de andere kwamen toegevlogen, alsof zij hulp wilden brengen en fladderden rondom met kleppende vlerkjes en schreemden mede. 't Was bijwijlen of ze zich, te gelijk, op de teerpriemen gingen neerlaten, maar, als verschrikt, vlogen ze allemaal schielijk weg met rappe vleugelslagen.

Ward sprong toe. Voorzichtig nam hij de vogeltjes van de roeden - 't waren vijftien biemeezen; hij stak ze in de kooi, een voor een, den arm in de lange slobkous. Hij schikte de kevie, raapte de neergegooide elzentakken op, streek de teer aan op de roeden en streekte den uil met goede, zachte woorden:

- Loeke, braaf Loeke.

Hij lei zich terug achter 't gestruik, dronk 'nen slok en opgeruimd lokte hij, harder en luider, juist gelijk hij van morgen begonnen was:

- Tio, tio, tio, wst... wst wst tio!

Het antwoord liet zich niet wachten. De meezen waren daar onmiddellijk weerom. Hij zag er eerst een vluchtig over de keef scheeren en dan twee te gelijk; dan kwamen er meer en zij werden stouter en fladderden op en neer boven den uil, die opschrok en aan 't klauwen ging. In een oogwenk waren z'er allemaal; van alle kanten kwamen ze toegevlogen.

Stillter en zachter schuifelde Ward; 't reutelde maar even over zijne tong, om ze niet te doen schrikken. En al vielen er ook op de roeden, hij wachtte, want meer moesten er bijkomen, nog meer. Lang zou het ditmaal niet duren want ze tergden den uil van dichtbij, met nijdig gepik.

Onverwachts lag de uil achterover op de keef. De meezen stoven uiteen; enkele vielen huilerig piepend op de roeden of bleven er omfladderen, snaterend en kakelend, met vinnig gesnedder en gegebber.

Voor de tweede maal sprong Ward van achter den struik en weer verborg hij de gevangen vogeltjes in de witte slobkous van 't groen-geschilderde kooitje. Hij had er een en twintig nu en hij vond er nog twee in 't gras, die zich van de roeden hadden losgerukt. 't Waren allemaal meeskens.

- Reeds acht en dertig, en 't is maar een begin! 't Is nog geen tien uren!

V

Ward wilde het uitjubelen van pret. Hij wilde zingen en juichen dat het klonk en weerklonk door het bosch, maar hij dierf niet.

- Men moest het eens hooren! dacht hij. 'k Moet voorzichtig zijn, men is nooit zeker van de gendarmen en de boschwachters.

Hij kronkelde zich in 't gras. De leute die in zijn lichaam zong moest hij uitwerken. Hij zag naar de lucht. In 't diepe blauw dreven watten wolkjes en verijlden zich stillekens en gingen heelegansch te loor zonder dat men het gewaar werd.

't Geroep en 't gesjirp van de vogels was nog alomme. Hij hoorde het overal in 't geboomte en lei zich terug op den loer, schuifelend en fluitend.

Geen enkel vogeltje naderde. In 't gebladerte bleven zij kwetteren en pieteren en zij wipten zich zoo snel van kruin tot kruin dat hij ze met de oogen niet volgen kon.

- Ze zijn bang; ze laten zich niet meer lokken, dacht Ward. Eerste gewin, kattegespin.

Maar neen, waarom die gedachte? Hij was nu eenmaal niet bijgeloovig en bekreunde zich bitter weinig om die ouw-wijvengezegden. Het bevreemde hem toch dat hij daaraan dacht en hij bleef er op voortdubben.... Eerste gewin.... Zou het een voorgevoel wezen?

- Onnoozelaar die ik ben, wat zit ik hier in mijne gedach-

ten te parlesanten om niets, waarlijk om niets.... Ik heb er reeds acht en dertig gevangen en er zitten er nog in de buurt.... Ik moet er nog vangen, nog veel, nog veel, nog veel....

- Tio, tio, tio, twie.... wst, wst tio...

Hij lokte voort. 't Duurde echter niet lang of hij ging weer aan 't prakkezeeren.

- En moest ik er geen meer vangen, wat kan het me schelen? Ik ga op een andere plaats zitten, de bosch is groot.... Ik heb hier immers een schoone vangst gedaan? En als ik er van den heelen dag geen enkel meer vang, wat geeft het me nog? Meestal komt men er met minder t'huis?

Hij greep de flesch en dronk eens, met lange slokken om de deugd van zijn verhemelte te vergrooten. Traag klokte het en hij geraakte er bijna den adem kwijt. Hij smakte met de tong, wreef den mond af met de mouw en verborg de genever onder de droge blaren. Het deed hem goed, een borrel. Hij was maar een arme schuiver, die in 't leven niet veel meer had dan wat hij zichzelve gunde. En wat kon hij zich gunnen? Van tijd tot tijd een borrel en eene pijp. Meer had hij niet. Ja, alle jaren nog de meezenvangst en 't was al. En dat werd hem niet gegund! Niet alleen was de meezenvangst verboden en moest hij het in 't geniept doen, en daarbij nog alle voorzorgen nemen om niet geklist te worden, maar zijne vrouw, zijn eigen vrouw, gunde 't hem niet. Altijd was het er op, wanneer hij van de meezenvangst gewaagde. Acht dagen lang sprak zij dan niet en 's nachts sliepen zij rug tegen rug.

Hij was reeds gewoon geraakt aan die jaarlijksche buien van zijne vrouw. Ook, lachte hij er hartelijk mede met de kameraden; we slapen weer in dubbelen arend, gekscheerde hij....

Die borrel bracht hem zoo'n vreemde zaligheid, zoo'n weelderig genot in heel zijn lichaam.... Hij voelde eene weldoende warmte naar het hoofd stijgen en, in zijne hersens daarboven, suisde zoo'n wonder leven dat hij, schier bedwelmd, zijne vangst vergat.

Om die soezige gelukzaligheid te vergrooten zocht hij nogmaals de flesch, ontkurkte ze en, den toot in den mond, klokte hij de genever binnen.

De uil kraste onverwachts, want Ward lokte niet. Hij keek op en loerde door den struik en zag den uil, boven-op de kevie, ongeduldig aan het trappelen. Hij moest iets gerieken, iets in de mot hebben. Hij zag het permentelijk.

En hij schuifelde, hard en luid en dan plotseling stiller en zachter, en altijd maar stiller en zachter; 't geleet aan 't gefluit van een wegvliedenden vogel. Met tientallen te gelijk vielen ze uit de boomen, vogeltjes van allen tooi, wieterend en kwetterend. Zij vlogen over de kevie weg en weer en de uil krabde en klauwde met de pooten en zijne veeren struifden op. Er waren er zooveel dat Ward ze niet volgen kon. Hij hoorde alleen hun piepen en sjirpen en, aan 't schreien en schreemen, begreep hij dat zij op de roeden gevangen zaten. Ward kon het aldra niet meer uithouden; hij kwam toegesprongen en, een voor een, verborg hij de vogeltjes in de kooi.

Het gaf hem telkens zoo'n vreemd gevoel wanneer hij die vogeltjes in handen hield. Wanneer hij ze grijpen ging, begonnen ze zich te weren. Schreiend trokken zij hunne snaveltjes wijd-open en pikten en beten hem in de vingeren, zoo hard ze maar konden. 't Deed hem pijn en soms ook bloedde hij. Eens dat hij ze vast had werden ze schuw en bang. Uit louter plezier bleef hij ze enkele seconden vasthouden, verborgen in de palm

van zijne hand; wat keken ze bang, de zwart-fluweelen kraaltjes van hun oogen! Vreemd en raar was dat gevoel! Men zou het aan niemand kunnen voortvertellen; een meezenvanger alleen kan het begrijpen. En hun hartje klopte geweldig, en altijd maar sneller, alsof het, elk oogenblik, in een uiterste klopping, voor eeuwig ging stilvallen.

Als de meeskens weggeborgen waren, klokte hij opnieuw aan de flesch. 't Deed hem deugd; 't liep hem tot in de teenen. Hij voelde het loopen en 't bracht een uitstralende warmte in maag en buik... Maar schielijk werd hij, daarboven in zijn hoofd, een zwaarte gewaar en een lamheid verspreidde zich door heel zijn lijf. 't Geleek eene genotgevende soezing die zich als vanzelve door elk deeltje van zijn vleesch joeg. 't Begon vóór zijn oogen te schemeren en te wemelen. Vakerig vielen hem de oogen toe; maar hij wilde niet slapen, nu de vangst goed begon te worden en hij trok zijn kijkers open, zóo wijd hij maar kon. En hij zag de boomen bijzen en de blaren wiegelen... Alles bewoog en danste: lucht en boomen, uil en kevie...

- Heb ik het dan waarlijk staan? Ben ik dan waarlijk bevrozen? Van een enkel fleschje, van een enkel fleschje? 't Is gods onmogelijk! 't Zal de lucht zijn, de open, frissche lucht van den bosch. 'n Mensch is er verdraaid niet aan gewend. Heele dagen in de fabriek sloven en nu in den bosch luieren, 'nen heelen dag in den bosch luieren, met weinig eten in de maag, en nog al in den Bamis... 't Zal wel overgaan...

VI

Ward lokte niet meer. Hij vond er den moed niet toe. Zijne oogen vielen dicht en hij doezelde in. 't Was echter maar een lichte sluimering die hem overviel. Soms hief hij zich op en hij loerde dan met loome oogen. Zijn hoofd deed zeer en ook in leden en lijf, wanneer hij zich maar even rekte, voelde hij onverdragelijke pijnen.

Daar schreemde en kraste de uil. Eerst dacht Ward dat hij droomde, maar medeen hoorde hij een gefledder en geruisch van vlerken. Hij kon het waarachtig niet gelooven dat het spel weer aan gang was, en toch was het zóo. Hij zette zich recht en, op de knieën, loerde hij van achter het gestruik. Hij had het warm en nam zijne klak af en drukte ze met de hand plat in 't gras. Hij zag de vogeltjes overendweer scheeren; er waren er wel honderd. Er zaten er op de roeden en een, dat er met de vleugels aanplakte, bengelde en bijsde in de lucht; 't rukte zich los en viel in 't gras.

- 't Zal toch niet ver vliegen, peinsde Ward.

Hij wreef zich de oogen om beter te zien; er kwamen er maar altijd nieuwere bijgevlogen en op de roeden zaten ze grijzendik te schreien en te kreunen.

Hij wilde ze niet halen, neen... Hij was er te lui voor... Hij zat daar als bedwelmd door de genever. Daarboven in zijnen kop was het begonnen en 't had zich aan heel zijn lijf overgezet. Hij dacht uit een langen slaap op te staan en vreemd scheen het hem dat hij de dingen rondom, die hij goed genoeg ken-

de, voor de eerste maal meende te bemerken. En telkens duurde het, en bleef het duren, vooraleer hij bewust geraakte van wat vóór zijne oogen gebeurde.

De vogelkens, die op de roeden vastgeplakt zaten, schreemden en piepten om hulp, maar de andere hoorden niet en overkwetterden, in de dolle woede waarmede zij den uil tergdten, het erbarmelijk noodgeschrei.

- Ik ga ze niet halen, zei Ward, ik ga ze niet halen; ik wil niet. Ik moet er in eens veel hebben, heel, heel veel in 'nen enkelen trek, gelijk de mannen van het steek zeggen. Vijftig moet ik er hebben, in-eens... Watte vijftig?... Honderd moet ik er hebben, honderd, honderd... en geen een minder; honderd... honderd...

Dat woord rolde holder-de-bolder door zijne zinnen...

- Honderd, honderd... 't Zal bij meezenvangers wete niet gebeurd zijn... Honderd meeskens in-eens!

Ward wiebelde zich in 't gras van lol en leute, in een dollen roes. Eenen stond hij bleef liggen, zette zich dan recht en zocht in zijn twee diepe broekzakken naar zijne tabaksblaas en zijn houten pijpken; hij stopte het met de rechter hand en duwde op de tabak met den natgemaakten duim. Hij stak aan, wierp het brandende stekje weg en lei zich op den rug, genoegelijk trekkend en de rook, dien hij met vollen mond in de lucht blies, kringde op met blauwe wolkjes.

Al rookende dacht hij gestaag aan de vogeltjes op de roeden, dáar, achter hem.

- 't Zal van belang zijn zoo'n klop. Honderd meezen, denk eens na...

Altijd bleef hij liggen, smakelijk rookend. Hij liet gaan wat ging. Ze moesten er allemaal op, allemaal. Zoolang de uil

kraste waren ze hem aan 't tergen en zoolang er waren stond hij niet op.

Er viel hem een vuurvonkje op den neus; 't deed pijn en Ward sprong recht. Hij klopte zijn pijp uit op den schoen en zette zich, wat verder, met den rug tegen eenen boom. Van daar kon hij nu den uil zien en al de vogelkens op de roeden. Ze zaten er grijzendik vastgeplakt; 't waren vogeltjes van alle slag: kwetten en schrijvers, vlammekeens en distelvinken, bieknappers en koeistouwers, ovendeckers en allerlei meezen tot ossenbollekens toe; en er lagen er zoovele in 't gras te spartelen!

Schielijk hoorde hij iets roeren in de blaren en hobbeldesobbel vlogen de vogels weg.

- Er is verraad, meende Ward en medeen sprong hij op, recht naar den uil.

Hij liep boef op twee gendarmen. Hij wist niet waar ze vandaan kwamen en bleef staan met knikkende beenen, den schrik in 't lijf.

- Ha, ha, 't is hier dat ge zit, De Pauw; 't is hier dat ge zit... We hebben u dan eindelijk gesnapt.

Ward stond verstomd; hij wist niet waar hij het had. Hij was zeer bleek geworden en zijn hart klopte geweldig.

- We wisten 't wel, vervolgde de brigadier, een sombere, magere, lange kerel met groote, zwarte knevels en dunne lippen en daarbij een vooruitstekende glad-geschoren bef, we wisten 't wel dat gij in 't net zoudt loopen; 't kon niet anders! 't Duurt al lang genoeg. 't Is al zeven jaar dat we vermoedens op u hebben, doch ge bleeft ons te slim. Waar zijn de vogels?

- ?

- Kunt ge niet spreken? Ge zijt gij anders toch zoo'n bloode vent niet. Ge kunt gij anders toch uw woord doen.

- Hier, brigadier, hier zijn ze. Wat moet ik er mee doen? vroeg de gendarm.

Deze gendarm was een dikke, gezonde, witharige boer; hij had een rood aangezicht zonder baard of snor en door het neusje, slechts even aangeduid, en de glazen oogen met witte wimpers en zonder brauwen, geleek zijn kop wel een schoonen, blozenden appel.

- Laat ze vliegen, laat ze vliegen, gebod de brigadier, wat zou men er anders mee doen?

- 't Is zonde, 't is zonde, er zijn er wel honderd; en, er zitten er nog zooveel op de roeden!

- Laat ze allemaal vliegen, maar vliegen.

- 't Is zonde, 't is zonde, herhaalde de gendarm. De beestjes moeten er van kapot. Als er maar wat teer aan hun vlerkjes blijft hangen, pikken ze er aan tot alles er af is; en er van sterven moeten ze...

Ward werd ondervraagd door den brigadier.

- Welnu, De Pauw, wat weet ge te zeggen?

- Niks.

- Ha, niks, niks; 't is gemakkelijk, niks. Ha, ge dacht misschien dat we u niet in 't oog hielden. En de uil boven uw portaal? Die zat daar ook voor niks zeker? Wie steekt er zijn eten in eenen uil als het niet is om op meezenvangst te gaan? Ge denkt toch zeker niet dat we dat alles niet op hadden? Meent ge soms dat wij gendarm zijn voor ons plezier? En de vogelenteer dien gij verleden zondag in uwen hof hebt gestookt, en waarmede gij een heelen dag, uwe geburen hebt verpest? Dat was ook weeral om niks?

Ward zei geen woord. Hij stond daar als een nietigaard, die geen drij kon tellen.

De brigadier zocht, met groot en wijd armgebaar een boekje, heel diep in zijnen zak, en begon te schrijven. Ondertusschen nam de gendarm de vogeltjes van de roeden en liet ze vliegen. Somwijlen veegde hij voorzichtig de teer van hunne vlerkjes met een droog blad. Als het vogeltje niet vanzelve wegvloog, zette hij het op de palm van zijn groote, mollige, gebloemde hand en liet het zoo stillekens neervallen in het gras, waar het met heftige slagen van zijn zwingskens, in 't gestruik verdween.

De brigadier ging altijd voort met schrijven.

- Hoe is uw naam? vroeg hij plotseling.
- De Pauw, Ward.
- Ward? Hoe Ward?
- Edoeward.
- Ha, en hoe nog?
- De Pauw Edoeward-Napoleon.
- En uw vader, hoe heette die?
- De Pauw...
- De voornamen alleen, de voornamen alleen...
- Jan-Judocus.
- En uwe moeder?
- Melania-Maria.
- En de familienaam?
- Schobbens, Melania-Maria.
- Goed, goed, goed; ik weet het al.
- Waar zijt gij geboren?
- Te Pullaer.
- Wanneer?

- Den drij en twintigsten December 1862.

- Goed, goed... 't Is al wat ik weten moet. 't Zal u duur te staan komen, kere! Een boet van een en twintig frank, allermint, als het voor den eersten keer is. Ja, ik vergat het u te vragen: zijt ge nooit veroordeeld geweest?

- Nooit!

Ward bleef staan. Hij zag naar den gendarm die de teerroeden uit den grond trok en ze op de keef wierp. Telkens verschrok de uil en hij trok de oogen wijd open om zich vervolgens diep in zijne pluimen te verbergen.

- Ge kunt gaan, De Pauw, ge kunt gaan; wij hebben u niet meer noodig. We zullen wij hier voor alles zorgen. Morgen zal het proces-verbaal opgemaakt zijn en ge kunt het komen teekenen op de gendarmerie.

- Maar mijnen uil, mijnheer de gendarm, mijnen uil?

- De uil is aangeslagen... dien krijgt ge niet weer, en medeen draaide de brigadier zich om en schupte met zijnen voet tegen de keef die wegbotste, terwijl de uil verschrikt opvloog; wij zullen dien wel in zekerheid brengen.

't Was een slag die schielijk al de veeren in Ward's lichaam deed losspringen. Hij gaf zich geen rekenschap meer van wat in hem gebeurde. Alles was duister: duister in zijnen geest, duister in zijn hart en duister vóór zijne oogen. In die duisterheid stond er daar iets in hem recht... hij wist niet wat het was, noch wat het wezen mocht. Een oogenblik werd alles weer licht vóór zijne oogen... Hij zag dan hoe alles draaide wat er aan of omtrent was, de boomen, de struiken... Hij zag plotseling zijn Loeke, als in de laaie vlam van een opklarenden weerlicht die, vóór zijne oogen, 't duister verdreef... Hij zag hem nog eens, eens vluchtig; de gendarm nam hem op met keef en al. Toen

werd het weer duister in hem en duister vóór zijne oogen ook; hij wist niet meer wat hij deed.

Als waanzinnig sprong Ward toe, recht naar den gendarm die, vóór de brigadier het had kunnen beletten, gerekt en gestrekt in 't gras lag. Een zware pardaf en de kevie viel, met kromgekraakte wijmen, en half-ingeduwd van 't machtige geweld, op den grond en de groote, schoone, dikke gendarm lag er nevens, half bewusteloos. Ward zat hem scherrings op 't lijf en wilde hem wurgen, en zijne handen omprangden hem de keel. 't Schuim broezelde op zijnen mond, zijne haren stonden hem verwilderd op den kop en zijne oogen draaiden groot en wit in hunne kassen.

- Brigadier, brigadier!

- Watte, mijnen uil meenemen, mijnen uil? Watte, gij judassen, nijdigaards, dat zal niet gebeuren, dat zal niet gebeuren! Ik wil er mijn leven voor laten, mijn...

Twee sterke, ijzeren handen grepen hem bij de schouders en trokken hem achterover in 't gras.

- Wel hedde van uw leven, hedde van uw leven, zei de brigadier onthutst, met bevende stem, terwijl hij Ward met zijn sterke, beenderige handen bij de schouders vastgeklampt hield. We zullen wij u dat anders leeren, kerel, we zullen wij u dat anders leeren.

De gendarm kon nu bijschieten en Ward werd met de handen van achter op den rug gekneveld en gebonden. De boeien nepen hem diep in 't vleesch en 't bloed stond er vóór; 't deed hem zeer, maar toch, al beet hij op de tanden en al kwam het tot aan zijn hart gesnerpt, hij liet geen klacht.

- Wel hedde van uw leven, herhaalde de gendarm, en meer

kon hij niet zeggen. Hij hikkelde en de woorden vielen hem met stukken en brokken van de tong.

Roerloos bleef Ward liggen. Zijn aangezicht vertrok van de pijn, doch hij zei maar altijd geen woord; zijne oogen blikten verwonderd in 't ronde, alsof hij niets aan 't gebeurde begreep.

De brigadier had weer zijn boekje genomen en schreef.

- 't Zal nu geene politierechtbank zijn, wees er van overtuigd! Naar Mechelen zult ge moeten, morgen reeds naar Mechelen, in het gevang. Watte, durven opstaan tegen de politie, tegen de wet...

- Hedde van uw leven, hedde van uw leven, herhaalde nogmaals de gendarm, die, als gejaagd, weg en weer stapte en gestadig, alsof hij het benauwd had, met de twee handen te gelijk aan den hoogen kraag van zijne vest trok.

- Vooruit, De Pauw; sta op!

Ward kon niet opstaan. Nu hij zich wilde bewegen deed het hem overal zeer. Zijne ledematen kraakten en hij hilde het uit. 't Was of men hem radbraakte. Men moest hem rechthelpen en hij volgde de gendarmen, gedwee als een lam.

De brigadier eischte hulp op eene hoeve in de nabijheid van het bosch. Een knecht haalde uil, kevie en roeden en, wanneer hij terug kwam, werd de groote speelkar met de witte huid ingespannen. De gendarm hielp mede. Neergezeten op een tas groezen, met den brigadier nevens hem, keek Ward belangstellend toe. Hij volgde het toomen van het paard en 't was of hij dat alles voor de eerste maal zag: hoe men de broek aanriemde, het haam met vluggen draai om den hals wierp, de bakstukken met oogkleppen en gebit vastgespte, de teugels door de ringen van 't haamhout bracht om, eindelijk, de strengen langs de twee zijden stevig aan de tremen vast te stroppen.

De kar stond gereed. Kevie, roeden en kooi werden er op geladen. Ward stond recht.

Hij zag nog eens naar het bosch, ginder verre, en de naakte kruinen hoopten er zich op als massa's wirrelend stof in den gouden glans van de namiddagzon.

- Voorop! gebod de brigadier.

De gendarm hielp Ward in de speelkar en volgde hem; daarna steeg de brigadier op met den knecht.

Wiegelend en waggelend op haar ijzeren veeren reed de kar de vorft af. De boer stond toe te kijken met zijne vrouw en de meiden. In den stal hoorde men het lang-gerekt geloei van eene koe.

Een tijdlang schokte de kar in het spoor van den aardeweg. Dan bereikte zij de kasseide en men hoorde de ijzeren wielen ratelen in de richting van het dorp.

VII

Ward lag op een houten brits in den amigo, een groote kille plaats waar 't zilt van de muren liep. Nevens hem lag een opgevouwen katoenen sargie; hij raakte ze niet aan, want hij was er vies van. Groote, dikke roggen boterhammen lagen op den grond, nevens de deur, als elken planken op eene tas koffie gestapeld; hij liet ze onaangeroerd.

Hij lag over 't gebeurde na te peinzen. Er was nu eenmaal niets aan te veranderen. 't Was zóo. Hij richtte zich op en zag

rond. Teerroeden en vogelkooi stonden in een hoek en, daarnevens, de kevie met den uil. 't Beest zat dicht-ineen in het midden van de keef te slapen en snurkte. Hij had het nog nooit gehoord! Een uil die snurkte; hij moest er om glimlachen.

- Juist een mensch, zegde hij.

Hij wandelde een oogenblik op en af. De uil werd wakker, zette zich wat verder en dommelde weer in. Hij hoorde dan opnieuw en luider het ronkend gesnurk.

- Hij zit op 'nen weer.

Ward wist niet wat doen. Hij keek omhoog en bemerkte 't venster, een lang, smal venster met dikke, ijzeren staven en waarvoor men dichtgevlochten ijzerendraad gespannen had. Groote boomtewijgen wiegden daarbuiten.

Hij krabde zich in 't haar en stapte naar de brits; hij wierp de sargie open en, viesneuzend, ging hij aan 't heffen en 't leggen. Eindelijk lei hij zich neer en hij bedekte zich met een stuk deken.

Verwarde gedachten gingen door zijn hoofd.

- Die vangst zal ik nooit vergeten. Wat een vangst! wat een vangst! 't Zal van mijn leven niet meer gebeuren! En er schiet niks van over, niks, niks, niks.... 't Is mijn eigen schuld dat men mij geklist heeft. Waarom moest ik heel den dag op diezelfde plaats blijven lokken? De bosch is zóó groot!

Ik moet het aan mijzelfen wijten! 't Is mijne schuld. De vangst, de goede vangst heeft mij verleid. Waren zij nog een halve uur weggebleven! Een halve uur! En welke vangst, God, welke vangst! Men zou er jaar en dag over gesproken hebben!

Hij stak den kop omhoog en luisterde.... De uil krabde met de pooten op de keef en kraste; tweemaal te root kraste hij, alsof hij in het bosch zat.

- Hij droomt, och arme! Ward sprong van de brits en zette zich neergehurkt vóór de kevie.

- Arm Loeke!

De uil werd wakker en trok zijne oogen open en ze glinsterden vreemd in den halven donkere.

- Loeke, Loeke, ik weet niet wat ze met mij zullen doen. En wat zullen ze met u doen, wanneer ik weg zal zijn, ver van u weg?

Hij nam den uil uit de kevie. 't Beest, als begreep hij 't leed van zijnen meester, was gedwee en bleef liggen in zijne armen gerust en roerloos.

- Gij zijt ook bang, he, Loeke, gij zijt ook bang; ik voel het hier aan uw kloppend hart op mijnen arm. 't Is of gij wist dat men u dooden zal. En zij zullen u dooden, eens dat ik weg zal zijn. Als ze mij morgen met het dievenkarken naar Mechelen zullen gevoerd hebben, dan doen ze met u wat ze willen....

Hij bleef staan in gedachten.

- Kon ik het verhelpen, vriend, kon ik het maar verhelpen! Kon ik u laten vliegen, daarbuiten, daarbuiten....

Hij zag naar het venster, zóo hoog en zóo heel en al buiten zijn bereik.

- Misschien, dacht hij dan weer, misschien, en hij zette den uil terug in de keef.

Hij ging naar de brits en trok en sleurde, zóo hard hij maar kon, om ze onder 't venster te schuiven. Niets bewoog. De brits stond vast en roerloos als een stuk arduin, langs twee kanten in den muur gemetseld.

- Toch moet er iets gebeuren, toch moet er iets gebeuren...

Hij lei zich terug op de brits met de handen onder

den kop. Hij peinsde en allerlei wreede gedachten ijlden hem voorbij.

- Hem ophangen, hem ophangen, met eigen handen ophangen.

Hij werd bang van de gedachte die hij in zichzelf oplichtte, bang omdat hij dat boosaardig denkbeeld had aangeraakt.

- Met eigen handen ophangen? Arm beest!

Maar die gedachte liet hem niet meer met rust. Zij kwam en ging door zijn kop, flonkerend en flikkerend. En met elk oogeblik verscheen zij hem in eene andere, meer aantrekkelijke gedaante.

- Hij zal niet lijden. Wie weet het of ze hem anders niet pijnigen, niet levend aan eene deur nagelen.

't Werd hem de onvermijdelijke daad waaraan hij zich niet onttrekken kon, de daad die hij verplicht was te vervullen tegenover zichzelf.

- Ze maken hem anders toch kapot. Morgen voeren zij me weg en dan is het te laat.

Weer richtte hij zich op en wierp de sargie af. Bewusteloos bleef hij vóór zich uitstaren. Hij dacht uit een langen slaap op te staan want vóór zijn ogen leefden vreemde visioenen uit een wreeden droom. Had hij dat alles doorleefd? Had hij het niet gedroomd? Zat hij hier dan opgesloten tusschen vier muren?

Hij trachtte iets te onderscheiden in het volle duister rondom hem. 't Moest reeds zeven uren zijn. Daarbuiten sloeg een tak tegen 't venster en 't gaf een akelig geluid op de ruiten.

Op straat, heel ver, klonk een dreunend gezang. Met zwaren kadens ging het op en af, om telkens te eindigen in een luiden klankenval:

Veldsalaad, Veldsalaad,
 's Morgens vroeg en 's avonds laat;
 Veldsalaad, Veldsalaad,
 's Morgens vroeg en 's avonds laat!

Met dat liedje deden de kinderen dagelijks de vrouwen en meisjes uitgeleide die, in 't gremmelen en 't grauwen, langs het dorp kwamen, met volle manden veldsla op het hoofd, en nog lange uren moesten gaan vooraleer zij de stad bereikten, waar zij 's morgens, op de vroegmarkt, hunne sla te koop stelden. Als zij in 't dorp verschenen werden zij begroet door 't gejuich en 't gezang der joelende keuteljacht van jongens en meisjes.

De uil krochtte en zuchtte pijnlijk en Ward voelde, medeen, weer al zijn miserie.

- Ja, ik moet hem ophangen, ik moet hem ophangen.

Hij zocht in zijne zakken en ze waren leeg. Men had hem zijn geld en zijnen lierenaar ontnomen, hij herinnerde het zich, ja, ook zijnen lierenaar. En hij huiverde van de gedachte die den lierenaar opriep.

- Neen, neen, ik wil hem niet den nek afsnijden; ik zou 't niet over mijn hart kunnen krijgen, dat goed beest.

Hij zocht voort in zijne zakken.

- 'k Moet hem ophangen, ophangen, ophangen....

Die woorden, ze golfden in zijnen kop... Het eene woord schakelde zich vast aan het andere, en ze golfden voort, eerst langzaam en traag en dan sneller en rasscher, met vroolijke buitelingen. 't Werd een leutige refrein, zwierig huppelend met woorden die 'over 't lijfken' deden. 't Klonk en weerklonk hem in de ooren.

- Hem ophangen, hem ophangen, hem ophangen....

En 't ging altijd voort, altijd maar voort.... Die vreugdige kadens, die dansende rythmen, die zich-hals-over-kop wippende woorden deden pijn in al zijn leed. En zij overmeesterden hem altijd meer en meer.... hij kon er niet aan doen:

- Hem ophangen, hem ophangen, hem ophangen....

Het had geen einde meer.

Hij deed zijnen broeksband los en maakte eenen strop met de gesp; dan greep hij eene roede en stak ze met den punt recht-op in het scheel van de keef, dat de droge wijmen er van kraakten. Met een gespgaatje hing hij den band aan een teerpriem en pakte den uil..

Het beest kroop schuw in zijnen arm en verborg den kop heel diep in zijne vest, maar Ward greep hem vast, hief hem tot aan den mond en begon hem weenend te kussen.

- Loeke, Loeke, wie had het durven peinzen dat gij zoo'n dood zoudt sterven.

Loeke, Loeke, 't is mijne schuld niet, 't is mijne schuld niet....

Zijne oogen schoten vol tranen en altijd kuste hij voort.

- Loeke, Loeke, 't moet zijn.... Ge moogt me vrij gelooven, mijn hart krimpt ineen van spijt; het is geen boon meer groot; maar 't moet, het moet.... Als ik u laat leven dan zullen zij u doen kreveeren van den honger, ja dat zullen zij, de judassen....

Hij wachtte een stond, besluiteloos.... Het duurde eene eeuwigheid....

Dan stak hij den uil met zijnen kop in den strop en wrong den broeksband dicht. Hij hoorde een lichten knak en liet toen los.... Eene griezeling liep door zijn lijf en zijne knieën knikten tegeneen.

Buiten hilde de wind en een boomtak sloeg met verschrik-

kelijk geluid op de ruiten. Ward schrok er van op. Wankelend ging hij naar de brits. Hij dacht er nooit te geraken; bij elke schrede meende hij ten gronde neer te zwijmelen. De wind loeide nog geweldiger in den boom daarbuiten en weer rammelden en rinkelden de ruiten van het venster. 't Werd verveerlijk. Het gezang van de keuteljacht, helmde luider op. Met volle longen werd het uitgegalmd en het klonk en daverde in den laten avond; met dreunend gegons kwam het tegen het raam aanbonzen:

Veldsalaad, veldsalaad,
's Morgens vroeg en 's avonds laat!...

Meer hoorde hij niet meer. Hij trok de sargie over 't hoofd en trachtte te slapen....

Lang lag hij te woelen en moeilijk sluimerde hij in... In zijnen slaap droomde hij dat de uil hem aan de borst kwam gevlogen en hem zijn scherpe klauwen in 't lijf sloeg; en de klauwen gingen dieper in zijn lillend, bloedend vleesch; zij zochten naar zijn hart. Een oogenblik later werd zijn droom nog verschrikkelijker. Dan was het de uil niet meer, maar een groot, afschuwelijk monster dat hem aan het hart lag. 't Was een geweldig gewicht en hij geraakte den adem kwijt. Terzelfdertijd grepen klamme, vochtige handen hem bij de keel en een warme adem ging hem over 't gelaat. Snakkend naar lucht wilde hij opspringen... Hij kon niet meer... De klamme, vochtige handen wurgden hem... 't Was of hij stil-ratelend den laatsten adem uitblies...

VIII

's Anderendaags werd Ward heel vroeg wakker door 't gefluit van eenen merel daarbuiten in den boom vóór 't venster. Hij wiegde er enkele stonden op een twijg en vloog dan weg. Een droog blad viel uit de kruin, waaide tegen de ruiten, bleef er een oogenblik hangen, ritselend op den wind, en dwarrelde dan weg, de lucht in....

Hij richtte zich op als iemand die geen gewest meer weet, met verschrikkelijke pijn in hoofd en hals. Zijn droom van gisteren avond schoot hem te binnen en hij huiverde er van. Hij voelde zich moe van 't droomen. De uil hing daar voor hem in den strop van den riem met open bek en saamgetrokken pootjes.

Ward zette zich op de brits met opengesparde oogen. De sargie was voor zijne voeten op den grond gevallen.

- Waarom toch heb ik hem opgehangen? Loeke! Loeke!

Hij weende.

Zware stappen weerklonken. Het slot knarste en de deur vloog wagenwijd open, knerpend op de zware hangsels. De twee gendarmen traden binnen.

- De Pauw, kom mee.

Zij gingen onmiddellijk weg en zagen niet naar den uil....

Hij stond op en volgde weenend de gendarmen in den langen, witgekalkten gang. Gelaarsd en gespoord gingen zij vóór hem en hun sabel sleepte hen rinkelend na.

De ontgraving

De ontgraving

VELE jaren geleden stond, op een Septemberavond, het dorp Meeldert in rep en roer door de ontgraving van Jaan Boelens, Jaan den Trommeleer gelijk men hem noemde. Persoonlijk heb ik die ontgraving niet bijgewoond. Ik heb haar, zooals ik ze vertellen ga, van den burgemeester van Meeldert vernomen, op een avond van leute, toen hij heel die historie leutig opnam. Verbergen kon hij echter niet dat het gebeurde hem als een gruwelkoorts in den nek was gevallen en dat hij later nog dikwijls, met den gruw op 't lijf, aan die doorleefde oogenblikken had teruggedacht. In ieder geval de burgemeester had, in 't heldere licht van een lanteeren, Jaan Boelens een laatste maal gezien, gelijk hij, vier voet diep onder de aarde, met magere leden, uitgeteerd en uitgemergeld in de kist lag.

De tweede dag dat Jaan Boelens begraven was, zóo vertelde me de burgemeester, 't was op een Donderdag en 't kon hoogstens vijf uur zijn, viel Wieter de grafmaker plotseling met de deur in mijn keuken. Wij waren aan 't koffiedrinken, mijn vrouw en ik. Ik maak waarachtig geen beeldspraak! De man viel met de deur binnen, - ik kan het niet anders noemen. Het was hem alleen nog mogelijk zich door een uiterste krachtsinspanning recht te houden. Iets ongewoons moest er gebeurd zijn, het liet geen twijfel. Al kwam hij ook wekelijks te mijnent om de stukken te brengen van de 'uitgevoerde teraardebestellingen', nooit had ik hem langs achter, langs mijn tuin, weten binnenkomen. Dat hij zulks deed moest een reden hebben. Gewoonlijk kwam hij 's Zaterdag in de vroege. Schuchter schelde hij dan, heel, heel stillekens.... En we kenden het zoo goed dat we zeiden aan malkaar: "t is de grafmaker die belt'.

Er moest iets bijzonders gebeurd zijn en iets verschrikkelijks ook. We zagen het aan heel zijn houding. De Wieter stond daar vóór ons zóo ongelukkig, zóo deerniswekkend.... 't Was als een pak kleeren die op een hoop vielen, een betere vergelijking kan ik niet vinden. Zijn bleek aangezicht onder de ingevallen, zwart-zijden klak, waarvan de klep bijna in de oogen zat, scheen wit gekaleid. Ik had nog nooit zoo'n bleekheid gezien! Men zou kunnen vermoed hebben dat de Wieter daar juist, met eigen oogen, den duivel in levende lijve had aanschouwd, maar, ongelukkiglijk, we leven in een tijd dat de duivels zich niet meer aan de menschen durven vertoonen.

De Wieter - zijn waren naam ben ik vergeten - was sinds lange jaren dorpsgrafmaker te Meeldert. Ik mag u verzekeren dat hij van geen klein gerucht bang was, en op geen kloon speelde. Hij was de koning van het land der 'grondheeren'

en van zijn onderdanen was hij niet verveerd. Hij woonde vlak nevens 't kerkhof op een hoefje met eenige bunders land, waar hij aardappelen en groenten won; 't voeder voor zijn geiten en konijnen, maaide hij geregeld op de graven. Eens had hij zelfs bieën gehouden op het kerkhof, tien groote korven die achter het doodenhuisje stonden. 's Zomers was het er een over en weer gegons in alle richtingen en de overheid was er moeten tusschen komen. Dat alles was nog maar klein bier; er was iets anders dat ik vooral niet vergeten mag! Ons kerkhof, ja, ge weet het, ligt ginder ver in de leegte, op een kleigrond. Bij felle regens geraakt het water er maar niet in den drift. 't Is een danig nat kerkhof. Op eenige uren zijn de kisten met water gevuld. Daarenboven, - en hoe het komt weten we niet, - bevat de grond bijzondere zuren die zich met het water mengen en de lijken dikwijls versteenen en bewaren. Het hout verrot zelfs niet in den grond. Na verloop van zeven jaren, wanneer de grafsteden in hergraving komen, vindt men er de dooden ongeschonden in hun kist liggen, juist gelijk men ze in 't leven gekend heeft. Zoo heb ik over drie jaren, bij een hergraving, nog den ouden dokter Ghijs gezien. Met zijn grooten, grijzen baard lag hij daar, alsof hij pas overleden was. Ik heb dan ook aan zijn zoons in stilte doen vragen of zij hun vader nog eens wilden zien. De man was reeds tien jaren begraven.

Toen wij die ontdekking op ons kerkhof hadden gedaan schoot er niets over dan de eene kist op de andere te plaatsen. Er was niets anders te doen, want onze gemeente, die niet rijk is, kon toch, om zoo'n kleinigheid, geen nieuwe begraafplaats aanleggen. Nu, ik wist heel goed dat de Wieter nooit de gelegenheid liet voorbijgaan om nog eens een goeden dag te

zeggen aan de vroegere dooden. Wanneer hij een kist in den grond stak dacht hij telkens bij zichzelf: 'tot later vriend, we zullen malkander misschien nog eens terugzien, wanneer ge verzevenjaard zijt en als ik er nog ben.'

Mijn vrouw, die de Wieter kende zóó goed als ik en wist dat het een ruwensche was, verschrikte hevig wanneer zij hem zag binnenvallen. Zij sneed juist boterhammen en, van alteratie, liet zij haar brood in den schoot glijden. Zij kon niet meer spreken, ik zag het. Met bange blikken keek zij naar mij, alsof zij zeggen wilde: 'God, wat mag er gebeurd zijn!'

Ik gelukte er in een paar woorden te spreken, een paar woorden slechts, hoewel er schielijk, in een opwelling van nieuwsgierigheid en schrik te zamen, zoovele woorden naar mijn mond waren gestegen. Ze zaten daar nu allemaal als een bol in mijn keel en niet een scheen er uit te willen.

- Is er iets, grafmaker?

Ofschoon ik wel zag dat er iets was, zei ik die woorden zóó onverschillig mogelijk. Waarom ik dat deed weet ik niet. Men weet niet wat men zegt op die oogenblikken, en ook niet wat men doet. Ge moet reeds ondervonden hebben dat men dan niet eens bij machte is een greintje gedachte saam te rapen.

Mijn woorden riepen dan ook zoo onmiddellijk de Wieter niet tot de werkelijkheid terug. Het gebeurde, wat hij gezien, gehoord of beleefd had, moest opnieuw in zijn verbeelding zijn aan 't spoken gegaan, want het scheen me dat hij nog verbleekte. In zijn zwarte oogen ging een glinsterende lichtvlek heen en weer. 't Was verveerlijk! Zijn aangezicht, ik zag het duidelijk, daar hij nu in de vierkante klaarte van het venster stond, was éen zenuwtrilling. Toen sprak hij eindelijk, met haperende, bevende stem:

- Mijnheer, gelooven of niet, ik zeg het u, tamboer Boelens is levend begraven. Hij leeft.... Hij leeft.... Hij roept in zijn kist, ginder op het kerkhof....

- Maar Wieter toch, hoe is 't Gods mogentlijk, zoo iets te zeggen! De man is uitgeteerd. Al lange maanden kon men zich aan zijn dood verwachten.

- Hij is uitgegaan gelijk een keersken van ne cent, stamelde mijne vrouw, wijl zij, een weinig gerustgesteld, met twee handen de broodkruimels van tafel vaagde.

't Was of onze woorden de Wieter tergden. Krachtig, groot en sterk richtte hij zich op. Met zijn breede, halfhouten schouders stond hij daar niet langer meer als een levenlooze zak. Zijn borst golfde hoog-op onder den kiel en, wijl hij 't hoofd achterover wierp en geweldig met zijne vuisten op het hart sloeg, dat het pijn deed om aan te zien, vervolgde hij:

- Ik zeg het u, mijnheer de Burgemeester.... Gelooven of niet gelooven, de Boelens leeft. Ik ben er zeker van.... Ik wil mij de armen van 't lijf laten kappen als 't niet waar is. Ik heb hem hooren roepen, kermen en kreunen, op eenige centimeters van mij, waar de dompelaar in de kist ligt.... 't Is afgrijselijk, afgrijselijk.... Ik mag er niet aan denken of mijn haren rijzen te berge.

De Wieter bedekte zijn aangezicht. Ik zag zijn groote vereelte handen, gebocheld en beknobbeld, met beenderige kneukels over zijne oogen strijken en wrijven als om er voor eeuwig een schrikbeeld weg te duwen. 't Was armzalig hem daar te zien staan; 't was geen menschgewijs meer. Mijn vrouw was in stilte weggegaan, als benauwd voor al hetgeen zij nog zou moeten hooren.

Toen wij alleen waren, voelde ik mij een weinig verlicht.

Ik zou dan toch met den grafmaker vrijer kunnen spreken.

- Maar Wieter, ik weet toch niet waar ge zoo iets uithaalt. Twintig jaren lang zijt gij reeds grafmaker; ge moet dan ook met mij bekennen dat ge bij zoo'n kleine gebeurtenis geen kiekenvleesch zoudt moeten krijgen. Gij hebt tamboer Boelens gekend gelijk ik en ge weet wel dat g' hem met ne kleinen vinger kost doodknippen. De drie laatste maanden kwam hij uit zijn bed niet meer. Als hij nog eens uitging was het bij goed weer en warme zonneshijn. Hij droeg de schup op den rug, de pieren grolten op hem, en hij zou nog leven! Neen, neen, Wieter, 't is niet ernstig, niet ernstig. En wat hebt ge gehoord, wat hebt ge gezien, laat eens hooren?... inbeelding is het geweest, inbeelding, inbeelding, anders niet...

- En toch leeft hem, mijnheer; de Boelens leeft, ik weet het! Hoe zal ik het zeggen.... Daareven maakte ik 't graf van den mandenmaker van 't Veer, die morgen vroeg met een negenurenmis begraven wordt.... Ik had nauwelijks een halven voet gegraven of ik hoorde een gekerm, een flauwe, doffe klacht die van heel diep uit den grond kwam. Ik gaf er eerst geen aandacht op. Ik heb in mijn leven al voor ander vuur gestaan om bij de eerste snorrepijperij den schrik op 't lijf te krijgen. Naarstig werkte ik voort. Ik wilde zoo gauw mogelijk terug naar ons veld, want we doen ons patatten binnen. Daar hoorde ik het opnieuw. 't Was een half-versmoorde klacht. Langer, duidelijker hoorde ik ze.... Ze werd gerokken in een uiterste poging.... Ik kon niet meer twifelen. Het kwam uit de aarde, diep uit den grond, van den kant waar ik den trommeleer begraven had.

Ik ook dacht bij mezelf dat het niet waar kon zijn, dat ik mij vergist had. Ik ook vond het zot dat ik een oogenblik had kunnen denken dat tamboer Boelens, de uitgeteerde Boe-

lens nog leven zou, nu hij twee dagen begraven was. Van iedereen, zei ik zoo, zou ik het kunnen aannemen, maar van hem toch niet. Hij was daar immers te langzaam voor weggeteerd. Dag na dag had hij, een voor een, al zijn krachten verloren, tot hij de laatste weken als een vod op zijn bed lag, onbekwaam zijn hoofd te bewegen en zijne handen maar even op te lichten... Terwijl ik dat allemaal overdacht hoorde ik een derde maal dat geroep en gekerm uit den grond opkomen. 't Was zóo dringend, zóo pijnlijk en 't snerpte door mijn boezem. Mijn bloed stond plotseling stil en mijn hart sloeg niet meer. 't Koude zweet brak mij uit, langs alle kanten te gelijk. Haastig groef ik dieper, dieper, altijd maar dieper op eene plaats recht naar onder, in de richting van de kist, dáar waar hij liggen moest met zijn kop, waar ik hem beter zou kunnen hooren. Altijd-aan steeg hetzelfde geroep, dezelfde klacht uit het graf. 'k Werd er duizelig bij. Ten langen laatste wist ik niet meer wat doen! Ik wierp mij ten gronde, in den put waar morgen de mandemaker zal liggen, mijn aangezicht op de plaats waar ik 't diepst gegraven had. Ik lag er heel en al in het slijk, want het water kwam reeds uit den grond opgeborreld. Zie eens, hoe ik beslijkt ben onder mijn kiel! Toen ik daar lag heb ik met mijn vingers de aarde nog dieper weggekrabd, om dichterbij den sukkelaar te geraken. Tweemaal te root heb ik geroepen, zoo hard ik maar roepen kon: 'Boelens, Boelens, tamboer Boelens'.... En zie, tweemaal te root antwoordde de klacht, tweemaal te root, als om te antwoorden op mijn geroep, om zich misschien een allerlaatste maal te laten hooren aan iemand van de wereld. Toch, mijnheer de Burgemeester, ge moogt me vrij gelooven, ik twijfelde nog!... Ik heb nogmaals geroepen, harder en harder, nog dieper in de aarde krabbelend met mijn zenuwachtige vin-

gers, en dan met mijne twee handen om den mond: 'Boelens, Boelens, tamboer Boelens... Zijt gij het?... Zijt gij het dan toch?...' Onmiddellijk kwam het antwoord, duidelijker dan ooit!...

Er is geen twijfel mogelijk; ik zeg het u: de Boelens is levend in den grond gestopt. Had ik maar niemand van de wet moeten noodig hebben dan had ik hem waarempel zelf ontgraven, moedermensch alleen, met mijne eigen handen.... Nu ben ik maar spoedig naar u geloopt, om de wet te verwittigen. Ik heb alleen een blauwen kiel over mijn beslijkte kleederen aangetrokken, want zie, zóo kon ik toch niet naar het dorp. Wat zouden de menschen niet zeggen. Gij, mijnheer de Burgemeester, kunt nu doen wat ge wilt, maar zoolang de Boelens niet ontgraven is, zoolang kom ik niet meer op het kerkhof. Geen voet, zet ik er nog op.... 'k Wil er zelf niet begraven worden.... 'k Laat mij op een ander dorp grondheer wijden. Ik wil hier niet met een levend lijf onder de aarde liggen.

Ja, ja, ik zeg het u in algeheele oprechtheid, als ik die woorden had gehoord, dat vast besluit van den Wieter had vernomen, begon ik ook te twijfelen. En hoe kon het anders? Opeens echter kwam ik op de gedachte den zoon van Jaan Boelens te roepen. Hij zou meer uitleg over den dood van zijn vader kunnen geven en, - wie kon het weten? - misschien mijn twijfel en de onrust van den Wieter doen verdwijnen. Zooals ge weet, ik houd van handelen. Ik zond de meid niet alleen naar Wannes Boelens, die zijn vader als tamboer van de fanfaren en klakkenmaker had opgevolgd, maar ook naar den secretaris en den veldwachter. Men kon nooit weten wat er gebeuren zou!

Ondertusschen trachtte ik den grafmaker gerust te stellen

't Was boter aan de galg gesmeerd! Hij zat vóór mij op een stoel, het groote lijf voorovergebogen en den kop schuddebollend tusschen de knieën. Hij zei niets meer. Toen ik hem nog iets vroeg antwoordde hij niet. Aanhoudend zuchtte hij en zijn zuchten schenen ook van uit den grond te komen.

Gelukkiglijk duurde het niet lang of er werd gescheld. Ze waren er alle drie in-eens: Flup De Keizer, onze secretaris, Drieske de veldwachter en Wannes Boelens.

't Was eene lange, magere, blonde kerel, de zoon van Jaan den Trommeleer. Zijn bleeke, blauwe oogen stonden in een hoekig gelaat waar de beenderen in weerhaak uitstaken. Onder den scherp-gebroken neus had hij het witte dons van een beginnenden knevel en drie haarpijltjes stonden hem op de puntig-uitloopende kin. 't Was ook een ongeluksvogel die gedurig in de zeppe zat. Altijd was hij in 's meesters handen en het hernokte nooit. Drie of vier jaren later gaf hij dan ook de pijp aan Marten. Geen een van de Boelensen heeft een hoogen top gescheerd. Ze zijn er allemaal van doorgetrokken vóór hunnen tijd, de eene na den anderen, allemaal van de borst. 't Zat in de familie.

- Zeg eens, jongen, zei ik, toen hij binnen kwam, ge moet niet verbavereerd zijn over hetgeen ik u vragen ga, het zijn doodgewone dingen.... Ge moogt gerust zijn en spreken als tegen uw eigen moeder t'huis. Gaarne zouden wij weten hoe en op welke wijze uw vader gestorven is en of gij, wanneer hij dood was, niets bijzonders aan hem hebt bemerkt.

Verbaasd en met groote, uitpuilende oogen keek de jongen mij aan. Hij begreep niet wat ik beduiden wou. Angstig-schuw deden zijne oogen de ronde van de keuken en vielen toen op den grafmaker, die nog altijd op zijn stoel zat, in dezelfde

houding als daareven, den kop tusschen de beenen heen en weer schuddend, terwijl zijn lijf soms opsnokte in een pijnlijken snik.

- Ja, vervolgde ik, ge begrijpt me niet, Wannes, ik voel het. Wat ik verlang te weten' is of uw vader, die zoo stillekens heeft afgenomen, die verviel dat men het zag, of die, zeg ik - ik wist niet meer hoe ik mijn woorden moest aaneenschakelen - of die, ge zult me wel begrijpen, Wannes, of die levendig zou kunnen begraven zijn?...

Ik had te veel gezegd, ik voelde het.... Wannes begreep maar al te goed waar ik heen wou; 't was dan ook heel natuurlijk dat hij twifelen ging aan den dood van zijn vader om zich aan een allerlaatste hoop vast te klampen.

- Ja, ja, mijnheer de Burgemeester, ik begrijp u wel.... En, rechtuit gesproken, ik moet bekennen dat het er met ons vader vreemd is toegegaan; alles goed napeinzend, begin ik te gelooven dat hij waarlijk levend is begraven....

- Zie-de wel, zei de grafmaker, zie-de wel dat ik gelijk heb, en mede sprong hij recht. De Boelens leeft.... Komt met mij naar het kerkhof en ge zult hem hooren roepen diep in zijn kist, vier voet onder den grond. Men zal het mij niet meer afstrijden....

- Niet te gauw, Wieter, niet te gauw.... We zullen eerst Wannes laten uitspreken. Hij zal er meer van weten dan wij allemaal.

- Wat zou ik u nog kunnen zeggen, mijnheer de Burgemeester, wat zou ik u nog kunnen zeggen? Ge weet wel dat ons vader lang ziek was. De dokter zeide, met elken dag dat hij kwam, dat het erger werd, altijd maar erger, maar wij konden het niet gelooven. Eindelijk was het dat hij niet meer ko-

men zou dan van tijd tot tijd nen keer; hij wilde ons op geen kosten jagen. Er was niets meer aan te doen, zeide hij, en een einde moest er spoedig aan komen. Van dat oogenblik af kwam hij alleen met zijn sjees aangereden, wanneer hij te Meeldert zijn moest en wat tijd over had. Hij kwam slechts wat klappen. Als ons vader soms heele nachten hoestte en wij bang waren dat hij in een dier hoestbuien zou blijven, gingen wij hem 's anderendags, in de vroegte roepen, naar Pullaer. Een enkelen keer kwam hij mede, om ons plezier te doen was het dan, want er aan verhelpen kon hij niet. Wij geloofden aan de woorden van den dokter niet en het scheen ons dat ons vader niet verergerde. 't Was ons of hij niet verviel. Als hij verleden Zondag namiddag stillekens insliep en, twee uren later, als wij gingen zien, dood te bed lag, juist gelijk hij ingesluimerd was, konden wij ons zelve niet gelooven. Wij stonden als aan den grond genageld van verstomming. Wij zijn onmiddellijk naar Pullaer om den dokter geloopt. 's Maandags eerst, tegen den middag, is hij gekomen. Hij heeft ons vader maar even betast en is dan weggereden. 'Ge moet er u maar in stellen, zeide hij, toen hij wegging; 't was al lang te verwachten en ik ben alleen verwonderd dat hij het zoolang heeft kunnen uithouden; ik versta er mij niet aan.'

Vreemd is het toch, mijnheer de Burgemeester, dat ik nooit heb kunnen gelooven dat ons vader werkelijk dood was. In den dag ging ik gestadig aan zijn lijf voelen, om me te verzekeren of hij niet meer leefde. En dan vond ik het zoo aardig dat zijne ledematen maar niet versteven! Zij lagen daar zoo slap op zijn lijf. Ik ontgaf het me dan weer. Maar iets anders is er dat mij versterkt in de gedachte dat ons vader levend begraven is: in de laatste dagen, toen wij hem

in en uit het bed hielpen, had hij zich gekwetst aan het rechter been, juist onder de knie; welnu ik heb gezien, toen wij hem gelijkt hebben en later ook wanneer wij hem in de kist hebben gedaan, dat die wonde haar vierigheid had behouden.... Ook zoolang 't lijk in huis was, dacht ik 's nachts, soms plotseling, dat ons vader riep. Ik sprong toen uit mijn bed en spoedde me naar zijne kamer, onrustig en met kloppend hart.

- En hebt ge nooit iets bemerkt?

- Ja toch. Eens was het of hij zijn hoofd een weinig terzij had geschoven. Maar hoe gebeurt het? Men ontgeeft het zich....

De grafmaker kon het niet meer uithouden. Weer sprong hij recht, met knikkende beenen. Met moeite verplaatste hij zijn armzalige leden tot aan de tafel, waarover hij zich met zijn groot lijf neerboog, rustende op zijn kneukelende vuisten. Zijn oogen keken dwaas voor zich uit. Hij scheen te luisteren naar iets dat hij alleen kon hooren. Het was of het geroep van den Boelens in zijn graf hem vervolgde. Zijne armen gingen aan 't beven en de kommen en schotels rinkelden luid.

Ik wist geen raad meer. Mijn hoop had zich niet verwezenlijkt. De woorden van Wannes hadden den Wieter niet bedaald, maar den gruw nog geweldiger in zijn hart gegooid. Ik wist niet wat doen en ook niet wat de wet bevoel te doen in dergelijke omstandigheden. Een arme buitenburgemeester weet niet veel, en van zulke dingen weet hij niets. Goede raad was duur. Hij kwam ditmaal van den secretaris, een man die zijn vak kent, een geleerde waarop onze gemeente fier mag zijn, een kerel die ons reeds dikwijls uit een moeilijken pas heeft geholpen. In alles ziet hij seffens klaar als de dag:

- Burgemeester, zei hij, we zullen hem straks maar ontgraven en den dokter ontbieden; dan alleen hebben we zekerheid.

We mogen tot de ontgraving doen overgaan als 't noodig is. 't Is nu zes uren; om zeven uren zullen wij op het kerkhof zijn. 't Is dan pikkendonker en zóo merkt er niemand iets van op het dorp. Wannes zal naar Pullaer om den dokter loopen. Hij kan ons op de begraafplaats komen vinden.

Het werd zoo afgesproken en Wannes was rap weg. We moesten nu voorzichtig zijn om geen argwaan te verwekken. Om te beletten dat het gerucht van de ontgraving zich als een stroovuur in 't dorp zou verspreiden, zonden wij den Wieter met Driesken voorop, langs de binnenwegen; Driesken was een prater die alles aan 't klokzeel hing. Vooraleer we vertrokken kwam mijne vrouw nog even met den kruik schiedam en gevierend dronken we een jan-van-stavast. Dat gaf moed. We stonden er nu eenmaal vóór, we moesten er door. Onze daden liggen niet te kies en te keuren op onze baan.

De Wieter ging met Driesken langs den tuin. Wij namen den kasseiweg door het dorp en, enkele minuten later, waren wij op den weg langs het bosch. 't Was een echt Septemberweer. Een sterke geur van gerijpte blaren steeg uit het gestruik en de blauwe damp, die over den weg en de velden wasemde, week gestadig voor onze schreden uit. Verre, heel verre 't land op, eenige oplaiende vuren van patattenloof en dat rook geweldig. Maar het mistte al meer en meer, hoe verder we gingen. Boven de grachten bleef de doorn hangen, als vastgeklist in de verroeste braamdorens.

Wij kwamen eindelijk in de dreef die recht naar 't kerkhof liep. De Wieter en Driesken stonden ons te wachten.

- Welnu, is er iets gaande?

- Neen, mijnheer, neen, maar w'hebben den meulder tegengekomen en me dunkt dat hij iets in de gaten heeft.

- Ge hebt toch zeker niets gezegd?

- Niets, mijnheer, niets! We hebben wij niets gezegd, geen woord. Maar toch hij heeft het in de gaten, ik ben er zeker van. 'Iets bijzonders, veldwachter, zei hij zoo, iets bijzonders. 'k Zie den burgemeester en den Secretaris ginder ook aankomen. Ze komen langs hier. Is het op het kerkhof te doen?' Toen hij zag dat er niets uit ons te krijgen was, dat we niets wilden zeggen, ging hij door, al lachende. 'G'hebt gelijk dat gij niets en zegt' riep hij ons achterna, 'ik zou het ook niet doen.' Is 't niet waar, Wieter?

De grafmaker zei niets, maar bromde binnensmonds.

We gingen voort. Ik had de overtuiging dat het spel verbruid was. Men zou het reeds weten in het dorp.

- Kom laat ons spoeden; 't wordt laat en 't mist al meer en meer.

Zwijgend gingen we nu sneller voort. Aan de beukenlaan, vlak vóór 't kerkhof, stond de Schele Van de Wouwer, die met zijn ploeg van 't veld terugkwam, eensklaps vóór ons in de schemering. Hij had ons bemerkte en we konden niet meer uit de voeten geraken.

- Jutweg, Jutweg.

Even snokte hij aan de teugelkoord, smakte met de tong en belonkte ons met dat één oog dat zóo raar deed.

- Den goeden, avond heeren, en mede was hij voorbij.

- Nog een die weet dat er iets gaandeis.

- Goed dat we er zijn.

Het kerkhof lag eindelijk in zijn vier hooge muren en de zware, hooge poort was als den wijd-opengesperden muil van een zwart monster. We gingen binnen. De mist, alsof hij zich niet wagen dorst in het rijk der grondheeren, begroesde slechts

hier en daar de graven als met plekken rulle sneeuw. Daarbuiten bleef hij dicht opvlokken tot boven de muren en hij omwatte de kruinen van de olmen langs den weg. Nog nooit had mij het kerkhof zoo akelig geschenen! De zerken tegen den muur waren als spookgestalten die uit den grond opkwamen, en de zwart-houten kruisen op de graven waren als zoovele verweerde armen die uit de aarde opstaken.

De Wieter was in 't doodenhuisje om een lanteeren gegaan en wij stapten middelerwijl naar 't graf van Jaan den Trommeleer. We vonden het gemakkelijk: wat mulle aarde pas omgeroerd, aangestampt en aangetrapt, met daarnevens den gapenden put voor den mandenmaker. Ik hurkte mij neer op den rand en luisterde. Ik hoorde niets dan wat afschilferende aarde die ritselend naar beneden gleed. Ik stond weer op. De Wieter kwam met het licht aangelopen en zijn schaduw sprong grillig in een lange lijn over de graven en maakte allerlei gekke gebaren. Hij verlichtte het halfgedolven graf, waar 't water bijna een voet geklommen was, en sprong er toen in, tot over de knoesels in 't nat. De helderheid van den lanteeren viel recht op de dieper gegraven plaats waarvan hij ons gesproken had, waar hij moest gelegen hebben en geroepen ook. Duidelijk zagen wij hoe zijn vingers er de aarde hadden weggeschraapt.

- Hoort gij iets?

- Niets, niets, zei hij na enkele stonden en zijn stilzwijgen had ons wel een eeuwigheid geschenen. Niets, niets.... Ik begrijp er niets meer van....

Dichter boog hij zich, de ooren geleund tegen het kille zand. Zijn gelaat was, in den valen glans, als een akelig spookgezicht. Zijne trekken waren verwrongen, zijne oogen puilden uit

en zijne brauwen staken stekelig naar voren. 't Duurde niet lang of hij richtte zich op, diep aangedaan. Hij sprak geen woord, maar, terwijl hij zijn lanteeren ophief, zoo hoog hij heffen kon, wees hij met de andere hand naar het graf en met het hoofd deed hij ons teeken, alsof hij zeggen wilde: Welnu hebt ge 't gehoord, is het nog inbeelding?

- Hij leeft nog altijd, maar 't geluid wordt zwakker.

Wij hadden inderdaad iets gehoord. 't Was iets bijna onhoorbaar, iets onzeker, iets dat ons toch had doen gerzelen. Wat ik hoorde zou ik niet beter kunnen vergelijken als met het geluid eener luchtbel die op de oppervlakte van een modderpoel komt openklokken.

- 't Is water dat opborrelt, waagde ik stil.

De Wieter, die 't gehoord had, boeide zich op.

- Water, water dat opborrelt.... Daar straks was er geen water. Zie, zie, kom hier en hoor hier, hier in den put, en ge zult het hooren, permentelijk hooren dat het uit de kist komt. Hij had zijn lanteeren neergezet en wees met zijne handen naar de plaats waar hij zelf geluisterd had.

- Welnu, vooruit dan.... als het moet, moet het; er is toch geen ander uitkomst. 't Is al na den zevenen. We moeten op Wannes en den dokter precies niet wachten.

- Ze zullen daar zijn, Burgemeester, ik hoor gerucht op de kasseide.

De Wieter klauterde uit den put en zenuwachtig begon hij met de ontgraving. Af-en toe ging de schup in den grond en de aarde vloog vóór ons voeten in het gras. In een woede werkte hij voort. Hij gunde zich geen oogenblikje rust. Als een lastdier stond hij daar zwoegend en wroetend, het lijf breed-uiteengezet en den kop naar den grond. Soms, zonder

zich op te richten, vaagde hij met de mouw het zweet van het aangezicht, maar onmiddellijk lekte het opnieuw met groote droppen op de aarde neer.

Gejaagd stapten wij heen en weer, zoover de helderheid van den lanteeren in het spichtig gras cirkelde. Ik wist niet meer wat ik denken moest. Mijn mond en mijne lippen waren droog en mijne ooren suisden; de vrees sloeg hamerend in mijn hart en viel me dan in de beenen. Ik voelde mij moe als na een langen tocht.

Medeen trad Wannes van uit den donker. Hij was alleen en, als hij ons zag, viel hij aan 't weenen als een kind, tranen met tuiten.

- Wat is er jongen? En de dokter?

- Hij is niet t'huis. Ze weten niet wanneer hij t'huis zal komen. Hij is te Reeth geroepen voor een erg geval. 't Kan heel den nacht duren, zeggen ze.

- 't Is tegenslag, maar wat wilt g' er aan doen? Wees maar gerust; we zullen wij ook wel zien of vader dood is of niet. Wees moedig, wees man.

- Maar nu is heel het dorp te been, heel het dorp. Er staan wel honderd man aan de poort en er komen er maar altijd bij, altijd maar bij; 't is een ware begankenis.

Duidelijk hoorden wij 't lawaai van het volk op de kasseide; 't was als het geruisch van sluizen in de verte.

- Ik had het daar straks reeds gehoord, zei de secretaris.

- Toe, Dries, ga eens zien wat er gaande is.

- Mijnheeren, mijnheeren, riep de grafmaker, hoort nu, hoort nu....

Met drieën vlogen we toe. Het graf was reeds drie voet uitgegraven. We hurkten ons neer en niemand spraknog een

woord. 't Rumoer van het volk op de kasseide kwam nu duidelijker over ons. 't Was als een zwellende vloed, het bedrijvige leven eener verre stad, het ijverige gedoe in eenen biekorf.... Strakker luisterden wij. En plots daar was het opnieuw... ,t ging ons door merg en been.... een klop en een kreunen was het te gelijk.

- Zie-de wel, zie-de wel.... Geloofst ge mij nu?

Wannes nevens mij ging weer aan 't weenen. De snikken bleven kroppen in zijn keel; 't was of zijn woorden in stukken vielen.

- God den heer toch, gij arme sukkelaar. Ge hebt zeker nog niet genoeg geleden.... Dat moest u nog overkomen.... dat moest u nog overkomen....

De secretaris gaf enkele snelle bevelen aan den Wieter. De kist moest maar bloot gelegd worden, zóo gauw mogelijk; men zoudan zien wat het was.

- Ja, ja, bromde de grafmaker.... de aarde is nat als slijk.... de kist zal in 't water staan.

De aarde die hij boven wierp spatte kletsend uiteen in ontelbare dresselingen; de slijb dreef vettig en glibberig van zijn spade. Toch wrocht hij voort, hoe moeilijk het ook ging; de grond was een deister geworden; hoe meer hij wroette en zwoegde, hoe minder aarde hij boven wierp en hoe meer er daar beneden bijkwam; 't was of hij in den drift werkte. Bijwijlen hoorden wij een zwaren bonk; 't was de schup die bottelings op de kist bonsde.

Het slijk lag overal gespatterd. Het hing den Wieter met heele plekken op de kleeren. 't Was gedrest tot in zijn haar dat met lange klissen saamplakte. Hij was beklodderd van onder tot boven. Als men hem in het licht van den lanteeren zag

geleek hij, met zijn zwart bespikkeld aangezicht, een echtigen moriaan.

- 't Is verwenscht! Ik kan er niet geraken....

- Maar we hooren niets meer, Wieter.

- Ik hoor het des te beter; 't is om er levend bij dood te vallen! 't Is een avond dien ik nooit meer zal vergeten, al werd ik duizend jaar.

- Maar, Wieter, kunt ge 't slijk niet laten wegloopen in het graf daarnevens?

- Ik dacht er aan, mijnheer de secretaris, ik dacht er aan, maar 'k dierf het niet voorstellen.

Met twee, drie stooten van de spade maakte hij eene bres en, met een zwaren klavats, viel de aanbras in den gedolven put. Nu was het gedaan. De slib liep weg en de kist lag, voor ons oogen, begaaid en bemoosd en nauwelijks te onderscheiden. De grafmaker scharde met twee handen het laatste slijk weg en we zagen het bleeke hout doortrokken van moer, bedratseld met dref en modder. Een zilveren Kristus lag er op zwart fluweel genageld te midden van een doodshoofd, twee geknielde engels en neerdruipende tranen. Langs weerskanten stonden vier zilveren toppen ophet scheel.

- Mag ik openvijzen?

- ja....

De veldwachter kwam buiten adem aangelooopen:

- Er is niets meer aan te doen. Hoe meer ik er wegjaag, hoe meer er bijkomen. Hoort maar wat rumoer. Ze zijn in de boomen geklauterd en hangen met heelder trossen aan de takken. Ze staan voetje voor malkander en klimmen op de muren en loopen op de vorsten voort. Tot daar toe zijn ze gekropen.

Ik zag op en, vlak vóór ons, op eenige meters afstand, zaten vier kerels op den muur.

- Wat moet ik doen?

- Wachten, wachten, op 'n siebot zal 't gedaan zijn. We zullen dan zien wat we doen.

Het deksel loste en werd opgelicht. De lanteeren werd overgegeven en de Wieter hield hem vast met zijn twee handen die geweldig beefden. De Boelens lag in de kist, in een wit hemd, de handen saamgevouwen en met een paternoster omwonden. Zijn gelaat was ingevallen en zijn neus platgedrukt. Aschgrauw was het lijk uitgeslagen; 't had reeds de kleur van de aarde, waaraan de Boelens nu voor goed behoorde, waarmede hij zich vermengen ging.

- Hij is dood. Er valt niet meer aan te twijfelen.

De Wieter, als twijfelde hij toch, hield den lanteeren dichter bij de kist. We zagen den doode beter. Hij was gruwelijk. Huiverend en griezelen trokken we allemaal het hoofd terug.

- Maar dat geroep, dat geroep van waar kwam het dan? vroeg de Wieter.

Het geroep was daar weer. We hoorden het gebeuren en zagen het nu met eigen oogen. 't Was de kist die, reeds half met water gevuld, 't water nog altijd uit den grond opzoog en opslurpte dat het reutelde en klokte.

't Was dat reutelend gezuig, dat slurpend geklok van 't broebelende water dat de Wieter had gehoord. Hij wist het nu en beteuterd stond hij daar, als beschaamd over zichzelf. Zwijgend plaatste hij het scheel terug en draaide de vijzen aan. Hij wipte zich uit den put, wierp er met volle armen de aarde in en damde den grond vast met zijne kloefen.

Een der vier rakkers, die eenige schreden verder op den

muur zaten, riep toen in de stilte, en 't weerklonk akelig over de graven:

- Mannen, de Boelens leeft nog, zulle....

Gevierend in eens, met geklep en gekloef der klompen tegen den muur, lieten ze zich beneden glijden. Luid rumoer en geroep ging uit het volk op langs alle kanten, ommedom het kerkhof.

Wij zijn toen weggegaan.

Maar ja, ik vergat het te zeggen: Wannes was gaan loopen toen men de kist ging openvijzen. Hij had geen allerlaatste maal zijn vader willen zien. Achter het doodenhuisje had hij zich verscholen en altemets kwam hij loeren, als vreesde hij dat medeen zijn vader uit het graf ging opstaan.

't Gerucht dat de Boelens toch dood was had zich snel verspreid. 't Volk werd plotseling rumoerig. Als wij 't kerkhof verlieten vielen de laatste mannen van de muren en uit de boomen. In rijen trokken ze allemaal terug naar het dorp, mannenvolk en vrouwen ondereen, arm aan arm en luide zingend.

Janneke Kop

Janneke kop

I

JANNEKE was pas over de zestig toen Toke, zijn eenige dochter, met een zetschipper trouwde die geregeld, voor een kantoor van Antwerpen, naar Frankrijk voer.

Zij had het waarachtig niet erg op het water, op dat zwalpen door storm en ontij. Schippers riskeerden altijd-aan hun leven, zij wist het en kon er van meespreken; zij had van jongsaf met schippersvolk omgegaan en had altijd hooren zeggen dat de Schelde eene verraadster was, die in woede losbrak en offers eischte als men er zich het minst aan verwachtte.

Nelles Hellegeert, haar aanstaande, had na lang pramen beloofd niet meer te varen. Zij zouden aan wal eene zaak beginnen. En zóó gebeurde het. Zij namen te Antwerpen een

kruidenierswinkel over, vlak bij de dokken, waar 't schippersvolk Nelles kende lijk een kwaden penning.

Dat huwelijk van Toke gaf Janneke Kop een zwaren slag. Een groote leemte voelde hij medeen in zijne ziel. Men nam bottelings iets uit zijn leven weg, iets dat nooit meer zou weerkeeren. Op zijn eenig kind had hij, na den dood van zijne vrouw, al zijne hoop gevestigd, en nu ze weg was, voor eeuwig weg, voelde hij zich dichter bij den dood staan.

En toch zijne droefenis had nog een andere reden. Dat allerlaatste oogenblik, dat voor iedereen kwam, schrikte hem niet af. Hij wist dat zijn lijf daar eens koud en stijf zou neerliggen in de diepe alkoof onder de trap. Zijne ouders waren er gestorven en, met eigen handen, had hij ze gelijkt. Twee jaren lang sliep hij er nevens zijne vrouw en die was er ook gestorven, toen zij hem een kind had geschonken, zijn Toke, die nu haar eigen leven ging omhard te werken en op hare beurte sterven.

Voor de arme zwoegers komt de dood vroeg. Door 't veel werken van den morgen tot den avond verkort hun leven. Maar daarover dubde hij niet, hij stelde er zich in; dat moest altijd zóo geweest zijn en zou wel eeuwig zóo blijven. Zijn verdrietig leven, dat hij ellendig en moedermensch alleen eindigde, moest hij gedurig bepampelen! Neen, zulk een einde verdiende hij, godsalmachtig, niet!

En dan kwamen de rakkers van de werf, waarmede hij dagin, dag-uit, moest werken, nog zijn leven vergallen. Zij konden hem niet gerieken! Zij bedjampelden zijne reputatie overal waar zij het gedaan konden krijgen, en verweten hem voor schrok, neurk en mouwveger van den baas. Eigenlijk konden zij hem niet lijden omdat hij wat gespaard had in zijnen tijd. Hij, een arme scheepswerker, die heelder dagen in het gareel stond en

zijne ziel uit zijn lijf sloofde, had wat centen op zij liggen voor den tijd dat de nood zijnen battevie zou slaan; nooit had hij zijne zuurgewonnen penningen, heug tegen meug, in 't keelgat gegoten; dát hadden zij tegen hem, hij wist het wel....

Ware Toke maar bij hem gebleven, ginder, achter den dijk, in zijn klein huisje aan den stroom, dan zou hij alles wel te boven gekomen zijn.

Een voorgevoel van het leven dat hij nu kende, in al zijn koude alleenigheid, viel hem plotseling over 't lijf toen To aan 't vrijen ging. Vroeger had hij daar nooit op nagedacht en daarom had hij over zichzelf des te meer verwonderd gestaan. Het had hem pijn gedaan, dáar, aan het hart, want hij voelde, opeens, dat zijn leven veranderen ging. Toch had hij niets laten blijken.

Zijne dochter was altijd een braaf meisje geweest en dat huwelijk moest er van komen. Zij was geen brisch die de kermissen afliep en heelder dagen op de ree was, gelijk zoovelen op het dorp. Hij had het allemaal van dichterbij gezien. Het duurde tot de bot vergald was, en wat hielp het dan nog te morren en te kijken?

To was geen blaar en ook geen kermisteut. Zij had gewerkt en veel gewerkt, voor hem en zijn huishouden. Zij wist dat het geld raar was, en zij had het zijne bijeen gehouden.

Hij had die historie met Nelles zien aankomen op de werf, als Toke, bij schoftijd, zijn eten bracht. Als Nelles dan in het dok lag of op de helling zat, en jaarlijks liet hij zijn schip op de zaat herstellen, kon men hem van haar niet wegstrijgen. Eens, op een avond, als hij te huis kwam, stonden zij dicht bijeen in den maneschijn. Toen kon hij niet meer

twijfelen. To zei hem echter nog niets; en hij zweeg ook weeral, gebaarde dat hij niets in de mot had, maar nachtenaan-één-stuk lag hij er niet te min op te peinzen. Wel had hij geen achterdocht, neen, dat precies niet, daarvoor kende hij te goed zijn eigen bloed; hij wist dat hij er op betrouwen mocht. Het feit alleen dat zij weg zou gaan, ver van hier weg, met eenen vreemde, maakte hem hopeloos. En weten, daarbij, dat er niets aan te doen was,-dat hij er niets mocht tegen inbrengen? Had hij het zelf niet gedaan toen hij dacht dat de tijd gekomen was? En zijne gedachten draaiden dan voort in denzelfden kring, altijd voort, met dezelfde woorden, altijd dezelfde woordendie weerkwamen.

Op den dag der bekentenissen voelde hij zich kalmer en geruster.

Men verlostte hem van een groote droefenis. Hij scheen gelukkig. Hij vermoedde, door de zekerheid die nu vóór hem lag, dat hij voortaan niet meer als een hond in eenen botermolen, met dezelfde dingen vóór zijne oogen, op dezelfde, ongelukkige gepeinzen zou moeten pootelen.

Hij zegde alleen, terwijl zijn dikke en gekromde vereelte vingers de handen van Nelles drukten:

- Ik verwachtte het jongen... Ha, ha, ha, ik verwachtte het, al lang, al lang.... Ik ben ik maar alleen verwonderd dat het nog zoolang is uitgebleven.

En Janneke lachte en wilde leutig zijn. Pinkoogend zag hij van terzij naar Nelles en sloeg hem op den buik met linksche gebaren, wat hij heel joviaal dacht.

- Ja, ja, vervolgde hij dan, ik heb ik daar niets tegen; wat zou ik er tegen hebben? Ge zijt gij 'ne brave kerel die wel aan uw kostje zult geraken.... En Toke is ook een

flink wijf, die hare handen uit de mouwen weet te steken....

Zijn blik verduisterde en zijne oogen schoten vol tranen. Met die woorden raakte hij aan het leed dat hem zoolang reeds vervolgde en dat hij, op dit oogenblik vooral, diep in zichzelf wilde verdoken houden.

Maar, met een goeden zet, wist hij het opnieuw te verwijderen en luide lachend, uitbundig lachend, met korte, pijnlijke snokken, ging hij voort:

- Ja, ja, we doen wij dat allemaal, en alleman heeft het gedaan; de eene wat vroeger dan de andere, maar, ten slotte, doet het iedereen; en we mogen wij daar niets tegen hebben; we zijn wij allemaal die brug overgegaan: trouwen en houwen is de gang van de wereld....

II

Janneke bleef alleen. Toke was reeds veertien dagen vertrokken.

Als hij 's avonds slapen ging, schikte hij telkens zijn huisje wat op, juist gelijk zij dat altijd deed, wanneer zij bij hem woonde, gelijk zij het den morgen van haar huwelijk eene laatste maal had gedaan. 's Avonds deed hij het, omdat er 's morgens nooit iets van kwam. Hij vaagde het vuil en de kruimels brood op het blek en strooide, met volle grepen, het witte zand in

de kamer. 't Werd er dan mooi en kraaknet en met vergenoegde blikken ging hij alles na.

De withouten keukentafel stond tegen den licht-groen gelijmden muur, juist onder een koperen hangklok; de glimmende slingerschijf, die heel de kamer weerspiegelde, sloeg haar eentonig getiktak gestadig van links naar rechts en met elken slag, nu rechts en dan weer links, vielen de zware gewichten een luttelken lager.

Twee stoelen stonden aan tafel, van weerskanten één, alsof zij nog altijd bij hem woonde. Twee andere waren vóór 't venster geschoven en de tullen gordijnen, met zware, hoog-oprankende bloemen, hingen zorgvuldig met breede plooiën over de leuning; het was eene gewoonte van zijne vrouw zaliger, want de bloemen vóór het raam, verarmde fuchsia's, die in jaren niet meer bloemden, oude, knoestige, overjaarsche geraniums en een muskusplant, die tusschen samengebonden kwajongens opgroeide, mochten den tulle niet bevuilen.

Op de hooge schouw, die met een klein gepijpt purperen kleed de wijd-vooruitspringende stoof bekapte, stond, in een notelaren kastje, een Mariabeeldje diep achter glas. Het stond er stijf in den witten satijn der breed-gebolde rokscens en 't armzalige snoetje keek, met verbaasde, opengesperde oogjes, naar het kindeken Jezus op haren arm, waarvan het wassen gezichtje door den tijd was weggevreten. Twee plateelen borden, waarin men, als 't kermis is, den dikken rijstenbrei laat verkoelen, stonden er naast, met roode en gele bloemen te midden van donkerblauw, dooreenlopend loofwerk.

In een eiken kas waren de schabben beplakt met kleurige, papieren reepels en, boven den pompbak en 't portaal, prijkte het keukengerief in eene bonte mengeling van koperen marmitten, blikken en zinken potten en allerlei aardewerk.

In de schouw, naast den bos kwajongens, hing de vierkante zoutbak van bruin hout, doorkerfd en doorsneden met witte, rechthoekige versieringen.

Hoe meer hij alles nakeek, hoe kouder en killer hem alles bleek. Doof en dof scheen elk voorwerp onder de dikke stoflaag, die het bedekte; 't leven van al die dingen scheen hem dood.

Hij besepte nu hoe alles anders was geworden. Er was daar iemand weg die dagelijks in zijn huisje een nieuw leven bracht, die zorgde dat die onbezielde dingen dagelijks aan 't spreken gingen en altijd-aan met andere woorden tot hem spraken: het uitzicht dier dingen zelve gaf hun taal en leven. Nu waren ze dood omdat ze niet meer aangeraakt werden. Zij hadden hem niets meer te zeggen omdat hun uitzicht niet meer veranderde. En als zij nog spraken, waren het beelden uit het verleden die zij opriepen. Geen bezielende adem zong hem dan toe van uit de vier hoeken der keuken. Alles bleef doodsch.

Wanneer hij op dat alles begon na te denken, kon hij het niet meer uithouden. Zóó gauw hij maar kon kroop hij onder de dekens in de groote alkoof.

En 's morgens werd hij wakker, met het eerste gekraai van den haan. Moedeloos kleepte hij zich en, met de gauwte, at hij, al rechtstaande, en dronk koffie. Hij legde zijnen schoofzak klaar, groote, dikke boterhammen met gebakken spek, gerookten haring of gekookte eieren, en ging buiten en klauterde den dijk op. Daar bleef hij rooken, neergezeten op een oud zweerd of een omgeworpen anker.

De stroom strekte zich uit in de eerste morgenschemering, wijd en breed. De booten gingen met de ebbe voort en zij brachten, op hunne uitgeslagen zeilen, de zonne mede en droe-

gen haar verder naar de stad. De sleepers, waarop de roode en groene signaallichten van den nacht nog brandden, snelden heen en weer met heesch gefluit en ronkend gebrom en suizend gezucht hunner machienen. De bevelen kruisten gedurig van de eene boot naar de andere, tot eindelijk de sleepers er vandoor stoomden, verder 't land in, met heelder sleepen: aken, bakken, walen, otters, tjalken, spitsen en allerlei andere vaartuigen, verschillend van want en vorm.

Als het tijd werd ging Janneke zijnen schoofzak halen.

Langs den dijk trok hij naar de werf; altijd was hij er de eerste, vóór er gebeld werd. Als de andere werklie nog op straat zaten, neergehurkt nevens de inkompoort, om nog eenige oogenblikken genoegelijk aan hunne pijpen te trekken, stond hij reeds, met zijn allaam op den rug, aan het nieuwe houten schip dat men op het einde van de werf had opgezet. Met twee helpers werkte hij daar op de buistelling, buigend over 't vuur de groote, eiken planken van voor- en achterstevan.

Daar, boven-op de stelling, stond hij te wachten, tot men belde, de handen diep in de zakken weggeborgen en met neerhangende schouders.

Hij overzag er heel de zaat.

De stroom scheen stil en rustig. De booten van de ebbe waren voorbij en het water plaste en kletste op den oever.

Op de helling zat een schip. Twee kerels, in twee gebogen over den langen kwast, teerden naarstig het gangboord en zagen niet op.

De werkplaatsen der timmerlieden, gedragen op dikke eiken balken, afgezet en afgesloten met oude luiken, laag en breed en als gedeeltelijk weggezonden in den grond, in een mullen grond van zwart en ros zagemeel, waren eenzaam en verlaten.

Te midden van gebleekte stammen, stonden een paar schragen, waarop, vastgehouden door een windas die haar kettingen om zijn lijf sloeg, een afgespekten boom rustte; de groote zaag zat hem midden in 't lijf.

In het dok lagen de schepen overkant, opgelicht door houten vijzen; verder, de nieuw-opgezette, ijzeren booten, verroest door regen en wind en met gapende holten. In de smidsen tegen de straat was de stoomketel aan 't vuren en aan 't proesten. De leerjongens liepen overal; zij legden de pekvuren aan of reutelden met hun tangen in de kleine veldsmidsen die zij aanvuurden met haastig voetgetrappel. Dichte, blauwe rookwolkjes waaiden over den stroom weg.

Toen klonk de bel, enkele schelle en rassche geluiden.

De werklieden kwamen in kleine groepen binnengestormd, elkander verdringend, lawaaierend en rumoerend.

In een ommezien was het leven van de werf aan gang. De machienen gilden het uit met gonzend gedruisch en rammelend gerader, draaiend en borend, plooiend en pressend, kreunend en jammerend. Men wierp stalen platen rinkelend weg en weer en sleurde ze, met vieren te gelijk, tot op de groote aambeelden waar ze, met heftig gemoker, werden plat- en rechtgeslagen. Luide dreunden de voorhamers in de smidsen dat het klonk en weerklonk; 't waren telkens lange, zware slagen te midden van 't gekletter en 't getakkel der vluchtige hamers op de klinknagels, waarmede men de ijzeren wanden van de schepen toesmeedde...

Verre hoorde men het schrille gekrijsch van de zaag door het hout, en het doffe genagel op de houten vaartuigen.

De werkdag begon.

III

't Was vroeg in den morgen.

Met drieën zaten ze op de buistelling. Een plank lag hoogopgetild over het houtsvuur en stak boven de stelling uit, beladen met gewichten, stukken lood en ijzer; naarmate men ze roosterde en buide, werd zij neergedrukt en stillekens-aan gebogen.

Janneke zat neerstig toe te kijken; hij spoot een streepken water telkens een vlammeke zich even aan het reeds zwart-geroosterde hout trachtte vast te spartelen.

Gelijk hij daar neergehurkt zat geleek hij aan een dier vlaamsche kermisduiveltjes, die, schielijk, onverwachts, met eenen wip, uit hun doosje komen opgesprongen. Zijn zwart-laken klak met twee saamgeknoopte oorlappen stond hem van achter in den hals. De grijs-verwilderde haren, die er onderuit kwamen, vielen, met lange, saamgeplekte klissen, over zijn laag voorhoofd. Diep onder de dik-gestreuvelde wenkbrauwen zaten de loerende, vinnige oogjes. Zijn zwart-gebleven baard was hem tot bijna in de oogen gegroeid en buiten den grooten, platgeduwden neus, bruin-verbrand en ros-besproet door de zon, was er van heel zijn aangezicht niets te zien.

De stroom trilde en sidderde in de eerste lichtheid van den zomerdag. De zon wierp hare laaiheid overal; zij begon te stoken en te vuren en viel gloeiend op het water, hier met groote, glanzige plekken om dan in de diepte te verdwijnen en, een weinig verder, weer op te laaien in rijkere schittering;

het rimpelige oppervlak geleek een heerlijk gevederte, waaruit duizend kleuren opoogden.

De golven liepen voort langs de boorden van de rivier en sloegen op de slib, waaruit een lichte damp opging; het water klom gestadig over het gladdige, lichtgrijze slijk dat, op sommige plaatsen, als het zonnevuur hevig gloeide, aan perelmoer geleek; allerlei schijnen wemelden er dooreen in eene wondere speling; zij kwamen als vanzelf uit den grond opgeademd en verdwenen weer gelijk zij gekomen waren en soms ook, een enkele maal, vergingen zij in rijkere tinting.

Die kleurenwisseling duurde niet lang. Het water golfde steeds hoger en hoger. De rivier zwol geweldig; zij was nu een eindelooze plas geworden; de golven spoelden en ruischten langs weerskanten met groote vlokken zwart en broezelig schuim in lisch en oeverriet en kletsten tegen den dijk.

En de dijk kronkelde met den stroom mede, zooverre de oogen droegen; met elken inham verbreedde hij zijne weelderige heupen tot een gordel van groen om het rek. Van rek tot rek stroomde de geul, het veerwater, met sterkere kracht en de baakhoofden liepen er regelmatig uit. Onderwege hoopten de kruinen, besmeerd met lichte zonnevegen, zich al dichter en dichter boven de dijken op, tot aan den einder, waar alles, kruinen, lucht en water in purperen gesmook vernevelde.

Aan de overzijde van den stroom was alles anders! Daar lagen dorpen, kerken en huizen, gevels en muren, als verloren te midden van steenfabrieken met rood-bepande loodsen en zwart-gerookte schouwen.

Soms, als heinde en ver, de laaie vlammen als groote vuurtongen uit de steenovens opmaanden en, alomme, de rookwal-

men onder den blauwen hemel van den schoonen zomerdag over het land voortdreven, scheen er een grootsche brand eene wereldstad te vernielen. Men waande dat het vuur, voortsmeulend onder die tot steen gevallen huizen, onder die ruïnen en gruzelementen, een laatste maal uitbrak.

Heel verre, op eenen heuvel, als een droom van de groene weelde der velden, lag eene weide, slechts een voorschoot groot. Dáár stond een wit-gekalkt boerenhuisje met drie povere boompjes die hunne verweerde takken langs alle kanten uitstaken.

Janneke zag dat alles niet. Zijne oogen waren aan dat landschap zóó gewoon geworden dat het hem nog eene wemeling bleef van rood en groen. Van jongsaf had hij dat alles gezien, en alles scheen hem net hetzelfde als toen. Wel was er groen verdwenen en rood bijgekomen, maar 't was zóó langzaam geschied dat hij het niet had opgemerkt.

En zie, wijl hij daar hoog in de lucht stond, alsof zijne oogen een troost wilden zoeken in de schoonheid van het land, waaide zijn eigen ellendigheid hem van uit de dingen tegen. Een oogenblik dacht hij te duizelen. Hij had geene gedachten meer; zij waren weg, verloren, 't onderste boven gevallen in de smart die plotseling om hem kringde en koude griezelingen door zijn lijf joeg.

Hij had het gevoel dat hij diep ongelukkig was. Het was zóó vreemd! Dat gevoel stond daar plotseling vóór hem als iets dat vaag lichtte. Het vluchtte dan weg; in grillige wentelingen snelde en ijde het voort en hij kon het niet volgen met zijne oogen. 't Was weg.... En zie, verder zag hij het, een oogenblik later, weer opkomen, zigzaggend, hooger stijgend, altijd hooger, de lucht in.... En 't viel dan opeens weer

tegen den grond en vuurde voort als een stallicht.... Vooraleer hij er aan dacht, kwam het terug, sneller dan het weggevlucht was.

Janneke stond daar bang, als een armen stumperd, met muizenesten in den kop....

Schielijk voelde hij zich opgeheven. Een makker had hem bij zijnen schabbernak opgetild. 't Was permentelijk of men hem hoog in de lucht hief. Met zijne beenen kon hij de plank niet meer raken en hij dacht, waarachtig, dat men hem van de buistelling wierp. Verschrikt keek hij op.

Hij zag het vertrokken aangezicht van zijn rossen makker die hem niet lijden kon en hem verveerlijk toesnauwde:

- Ouwe dagdief, ge denkt gij toch niet dat ik voor u mijne ziel ga afbeulen. Ge zit daar te semmelen lijk een oude kween, die niet weet waar ze 't heeft en de plank ligt vóór uwen neus kapot te branden.

De rosse liet hem los, hijgend van 't geweld. Zijn aangezicht, was rood gegloeid en er hingen hem kleine roetvlokjes op 't gelaat, hier en daar zwart-uitgeveegd; hij spuwde geweldig naar beneden met vollen mond; het tabakspog bleef hem in den bruinen snor hangen en druipte van zijne kin.

Janneke ontnuchterde. Hij antwoordde niet maar het bloed steeg hem naar het hoofd. Er zat daar een bol in zijne keel en 't gelukte hem maar niet hem weg te kroppen. Vuurrood brandde de schaamte van achter in zijnen hals; met fijne naalden doorstak men zijn vleesch.

Onhandig zocht hij naar zijne spuit en werkte voort. De makkers echter hadden het op... Het pakte hem... Zij pinkoogden en lachten.

IV

't Werk ging weer zijn gewonen gang, gelijk alle dagen. De drie mannen waren opnieuw de gewone wieltjes in het groote radertuig van de werf. Te midden van het gehamer en gebonk, dat rondom hen klonk en weerklonk, altijd voort, regelmatig, alsof het nooit meer zou ophouden, zaten zij, met drieën, den eenen den anderen helpend, boven-op de buistelling: de eene zat neergehurkt vóór het vuur, koterend en blazend met geroosterd aangezicht; de andere daalde naar beneden en verplaatste de plank, hooger-op of lager, en klauterde dan weer naar omhoog om, ginder boven, de drukking der gewichten te vergrooten. Janneke bleef naarstig zitten, loerend van onder zijne klak en, naar gelang de vlamtongen tegen de planken likten, spoot hij ne keer. Een dun straaltje spatte sissend op het hout en doofde 't vuur dat er even vonkte, als een schamel vuuroogje; 't water liep dan weg, naar beneden, in kronkelende stroomkens of leekte af met kleine druppelkens.

Janneke dacht en mijmerde aan 't gebeurde.

- Men zou 't vroeger nooit gezien hebben, dacht hij, dat zoo'n nietdeug, niet eens een stielman, een kerel die nauwelijks deugde om de vuren te stoken, 'nen ouwen werkmán zou bespot hebben. Maar de tijden zijn veranderd. 't Is niet meer lijk in mijnen tijd; toen was iedereen eerlijk en braaf. Hoe zong mijne moeder weer?

Als Grootmoeder trouwde, het jaar ben ik kwijt,
Dan was het voorzeker een andere tijd!

Ja, 't was voorzeker een andere tijd. Iedereen werkte voor zijn broodje, zóó goed hij maar kon.

Wat waren de tijden veranderd! Nu zaten ze hier gansche dagen op de werf te sjauwelen over allerlei dingen, waarvan hij geen zier begreep, waarover hij, toen hij jong was, nooit had hooren spreken; toen was iedereen gelukkig en tevreden met zijn lot.

Loonen en opslag, rijken en armen, anders hadden zij niets in den mond. Werken? Dat kenden ze niet meer, daar waren ze niet goed voor! Ja, luie, vadsige kerels waren het; ze waren te lui om te slapen en zaten liever tot 's morgens in de herbergen om hunne laatste centen te verteren. Wanneer het belde op de werf, lieten ze liggen wat lag, om zóó gauw mogelijk weg te zijn.

En dat goedje dierf hem ouwen dagdief noemen!

Neen, in zijnen tijd zou 't nooit gebeurd zijn! Toen waren het andere mannen. Er werkten er nu geen meer van zijnen tijd op de zaat. Zij waren allemaal heengegaan, de eene vóór en de andere na. De meesten had hij helpen wegdragen naar ginder, naar den grooten rijweg, op het kerkhof, waar zij allemaal eens kwamen, de eene al wat vroeger dan de andere. Enkele waren naar Antwerpen vertrokken, naar de groote stad, die allen aantrok, omdat er meer geld te verdienen was in de droge dokken.

Een oogenblik dacht hij ook nog naar ginder te gaan, naar die groote, geheimzinnige stad, waarvan hij zóó dikwijls had gehoord. Hij zou er bij zijne dochter kunnen inwonen... Dat zou wel gaan, zij had het reeds gevraagd.

Maar hij dacht weer aan al wat zijn vroegere makkers, die in de stad gewerkt hadden, hem eens vertelden en hij kreeg er schrik van.

- Men werkt er niet, gelijk hier, op eene werf, had men hem gezegd, want booten worden er eigenlijk niet gemaakt; 't zijn alleen groote schepen die uit vreemde landen komen en die men op eenige dagen moet herstellen. Veel tijd mag er niet verloren gaan, want één dag vertraging is duizenden frank verlies. Men hangt heelder dagen op een smalle plank langs den romp van een schip te bengelen, - soms in het droge dok, waar men duizelt als men naar beneden kijkt, zóó diep is het er, maar meestal op de plaats zelve waar het schip aan de kaai ligt gemeerd. Tijd is geld, zeggen de Antwerpsche reeders en hunne booten moeten hersteld worden, terwijl men ze lost en laadt. Geen centje mag nutteloos weggeworpen worden. Ook komen de schepen alleen in de droge dokken, wanneer het nood doet en de verzekeringsmaatschappijen het formeel eischen.

Als er veel werk was aan de schepen, kwam men handen te kort in de stad. De bedienden van de scheepsbouwers onderhurden dan de stielmannen van den buiten. Zij boden soms elkander op en, met tientallen te gelijk, verlieten de werklieden het dorp.

Als er een enkele terugkwam, vertelde die hoe het er toeging, wild-rumoerig, en hoe zij maar een klein en onbespeurbaar greintje leven waren in het groote bedrijf van de stad. Voortdurend liep men er mel den dood op 't lijf! En 't gekste van al: hoe meer er vielen, hoe meer er bijkwamen! Men ging er eerst beseffen hoe nietig men is en hoe het leven, waar zooveel kas van gemaakt wordt, feitelijk geen cent waarde heeft.

Men had eens aan Janneke verteld:

- Wij hebben er gezien die, van de flanken der groote zeestoomers, in-eens in het diepe dok vielen; zij waren op den slag

dood: 't fas af. Anderen werden gepletterd tusschen den kaaimuur en de gemeerde schepen. Anderen weer vielen, hals over kop, in 't scheepsruim, vermorzeld onder den zwaren last die zij op den rug droegen. Zij die sprakeloos stonden toe te kijken, in hart en ziel ontroerd, rillend van den schrik en meer dood dan levend, werden, eer zij van hunne verbavereering weerkwamen opnieuw aan 't werk gestouwd, voortgezweept door het verveerlijk vloeken van den opzichter.

Maar het ergste van al bleek, voor iedereen, toch de stad zelve, de stad die gestadig op hen loerde als op een aas. Allen hadden, meer dan eens, 's Zaterdag 's avonds, hunne laatste centen gelaten in de dubbelzinnige kroegen van de haven, waar muziek wordt gemaakt en waar het riekt naar menschenzweet, pek en vreemde zeepen.

Maar zij die hem dat alles vertelden, en die weergekomen waren met het heimwee in de ziel, keerden spoedig terug: de stad had hen verwonnen, de stad, die schoone verliefde zonder dewelke zij niet meer leven konden.

Zóó sufte hij voort en de avond kwam.

De stroom vloeide rustiger. Zijn gang verzwaarde in den bloedigen schijn die er overrilde en de gouden sikkels van de maan wierp, achter de dijken, eene bleekheid op de kruinen.

V

Een schip was met den vloed van Antwerpen gekomen en moest op slede getrokken. Iedereen hielp mede; het was eene groote boot en 't werk bleek gevaarlijk. De tong, een balk met half rond ondervlak, die, langs-op-en-neer, in de uitgehaalde holte van de slede paste, werd te water gelaten, tot onder de boot die er, langs de twee zijden, met ijzeren kettingen en koorden werd aan vastgebonden.

De met groene zeep bestreken slede en de spil van den kaapstander, die schip en tong moest omhooghalen, werden nagezien, om zich te overtuigen dat er geen gevaar dreigde en de ontwonden stalen kabel werd gesmeerd.

Op 't bevel van den meestergast toog men aan 't werk. Zes kerels stonden aan elken arm van den kaapstander.

Er was een oogenblik van angst, een angst die zij altijd gevoelden wanneer zij, duwend uit al hunne macht, de eerste ronden deden om de spil, die kraakte en kreunde, terwijl de zich-uittrekkende kabel kermde en zuchtte, alsof hij bersten ging. Het duurde niet lang! Niet zoodra geraakte het schip in beweging en lag zijn voorsteven op de slede of vaar en vreeze verdwenen. Opgeruimd, met nieuweren, sterkeren moed duwden zij voort. Door hunne gezamenlijke kracht werd de boot plotseling lichter. De kabel draaide rasscher op de spil van den kaapstander en de mannen liepen voort in snellere kringen.

Janneke Kop duwde mede; schielijk echter kon hij niet meer. Hij moest het opgeven, heel en al af. Hij maakte zich weg,

in een uiterste krachtsinspanning, om niet door de anderen vertrappeld te worden. Hijgend en proestend stond hij te aaszakken met volle longen, snuivend met open mond; de borst blaasbalgde op en neer, om een beetje asem op te vangen.

De makkers hadden niet opgemerkt dat hij heengegaan was. Vlugger en vlugger waren zij omgelopen en dan plotseling verstilden zij; en trager en trager ging het dan, tot eindelijk, het schip met zijn voorsteven schier boven hun hoofd lag. Sterk en stevig, hielden zij allen te gelijk den kaapstander in rust. De boot werd onderblokt en Janneke bleef staan gapen als een onnoozelaar, tot de mannen allemaal heengingen om hunne gewone dagtaak te hernemen.

- Jan, riep zijn rosse makker met het aangezicht vol zomersproeten, ge blaast als een locomotief. Ge zijt gij ook voor niet veel meer goed.

Men trof hem diep in het hart met die woorden. Schaamte en woede verdrongen zich in-eens naar zijn hoofd. Hij meende naar den beleediger toe te schieten, hem ten gronde te werpen en er op te beuken, als met ijzeren mokers, met twee handen te gelijk. Hij bedwong zich echter en wist niet waarom. Niet wetende waarheen, niet meer begrijpende wat hij doen moest, wat hij daar bleef doen met zijn leege handen, voelde hij zich lam en ellendig, als een die zichzelf niet meer weet.

- En ge blijft daar staan suffen, vervolgde de rosse. Hedde mij niet verstaan? Ik zeg dat gij ook niet veel meer waard zijt. Nog eenigen tijd en ge kunt naar 't gasthuis. 't Is 't eenige dat u overblijft. Ik weet waarachtig niet waarom de baas u houdt. Hij zal zeker 'nen overdrager vandoen hebben, want, beken het maar, uw pree kunt ge niet verdienen.

Dat was te veel! Janneke kon het niet verkroppen. Bleek van woede greep hij naar den grooten beitel die van boven in zijn vest stak, vatte hem met zenuwachtige vingers en sprong toe in dolle razernij.

De rosse had het gezien. Verschrikt week hij achteruit, maar, op hetzelfde oogenblik, snorde de beitel hem nevens het hoofd; schrill-rinkelend vloog hij tegen den wand van het schip.

De rosse bleef aarzelend staan, alsof hij zich geen rekenschap van het gebeurde gaf. Maar toen hij zag dat Janneke, eenige passen vóór hem, bleef brieschen en razen met dolle gebaren, alsof hij hem verscheuren wilde, liep hij naar hem toe, greep hem in het midden en liet zich op hem neervallen met het heele gewicht van zijn lichaam.

Zij vielen ten gronde met een doffen slag, tusschen een hoop planken die in wanorde lagen dooreengegoid, oude wrangen en kepers, balken en boeghouten van gesleten schepen.

De rosse greep de sukkelaar bij de keel en sloeg hem met den kop op een stuk hout.

Janneke gilte het uit van de pijn.

- Ouwe deugniet! Watte, ge durft gij met beitels gooien! Zulde gij nog met beitels gooien?

En telkens, bij ieder woord, sloeg hij den ongelukkige met meerder woede op de planken.

Janneke schreeuwde luider en luider en riep erbarmelijk om hulp. Het bloed gudste uit zijn hoofd. Met heelder beken stroomde het van zijn aangezicht en 't liep tot in zijnen hals, zoodat zijn witte halsdoek lekte van het bloed. En hij huilde, altijd luider en luider.

- Ha, ge zult gij met beitels gooien! Ha, ge zult gij met beitels gooien! Ik zal u dat wel afleeren.

Altijd bleef hij Janneke met den kop op het hout slaan. Akelig klonk het telken keer. In een oogwenk was heel de zaat te been.

Van alle kanten kwam men toegelopen, niet wetende wat er te doen was. En als men gezien had wat er gebeurde, dat de rosse Janneke Kop had gevloerd en er nu boven-op was gekropen om hem lammenadig af te rammelen, had er alleman lol en leute mede. Men vond het eene goede frats en men lachte dat men schokte.

En men riep allerlei vieze dingen en rare scheldwoorden, het eene al vreemder dan het andere. 't Smolt te zamen tot een roezemoezend en verward gerucht:

- Geef het hem, rosse; haal zijn ouwe, verroeste ziel uit zijn lijf.

En verder klonk het dooreen:

- Schrok, habsjar, dweezerik, onderkruiper, mauwfleemer, hertefretter, neurk, duitenkliever, te-lang-uit-'t water, rommedom-leelijk, mottigaard.

Het eene scheldwoord riep het andere en men lachte en juichte....

VI

De baas kwam toegesneld en, zoodra men hem van verre had gezien, vluchtte iedereen naar zijn werk.

De rosse liet Janneke los die ellendig rechtekroop en geen woord en sprak. Het bloed hing hem met heelder klodders in het haar en heel zijn aangezicht was rood besmeurd.

- Baas, hij heeft met zijnen beitel gegoooid; hij vloog vlak nevens mijnen kop. 't Scheelde hem weinig of ik was morsdood, zegde de rosse, en schoorvoetend, met de handen in de zakken, ging hij terug naar de buistelling.

Janneke verdween in een ommezien. Hij liep naar de Schelde om zich te wasschen. Hij wierp het water met volle handsvollen over het hoofd, zoodat hij lekte en drupte; dan waschte hij zorgvuldig de wonde uit en, om het bloed te stelpen, stak hij er een prop natgemaakt scheepswerk in. Hij spoedde zich dan naar zijn werk, waar de makkers hem wachtten.

De rosse zei geen woord. De andere, een jonge, magere kerel met zwarte wenkbrauwen en lange wimpers en daarbij een grooten, rooden mond en zwarte, uitpuilende oogen, riep hem lachend toe:

- Awel, Jan, ge waart hem aan 't kalfaten?

Janneke mompelde binnensmonds, iets dat hij zelf niet begreep en duwde zijn klak dieper in den nek, als om zijne wonde en 't kalfaatwerk te verbergen.

Als hij dien avond naar huis ging, deed de baas hem roepen op zijn kantoor. Janneke werd schielijk bang en betetterd, en

hij had rust noch duur. Hij dacht zijnen kassaart te krijgen niet zoozeer om het gebeurde met den rosse, - er waren reeds andere dingen op de werf voorgevallen, - maar, dacht hij, omdat de baas nu ook in de meening moest verkeeren dat hij te oud was om nog te werken en zijne pree niet meer kon verdienen.

Het kon niet anders. Iedereen moest dat gelooven op de zaat. Hij zou dan ook niet morren over die veertig centiemmen per uur die hij won, over dat geld dat hij, zoovele jaren reeds, elken zaterdag op het kantoor kwam ontvangen. Hij geloofde zelf dat hij ze niet verdiende, dat hij er niet voor werken kon. Die gedachten gingen nog vliedend en vluchtend door zijn brein toen de baas reeds gewichtig, voornaam en plechtig aan 't spreken was.

De baas, daar vóór hem, was een kleine, zenuwachtige kerel, met volbloed aangezicht, rommedom geschoren en kaalgeknipt, met in het aangezicht twee glinsterende oogjes die hem tot in de ziel zagen. Hij sprak rad-weg een overvloed van woorden, waarvan hij er soms enkelen, de laatste die hij kwam uit te spreken, herhalen moest, omdat zijne gedachten zijne woorden niet konden volgen. Hij had korte, nijldige gebaren en wou niet tegengesproken worden.

- Jan, jongen, die scènes van daarstraks gaan me maar niet.... maar niet.... en ik wil niet dat ze nog voorvallen.... ik wil het niet.... Ik weet wel, ge zijt gij 'ne brave vent, die niemand kwaad doet.... niemand.... als men u niet plaagt of kwelt.... Maar als gij u over iemand te beklagen hebt.... over iemand.... hetzij gelijk over wien, waarom komt ge dan niet bij mij.... ik weet wat er mij te doen staat.... En dan, is het noodig voor een nietigheid heel de werf in rep en roer te

zetten?... heel de werf?... een halve uur het werk stil te leggen?... een heel halve uur?... Reken eens uit wat verlies het voor mij is.... wat verlies!

Ge weet, Jan, ik heb u altijd geholpen, als het zijn kon.... Altijd heb ik u geholpen.... In den tijd, toen uwe vrouw ziek was, liet ik u dan niet dagelijks soep en vleesch en melk brengen?.... Dagelijks?... Ik heb u doen decoreeren met de nijverheidsmedalje.... met de nijverheidsmedalje.... Ik zeg daar niets van, Jan, gij hebt dat verdiend.... allemaal verdiend....

Maar ge moet bekennen, Jan, met mij bekennen.... ge wordt gij alle dagen 'nen dag ouder.... ge wordt gij al 'nen dag ouder.... en 't scheepsmaken gaat zóó goed niet meer als in den tijd.... neen 't gaat zóó goed niet meer.... Ik zal wat anders zoeken voor u.... wat anders.... Van morgen af zult ge naar de helling gaan.... ja, naar de helling.... Ge zult ze geregeld afslijken en afheezen en, voor de rest, kunt ge wat sjouwwerk doen.... wat sjouwwerk: het dok kuischen, en al eens kalfaten als 't pas geeft.... Alles zal dan beter gaan.... veel beter gaan.... Ge zult niet eens met dat volkje in aanraking komen.... niet eens meer!... En ge zult uw pree trekken van altijd.... veertig centiemen per uur.... gelijk altijd.... Ge kunt gaan, Jan.... Dag, Jan....

Janneke kon zijn eigen niet gelooven! Hij weende en de tranen rolden over de kleine rimpelkens van zijn oud gezichtje, die enkele rimpelkens die er zichtbaar waren en waarin kleine rillingen beefden als van aandoening....

En als hij heenging dierf hij eenige woorden zeggen:

- Ik bedank u, baas, ik bedank u.... 't Zal beter zijn ook, baas. 't Zijn allemaal voddebalen; voddebalen zijn 't.

VII

Met zijn waterleerzen hoog-toegestroopt op de billen en een houten schup op de schouders, ging Janneke nu dagelijks naar de helling.

Hij schopte de dras de rivier in, zoover hij maar kon, tot de steenen en keien blootlagen en spoelde en heesde. Hij ontslijkte het dok, deed verstellingen aan gereedschap, hielp de windassen stellen of de boomen op de schragen plaatsen en bracht hout en kolen aan voor de stoommachienen.

's Anderendaags na de vechtpartij met den rosse, als hij voor de eerste maal naar de helling ging, keken de werklieden hem heimelijk na.

Janneke voelde dat men hem uitlachte; niemand echter dierf iets zeggen. De baas moest het verboden hebben. Hij zelf wilde nu verder geene gemeenschap meer hebben met die kerels.

En als het schoftijd werd ging hij alleen zitten, ergens op het uiteinde van de werf, op eene windas of op het gatend van eenen boom, te midden van het zagemeel dat ros was geworden van de vochtigheid. Moedermensch alleen knoeffelde hij zijne boterhammen op.

Niemand zag naar hem om. De kiekens alleen, die onder de buiting van een op slee-getrokken schip eenige graankorrels zochten, kwamen met lange steltpooten aangelopen. Janneke, aangedaan door die vriendschap, wierp hen, van tijd tot tijd, een broodkruimel.

Zij gingen toen allemaal aan 't vechten. Het eene pikte het brood van het ander af, tot er een derde ijlings mede wegliep, heel ver, om het vretig binnen te slikken, drie-, viermaal kroppend, alsof het niet binnen wou.

Thiel, de wachthond, kwam luide blaffend toegesprongen en de kippen stoven pluimstuivend uiteen met groote vleugelslagen.

De hond bleef een stond ronddraaien, happend in de lucht, om ze dan verwonderd na te kijken, als begreep hij niet waarom ze op de vlucht gingen.

- Thiel! Kom manneke, goei beest, zegde Janneke, en Thiel kwam dichterbij, snuffelend met zijn kouden snuit, likte hem de handen, lei hem zijnen kop op de knieën en staarde hem verlangerig aan, met groote, bruine oogen.

- Ook een beetje hebben, Thiel? Geef me een pootje, manneke, goed zóo, brave kerel.

De hond gaf een pootje en nog een en nog een. Janneke beloonde hem telkens met een beetje.

Langzamerhand was de rust weer in hem gekomen, alle dagen wat meer. Hij werkte opnieuw met moed, zóo goed hij maar kon, en, al sprak hij tegen niemand, hij voelde zich haast gelukkig.

Zijn Toke alleen kon hij niet vergeten! Al schreef zij al eens, het was toch niet meer gelijk vroeger. Hij gevoelde gestadig de leemte die zij gemaakt had in zijnen dagelijkschen handel en wandel. Als hij aan haar dacht geraakte hij den kluts kwijt. En als hij het in het hoofd kreeg de brieven te herlezen die zij hem had geschreven, dan voelde hij zich zeer ongelukkig. Gedurig vroeg zij hem naar de stad te komen, want, voegde zij er bij, de zaken gaan goed, Nelles past op en we leveren zooveel we willen, alles aan de booten.

Zij eindigde al hare brieven met hem aan te manen ook maar te komen: 'ge zult het hier goed hebben in uwen ouden dag,' verzekerde zij.

- Dat schrijft ze maar om iets te schrijven, dacht hij.

En hij wilde er vooral niet van hooren omdat hij begeerde te sterven waar hij geboren was. Vanuit zijn huis, daar, vanuit de diepe alkoof onder de trap, waar hij 's winters zóo warm lag, zou men hem, met de voeten eerst, buiten dragen om hem ginder naar het kerkhof te brengen.

's Avonds wanneer hij moegesloofd te huis kwam, voelde hij vooral de ellendigheid van zijn eenzaam bestaan. Wat scheen het hem dan koud en ongezellig in zijn huis! Hij zag zich verplicht zijn eten klaar te maken en meestal kon hij er niet toe besluiten. Hij at een korst brood of iets dat hem onder de hand viel en spoedde zich zóo gauw mogelijk weer buiten om, neergehurkt op het plankier, zijne pijp te rooken. Hij luisterde naar het gewoel op den stroom, waarvan hij niets zag, daar de dijk, met een stuk deemsterlucht er bovenop, alles afsloot.

Hij hoorde 't gefluit van stoombooten, 't gerinkel van neervallende ankers, 't getoet van schippers in de verte, die door 't geblaas op hun horens den doortocht van de bruggen vroegen. Soms riep een enkele een langgerekt brug-ô-ô-ô, wat brug-open beduidde.

Lang bleef hij niet zitten; hij verveelde zich en al dat leven, dat gewoel, waarop hij, vroeger, bij zomeravonden, met een waar genoeg, tot laat in den nacht zat te luisteren, trok hem niet meer aan. Nauwelijks had hij zijn pijp gerookt of hij trok binnen, naar zijnen kuit, dien hij vond gelijk hij hem 's morgens verlaten had, de dekens op een hoop gegooid. Hij

schikte alles een weinig, zóo goed hij kon, en kroop in zijn pluimen.

En alvorens in te sluimeren lag hij lang te peinzen; hij dacht aan de stad, altijd aan de stad, die hem aantrok, als iets geheimzinnigs, waarmede hij toch kennis wilde maken; en aan Toke die er woonde en gelukkig was en die zijn eigen geluk had medegenomen; zij immers zorgde hier altijd voor hem en, sinds zij weg was, leefde hij zonder hoop en troost.

Maar zijne gedachten kwamen dan weer roeren aan zijn huizeken, waarin hij zoolang woonde, waar hij met haar, en vroeger met zijne vrouw, zóo gelukkig was geweest.

- Neen, neen, zegde hij dan, ik moet hier blijven, hier.... ik kan niet weg.

Maar de miseries van de laatste weken kwamen er tusschendoor getuimeld; 't waren als wreede monsters met leelijke aangezichten, die rechtstonden in zijnen geest Zijn leven werd, waarachtig, eene hel.

- Ik moet er uit, ik moet er uit, hoe gauwer hoe liever, dacht hij toen weer, de baas - voel ik het niet? - houd mij alleen uit compassie, om geen opspraak te verwekken onder de menschen, die het schande zouden vinden indien hij mij, in mijnen ouden dag, met pak en zak op straat moest zetten.

Dat gevoel hinderde hem wel het meest.

- En toch is het zóo, peinsde hij voort, ik kan die pree niet verdienen....

En op diezelfde dingen bleef hij nadenken, dag aan dag. En hoe hij wikte en woog, tot een besluit kwam hij niet.

VIII

Op een morgen werd hij wakker en een vast voornemen zat hem in den kop, een besluit waarover hij zelf verwonderd stond.

- 't Moet er door, 't moet er door, nu, onmiddellijk; ik wacht niet langer, zegde hij, terwijl hij zich langzaam aankleedde.

Zonder te eten ging hij regelrecht naar het kantoor van den baas. Lang liet men hem wachten, tot het belde voor de werklieden die, met gonzend rumoer, aan de deur in dichte groepen bijeenstonden.

- Baas, ik zal toch maar naar ginder gaan, naar de stad, bij ons To. Ik heb het zóó beslist. 't Zal beter zijn voor mij. Als ik hier nog langer blijf, zal ik op den dool geraken. En dan, ik weet het immers toch, mijn geld kan ik niet meer verdienen: ik ben te oud, te oud; 't gaat niet meer... met mijn twee pendagen er bij, heb ik nog zes dagen te goed. Ons Toke vraagt ook niet beter! Zij schrijft mij alle weken, en geenen brief of zij zegt dat ik maar komen moet. Zou ik kunnen afrekenen, baas?

- Jan, rechtuit gesproken, zei de baas, terwijl hij hem uitbetaalde, rechtuit gesproken, ik geloof dat ge niets beters doen kunt... neen, neen, niets beters kunt ge doen... Ge zult er bij uwe dochter zijn, die altijd goed voor u is geweest... altijd goed... Ge zult weer 'neu thuis hebben, weer 'nen thuis... voor u was 't geen leven meer, zóó moedermensch alleen, zóó moedermensch alleen... Ge kost u niet verzorgen gelijk het behoorde...

Janneke vond het ook.

De woorden van den baas echter vielen nuchter op den ondergrond van zijn hart. De baas scheen blijde dat hij van hem verlost was. Hij had het immers al lang gedacht!

Hij wachtte niet, scharrelde zijne centen bijeen, knoopte ze in een rooden zakdoek, dien hij diep in den zak van zijne diemitten broek verborg en ging weg.

- Dag baas... Ik zal alles aan den man brengen. Ik zal nog eens inkomen, als ik vertrek.

IX

Eenige dagen daarop vertrok hij naar de stad.

Zijn huisraad had hij voor eenige franken aan de geburen verkocht en zijn kleederen en linnengoed werden verzonden met de beurt. Hij droeg aan de hand een dichtgeknoopt pakje in een geruit doek. Zijn paaschbeste kostuum, dat sinds jaren niet meer uit de kas kwam en waarmede hij Toke had getrouwd, had hij nog eens aangedaan. 't Werd hem veel te nauw en te eng; 't neep hem onder de oksel en deed hem overal pijn; 't rook duf en scheurde af onder de armen, nevens de naden, alsof het goed was verduurd geworden. Hij liep nog eens even aan bij den baas van de zaat, en drukte iedereen de hand.

Op de brug over de Schelde, die naar Pullaer loopt, bleef hij staan. Hij lei zich over de reeling, spuwde in 't water en

zag 'nen keer naar de werf. 't Leven ging er volop zijn gang, gelijk alle dagen, met kletterend gehamer en dreunend gebeuk. Zijne oogen zochten overal; zij gleden over 't dorp en zijne blikken bleven haperen aan het huisje waarin hij zoolang had gewoond en dat, daar beneden, met zijn rood dak boven den dijk uitstak; zijn oogen gleden dan over den stroom en, zoover hij zien kon, lagen groote regenwolken in 't zacht-opgolvende, grauwe water weerkaatst, tot aan den horizont toe, waar, onder een inktzwarte lucht, boomen en huizen langs de twee oevers in duisternis wegdonkerden.

Hij ging voort, met kleine schreden; met spijt en weemoed in het hart verwijderde hij zich van alles wat hem lief bleef en wat hij, tot dan toe, nooit verlaten had.

Stillekens verdween hij achter de eerste huizenrij van Pullaer.

X

Drie maanden later, dag op dag, keerde Janneke Kop terug.

Weenend als een kind smeekte hij den baas van de werf hem opnieuw aan te nemen. Als hij maar op de zaat mocht werken was het genoeg, geld moest hij niet meer verdienen; dat kwam er niet op aan.

- Als ik maar terug aan 't werk kan schieten, baas, dan zal alles zich wel regelen, de rest kan mij niet meer schelen. Toke zal mij maandelijks geld sturen voor mijn logiest; zij heeft het

beloofd. Laat mij terug werken, hier op de zaat, hier te Meeldert, meer verlang ik niet...

Hij stond daar met zijn pakje onder den arm, juist gelijk hij vertrokken was, maar ellendiger, verarmd, vermagerd en gekrompen. De dood had hem aangeraakt, men kon het permentelijk zien. Als hij vernam dat hij weer aangenomen werd en de poort altijd voor hem open stond, schoot er medeen wat leven in zijn mager lijf en wat vuur flikkerde in zijne oogen. Hij ging aan 't gebaren en begon te spreken over de stad en de menschen van ginder wijd:

- Neen, ik kon het er niet uithouden, al had ik het nog zóó goed bij mijne dochter. Ons To zit er warm in en Nelles maakt goede zaken; ook, ik moet het zeggen, hij is niet te lui... 's Morgens vroeg er uit en 's avonds laat er in, als er maar een centje te verdienen is; ze zullen stijve burgers worden. Nelles is de braafheid zelf en Toke is altijd het goede kind van vroeger.

Dat was het niet waarom hij ginder niet blijven kon. De stad kon hij niet gerieken. Hij had het wel altijd gedacht en waarom moest hij er heentrekken? Waarom toch had die zotte gedachte hem bemeesterd? Waar 't hart vertoeft moet men leven, en zijn hart was hier op zijn dorp gebleven. Hij zou ginder gestorven zijn van heimwee.

Van den eersten dag af had het heimwee hem gepakt. Hij voelde gestadig de behoefte lucht, water en schepen te zien en regelmatig ging hij naar de dokken. Daar verademde hij; hij voelde er zich iets of wat gelukkig. Zoolang hij dat kon doen, stelde hij er zich in, maar toen werd hij door een rijtuig omvergeworpen en de politie moest hem naar huis brengen. God, wat verschoot Toke toen!

Het bleek echter niet erg en, na een paar weken, voelde hij er niets meer van. Maar hij moest thuis blijven toen, en dat was het ergste. Toke wilde niet meer dat hij uitging. Hij kon het alras niet meer uithouden en verviel met elken dag.

Hij had het er goed, zeker, hij kon het niet genoeg zeggen, veel beter dan hij het hier ooit had gehad. 's Morgens, heel vroeg, bracht Toke hem reeds een tas chocolaad aan zijn bed.

- Ge moet maar goed eten, zei ze, dat zal u verstraffen; ge zult weer worden gelijk vroeger.

't Kon allemaal niet baten. Janneke trok er van door, terug naar zijn dorp. Als hij nu geregeld aan 't werk kon gaan, zou alles zich wel schikken.

's Anderendaags was hij de eerste op de werf. Met hoogopgestroopte waterleerzen werkte hij reeds op de helling, vóór het belde. Toen de werklieden hem zagen, vuil en slordig gelijk zij hem altijd hadden gekend, ging er wat rumoer en gelach op, maar 't duurde niet lang.

Op de helling deed Janneke zijn best zóó goed hij kon, maar, wat hij ook verrichtte, het ging niet. Hij voelde eene lamheid in al zijne ledematen; 't scheen hem of zijne armen uren wijd van het lijf stonden. De schup woog zwaar als lood en met moeite kon hij ze opheffen. Driemaal achtereen had hij een vollen schepel slijk verderop in de rivier geworpen en hij bleek er moe van. Hij beefde en zijne longen hijgden en jaagden in zijne borst. Hij kon niet meer...

- Waarachtig het is zóó, mompelde hij, ik ben niet veel meer waard. De rosse heeft het voorspeld.... 't Beste van al is terug te keeren naar de stad en er den dood af te wachten.

XI

Janneke vertrok denzelfden dag.

Hij wist dat het voor altijd was en dat hij niet meer zou wederkeeren. Als hij zijn vaarwel aan den baas had gezegd, juist gelijk de eerste maal, en de brug naar Pullaer opging, rolden de tranen tot in zijnen baard.

Ditmaal bleef hij niet over de reeling liggen; ook keek hij niet meer naar zijn dorp, waar hij zooveel herinneringen achterliet. Hij vreesde met éénen blik op alles wat hij nu voor goed verliet, de weemoed diep in zijn hart te doen schreien. Hij ging terug naar de stad; hij ging naar den dood....

Enkele weken nadien bracht de post de tijding dat Janneke Kop gestorven was. Toke schreef het nieuws in een langen brief aan den meester van de werf. De laatste uren, vóór hij 't hoofd in 't kussen liet neervallen, had hij geijld.

- 't Was zoo eendlijk om hooren, mijnheer, schreef Toke. Ik heb moeten weenen als een kind. Vader dacht waarachtig dat hij nog op de buistelling werkte. Hij zat overeind in zijn bed, en spuiten, spuiten dat hij deed, altijd maar wemelend met zijne handen. God den Heer toch! als ik hem zijne gangen zag gaan en hem hoorde roepen, allerlei gekke dingen, dan was het zóó raar dat ik, in al mijn verdriet, er toch mee lachen moest.'

Labber-de-Zwie

Labber-de-Zwie

I

OP een avond kwam hij in het dorp aangevaren, van waar en wist men niet. Hij kwam mede met den vloed; zijn boeltje, wat huisraad, proviand en schoenmakersgerief lag in een brabander; hij wikkelde naar het Hoofd aan den stroom om zich vast te leggen aan het ingevreten en afgerot, bemoosd en beslijkt heiwerk, waar de tijen hunne sporen hadden achtergelaten. Zóó dicht mogelijk bij het sas lag hij nu het opendraaien der deuren af te wachten, om dan de vaart naar Brussel op te roeien.

Hij stak een baardbrandertje aan en ging zitten van achter in de boot.

De tijmannen, die de schepen verhalen, ze op- en aftoogen en al eens een handje helpen, als men aan 't sassen gaat,

staken, daarboven op het Hoofd, de koppen bijeen en keken verwonderd naar beneden, naar dien raren kerel die met den vloed was komen aandrijven. Niemand kende hem.

Die kerel deed zoo vreemd! Hij scheen niemand te bemerken! Hij zat daar op zijn eentje aan zijn pijp te trekken en, in overpeinzing, den rook vóór zich uit te blazen. Bijwijlen spuwde hij een kringetje in 't water.

Hij bleek een man te zijn van in de veertig met zijn grijzenden kop en zijn beenderig, waskleurig gelaat, lang en smal samengenepen. Een schippersklak stond hem laag op 't voorhoofd en zijn mager lijf, met neerhangende schouders, stak in een langen, dicht-geknoopten, Frieschen jas, afgeboord met breede zijden nestels.

Boven ging het er onder de tijmannen:

- Wat is dat voor 'nen kerel? 't Is als winterken zelf en we zijn half Juli....
- Groote kouw en groote honger in éénen vent.
- Mardjie, 't is 'nen uitgehongerde!
- 'Nen moordeneer!

Kleine schavuiten en vaartkapoenen snelden toe, van overal. Men wilde weten wat er gaande was, daar beneden. En als zij dat vreemd maaksel zagen, roerloos als een heilige, begonnen ze te schreeuwen en te huilen. Ze riepen allerlei scheldwoorden; het eene volgde achter het andere, en allen werden dooreengesmeten en klonken samen tot een verward rumoer.

- 't Is Labber-de-Zwie in hoogsteigen persoon, riep een tijman.
- Labber-de-Zwie!

De kinderen juichten om dien naam, en dansend herhaalden zij hem, allen tegelijk, de handen als een roephoren om den mond:

- Labber-de-Zwie! Labber-de-Zwie!

En men gooide met steenen....

Er vielen er in 't water, niet ver van de boot, met luid geplons. En men gooide voort, en de steenen vielen al dichter en dichter; 't water streepde op met een zwalp en dreste tot in den brabander. Een steen vloog nevens den baardbrander van den onbekende, slidderde, verder, een paar malen op het water voort en liet er twee, drie kringen, die breed uiteencirkelden.

Labber-de-Zwie sprong recht en greep naar den riem, maar de jongens vluchtten weg.

- Hij komt, hij komt....

De tijdmanen schoten in een schaterlach.

Uit heel zijn lengte, lang en dun als een spelnagel, stond hij daar, van achter in de boot, dreigend met den riem.

De keuteljacht gaf het niet op, maar bleef voorzichtig buiten zijn bereik.

- Kletskoord, kletskoord! riep er een, maar hij werd overschreeuwd door de anderen die huilden: Labber-de-Zwie!

Van verre trokken zij allerhande grimassen. Zij maakten neuzen met tien vingers te gelijk of staken hunne tong uit tusschen twee keerskens.

Een rosse met zomersproeten in het aangezicht, 't haantjevooruit van de bende, stond vorenaan. Hij scheen niet verveerd van den man daar beneden en deed gekke dingen: hij bukte zich, zette eenen neus tusschen zijn opengesperde beenen of kroop stillekens, op handen en voeten, tot aan het Hoofd en riep dan, zóó hard hij maar kon, schier neus tegen neus met den onbekende:

- Labber.... Labber.... Labber-de-Zwie! En op een, twee, drie was hij weg.

Onverwachts was de leute, op het einde van dien zomerdag, over 't dorp gekomen en, in een ommezien, joelden de jongens en de meisjes bijeen. De wijven bleven niet aan hunne deuren staan; zij moesten ook hun paart van de vreugde hebben en, van alle kanten, ijlden zij toe. Heelder huisgezinnen kwamen aangelopen, vaders en zonen, moeders en dochters, knechten en meiden met kinderen in den bussel, opgevolgd door blaffende honden. En de gebrekkigen deden mede en pikkelden kramakkelijk voort op krukken of stokken.

De burgemeester stond op 't Hoofd met den notaris, den maalder en den brouwer. De veldwachter lachte zich krom.

- Waar ze 't uithalen die jong, zegde hij wijsgeerig, waar ze 't uithalen.

Labber-de-Zwie, wie zou het uitvunderen? En 't is er eenen, zulle, 't is er eenen....

- Waar ze 't uithalen, waar ze 't uithalen, herhaalde hij nogmaals lachend en zijn vette buik ging aan 't schodderen.

Langzaam trok hij vandaan met lamme beenen, waarop zijn lijf wiegelde van plezier, en hij maakte meulekens met zijnen stok. Hij zag eens om en proestte 't nog eens uit.

Groote schepen waren ondertusschen vóór het sas komen liggen en men begon te schudden^(*). De verlaten werden rinkelend open gedraaid en stilaan verminderde 't schuimende, ruischende bruisen van 't water door de sasvleugels.

Labber-de-Zwie wierp den brabander los, en wrikkelde voort. De keuteljacht van jongens volgde hem op, roepend en kelend... In 't donkere, diepe, kille sas verdween hij tusschen twee groote schepen, eenen otter en eene tjalk. 't Lawaai verstierf een oogenblik.

(*) Het versassen der schepen.

De sasdeuren gingen dicht en opnieuw begon men te schudden. De verlaten kletterden sneller en sneller tot, eindelijk, de valbrug werd opgelicht en de vaart wagenwijd open lag.

Roeiend schoot hij vooruit. Na eenige trekken was hij in 't midden der vaart.

Achter hem, op de neergelaten brug en op 't Hoofd, bleef het volk rumoeren; de kinderen alleen liepen mede, bezijden 't water, en zij riepen en huilden aldoor:

- Labber-de-Zwie, Labber-de-Zwie!...

Altijd roeide hij voort, zonder ommezien, trekkend met heel zijn lijf. Aan het uiteinde van het dorp, aan het kleinste huis van een lange root, een kruipkot dat steeds onbewoond bleef, landde hij aan. Hij lei zijne boot vast aan twee tegen eenen boom opgezette zweerden, sprong aan wal en opende de deur. Hij viel toen aan 't werk en droeg zijn huisraad binnen.

De jongens waren er bij; zij moesten er nogmaals hun vreugde aan hebben. Van de overzijde wierp men opnieuw met steenen en dicht bij hem, op eenige stappen afstand, begon men te lawaaien en te zingen. Men maakte wilde gebaren en gekke sprongen.

Tweemaal vloog Labber-de-Zwie toe, tweemaal achtereen, met een wilden vloek en een verschrikkelijke vermaledijding:

- Duivelsche jong! Àls ik er eenen vastkrijg, breek ik hem den nek.... Als er eenen in mijn handen geraakt....

Maar zij waren weg en buiten zijn bereik vooraleer hij de minste beweging maakte. En verder begonnen zij luider te roepen en te schreeuwen, om hem meer en meer te tergen.

Zij hadden zijne spraak gehoord en zijne woorden klonken raar in hunne ooren; zij schaterden 't uit van pret:

- Labber-de-Zwie! Labber-de-Zwie!!
- 't Is er eenen van over 't water....
- Vloindereer! Vloindereer!

En zijne spraak deden zij na, en hun gehuil helmde eendlijk op in den vallenden avond.

Labber-de-Zwie, alsof hij 't best vond zich met de keuteljacht niet in te laten, haastte zich zooveel hij kon. Hij beulde zich af, hijgend van de inspanning. Armsvol op armsvol droeg hij in huis en hij spoedde zich en werkte en zweette. Veel bracht hij niet mede, - want veel bezat hij niet, - maar hij was moedermensch alleen en het duurde een tijdje om alles te lossen. Eindelijk toch geraakte hij klaar en, als hij riemen en roeijzers binnenbracht, sloot hij de deur.

't Lawaai verstilde daarbuiten niet medeenen. 't Ramoel van de kinderen bleef voortduren. Zingend liepen zij overendweer en hun gehuil en geroep daverde door de lucht. Men wierp met steenen op de deur en sloeg met de vuisten op de gesloten bliukens.

Een lange, magere vrouw kwam aangelopen en vóór het huisje van Labber-de-Zwie viel zij, als een kinderschrik, te midden der rakkers, die langs alle kanten uiteenstoven.

Met gebalde vuist schoot zij toe:

- Deugnieten, deugnieten, bandieten.... Dat trommelt daar op 'nen mensch zijn deur, 'nen mensch die niemand misdoet.... 't Is een schande, een schande; een ware schande is 't.

Medeen, zich omdraaiend, greep zij 't rosse haantje-vooruit bij den schabbernak en, na hem deerlijk te hebben afgesmeerd, joeg zij hem voort, met stampen onder de broek....

- Naar huis gij, leelijkaard, naar huis! Wacht tot uw vader t'huis is, dan zal 't kermis zijn.

Koppig ging de rosse voort.

- Vooruit schobbejak, vooruit! Naar huis!

De rosse ging maar altijd voort, voetje voor voetje. Hij wilde niet lopen. Hoe meer stampen hij kreeg, hoe trager hij ging. Zijne handen staken diep in de broekzakken en zijn aangezicht verwrong zich nijdig. Hij wilde niet schreeuwen, geen piep laten van de pijn, al schopte zijne moeder ook voort, gestadig voort, overal waar zij hem raken kon.

- O gij koppes, gij leelijke koppes! en tweemaal sloeg zij hem met het plat van de hand van achter op den kop.

Hij versnelde geen stap; eventraag ging hij voort.

Al zijne makkers stoeiden hem na; enkele liepen vooruit om hem nog eens te zien, van dichterbij, recht in zijn wezen. En men bewonderde hem omdat hij zich zóó kranig hield. Het deerde hem niet dat hij eene pekking kreeg....

II

Labber-de-Zwie, gelijk men hem had gedoopt, kwam van Wintham, een dorp aan de Bovenschelde, waar hij, lange jaren, het dubbelzinnig bedrijf van 'melk en brood' had uitgeoefend.

's Morgens vroeg, vóór dag en dauw, roeide hij uit met zijnen brabander om melk en brood en anderen proviand aan de schippers te verkoopen. Men noemde hem 'melk en brood'.

Als hij 's middags thuis kwam sprong hij op zijn driepikkel en vermaakte schoenen. Stilaan had hij aan het schoenmaken vaarwel gezegd. Hij beweerde dat het geen werk was twee ambachten uitoefenen; als men met één stiel aan zijn kostje komt, mocht men blijde zijn.

Zijne achtermiddagen sleet hij nu in volkomen ledigheid. In den Zomer lag hij uitgestrekt in het gras op den oever van de Schelde en, in den Winter, gebeurde het niet zelden dat hij tot 's middags in zijn bed bleef.

Langzamerhand zag men hem minder op den stroom. Hij vaarde zóó vroeg niet meer uit en, bijwijlen, sloeg hij 'nen keer over ook. De schippers preutelden, maar 't hielp niet... Ten langen laatste deed men hem een felle concurrentie aan.

Men vertelde vreemde dingen over Labber-de-Zwie, die eigenlijk Drieske Eyckmans heette. Men beweerde dat men hem, in den laatsten tijd, dikwijls, bij nacht en ontij, met zijne boot op den stroom zag, en dat hij in nauwe betrekkingen leefde met de rivierschuimers, eene dievenbende die alle nachten te Antwerpen, aan de haven, balen wol en koffie en andere kostelijke waren stool. Labber-de-Zwie hielp hen met zijne boot. Op één nacht kwam men met de gestolen waren tot Rupelmonde, Niel, Boom of Willebroeck, waar men ze ergens wegborg. En de volgende nachten ging hij ze halen om er mede naar Dendermonde of Mechelen te varen. Alles werd bij de verheelders aan den man gebracht.

Dat bleek nog niet al. Labber deed ook overslag op den stroom, soms in vollen dag. De kleine Charleroische bakken, die meer tonnenmaat hebben dan hun meetbrief vermeldt en met volle vrachten van Antwerpen kwamen, werden door hem ontlast van wat zij meer in hadden dan zij moesten los-

sen. De schippers waren altijd in regel en men kon hun niets ten laste leggen: de koopers kregen wat hun toekwam; de verzenders, de groothandelaars, de groote kantoren van Antwerpen die betrouwen stelden in de meetbrieven, maakten het verlies en daar kwam het zoo nauw niet.

Dat alles wist men sinds lang. Men kon het aan zijnen handel en wandel zien. Labber maakte zich schoon en pagadeerde 's Zondags op de kermessen. Hij werd een meneer die schier niet meer werkte en toch rijkelijk aan zijnen kost kwam. Zijn levenswijze kwam verdacht voor en men sprak er over in den omtrek. En die gipsheeren van de stad die hem somwijlen kwamen opzoeken, wat had hij daar uitstaans mee? 't Gebeurde ook niet zelden dat hij in dagen en nachten niet thuis kwam.

Als men hem vroeg hoe het toch kwam dat hij met niets te doen zóó goed in de huid bleef, antwoordde hij geregeld, al lachende:

- Wat wilt ge er aan doen? Ik kan meer geld verdienen met goed uit mijn oogen te kijken en al eens iets te koopen en te versjachelen.

Hij had goed te lachen, men rook lont. Er hing een reuk in den meersch.

- Duren is eene schoone stad, maar.... blijven dueren? Men had het nog nooit geweten.

Iedereen dacht er het zijne over.

Gelijk het altijd geschiedt, riep men mosselen tot ze eindelijk aan wal waren. Al dreef het stoopken jarenlang op 't water, 't brak eindelijk, voor een goede.

Eens, op een nacht, moest Labber met zijne boot te Boom vier balen wol halen, die te Antwerpen waren gestolen en

die hij in eene steenfabriek had helpen wegbergen. De zaak zou dubbel en dik opbrengen. Te Antwerpen was alles goed van stapel geloopt; men had de kaaibedienden omgekocht en de wol zonder moeite buitgemaakt. In eene tij tot Boom geraakt, werd alles in de hooimagazijnen van eenen steenbakker weggeborgen. Denzelfden nacht nog roeiden de dieven met de ebbe naar Wintham terug, waar zij bleven slapen bij Labber-de-Zwie om, den volgenden nacht, weer op te trekken tot Mechelen, waar zij de wol zouden verkoopen bij de verheelders.

Wanneer zij op de steenfabriek aanlandden werden zij door de politie verrast. 't Moest een verraden spel zijn geweest. Zij gingen op den loop met hun zessen: twee echter werden geklist. Labber-de-Zwie kon de rivier bereiken en al zwemmende ontkomen. Het had veel moeite gekost en men had op hem nog geschoten.

De zaak maakte ophef. In de dagbladen stond te lezen hoe men twee rivierschuimers op heeterdaad had betrapt, toen zij te Boom vier balen wol, die te Antwerpen gestolen waren, en die ze ergens hadden weggeborgen, kwamen halen. 't Moest een heele, goed-ingerichte bende zijn van dieven en verheelders. De aangehouden kerels hadden volledige bekentenissen afgelegd; ook mocht men zich aan andere aanhoudingen verwachten.

Labber-de-Zwie leefde nu in gestadige onrust. Alle dagen verwachtte hij zijne aanhouding. En zóó gebeurde het ook. Vier en twintig uren later hielden twee gendarmen te paard vóór zijne woning stil. Ze ondervroegen hem, onderzochten zijn huis, wierpen alles 't onderste boven en namen een heele boel dingen in beslag: haken, koorden, en brieven van zijne

vrienden uit de stad. Zij hielden hem eindelijk aan 'in naam van de wet', boeiden hem en namen hem mee.

't Was een eendlijke tocht dien hij maakte. Hij zou het nooit vergeten. Men sleurde hem door het dorp, langs de eenige straat. Iedereen was te been en beschaamd blikte hij ten gronde.

Even kon hij met zijn geboeide handen tot aan zijnen hoed reiken en hem dicht in de oogen trekken. De gendarmen echter, als dachten zij dat hij wilde ontvluchten, trokken de koorden dichter aan, tot hij huilde van de pijn. Bij elken sprong van een der paarden, werd hij van links naar rechts gesleurd, en de koorden nepen hem in 't vel en linken wrongen zich peersch en blauw in zijn vleesch. Hij moest mee, altijd mee; er was niets aan te doen... Zóó was hij 't dorp doorgestaan... 't Was verschrikkelijk.

En men had hem verder meegenomen langs den steenweg die, tot Eykenvliet toe, langs een klein riviertje kronkelt. Hij was toen wat stouter geworden en waagde het al eens op te kijken; hij dacht dat de menschen hem hier niet zouden herkend hebben! Nauwelijks had hij eenige schreden gedaan of hij zag, op de kasseide, een vrouwensch die hij herkende. 't Was een meisje van Wintham waarmede hij dikwijls had gedanst op de kermis. Zij had hem ook herkend, want nauwelijks was hij voorbij of hij hoorde haar roepen:

- Hebt ge hem herkend, Wies? 't Is Drieske van Wintham... Die is er ook bij, bij de bende. Ge kent hem immers? Hij heeft lang in melk en brood gedaan op het Scheld.

Dat was alles wat hem van dien tocht nog in 't geheugen zat. Van Eykenvliet leidde men hem naar Puers tot aan de gendarmerie. Denzelfden dag moest hij per trein naar Antwerpen, waar men hem opsloot in 't groot gevang. Dag op dag

reed hij daar met het dievenkarken naar 't Paleis van Justitie, waar hij onderhoord werd door den onderzoeksrechter, een heer, dien hij telkens maar half begreep.

Ja, wat die allemaal gevraagd had, wist Dries niet meer; hij had het nooit geweten. Al sprak hij vlaamsch, hij deed zóó vreemd dat de ware zin van zijn woorden hem ontviel. Hij had zoo'n mensch nog nooit ontmoet. Hij was er bang van. Als hij vóór hem verschijnen moest werd hij vreemd te moede, alsof hij flauw ging vallen. En hij had maar altijd op de vragen die men stelde ja en neen geantwoord, ten rechte en ten onrechte. Dan ging men aan 't sjawelen in 't fransch, allemaal in 't fransch en een heer nevens den onderzoeksrechter teekende alles op.

- 't Is gelijk ge verklaard hebt, niet waar, Eyckmans? Griffier lees de declaratie van Eyckmans voor.

En men las 't nog eens gauw en rap, en hij knikte maar ja om er van af te zijn en teekende, 't Kon hem niet schelen.

Op den tribunaal ging het er toe op dezelfde wijze. Vele menschen kwamen en gingen en spraken over hem en over de andere kerels, die naast hem op de bank zaten en waarvan hij de meesten nooit vroeger had geziea; men vertelde goed en kwaad, alles ondereen, maar kwaad wel het meest. Hij wist soms niet of men over hem sprak en keek nuchter op wanneer de voorzitter riep:

- Ehwel, Eyckmans, wat weet ge te antwoorden op de verklaring van den getuige?

En hij schokschouderde....

't Waren allemaal dingen waarover hij nooit had nagedacht. Hij moest er om lachen, om den ernst waarmede men die nietige zaken uitkraamde. 't Waren zoo'n kleine tikkels daar ergens in zijnen kop verborgen en waarover groote

menschen niet spraken. Hij noch zijne vrienden zouden het er nooit over hebben. Vroeger, als hij bij zijne makkers te Antwerpen was, en als de nacht mislukte, dan gingen zij op zwier en dronken pinten in de kroegen aan de haven.... Dat was al! Ze hielden zich, godsalmachtig, niet met beuzelarijen bezig!.... Hij lachte er om, 't was belachelijk, belachelijk....

Zijn advocaat had dan ook gesproken, lang gesproken.... Labber stond in bewondering voor een mensch die zoo lang spreken kon. Veel begreep hij er niet van, en veel hielp het niet ook, want drie, vier dagen later, wanneer al die advokaten, op hunne spreekbeurt, het hunne hadden gezegd over de dertig beschuldigten, werd hij tot vijf jaar gevang veroordeeld.

Als men hem terug naar 't prison bracht, voelde hij zich gelukkig. Alles was, goddank, voorbij! Hij wierp zich te bed en sliep, in een zwaren roes, tot 's morgens toe.

De bewaker moest hem wekken.

III

De vijf jaar gevangenisstraf streken, in hunne eentonigheid, rapper voorbij dan hij had gedacht.

De eerste dagen na zijne veroordeeling kwam men hem vragen of hij geen beroep aantekende. Hij begreep niet wat men wilde zeggen. Men vroeg hem toen of hij het proces, van eerst af aan wilde herbeginnen.

- 't Is al genoeg, peinsde hij, want hij had er 'nen heiligen afschrik van. Hij walgde van al dat gepraat om niets. Hij was dal anders gewend. Met drie, vier woorden begreep hij wat men verlangde en waar hij heen moest. En daarbij, hij wist wel dat hij misdaan had. Hij zou zijne jaren uitdoen, hoe eerder hoe liever.

Zijn advokaat kwam hem nog eens in zijne cel bezoeken en raadde hem aan zijn best te doen en goed op te passen; hij zou dan, later, wel wat afslag krijgen, bij gelegenheid. Hij zelf zou het wel aan den minister vragen.

Die woorden kwamen weeral vreemd in zijne ooren gerutscht: hij moest maar braaf zijn. Hij was immers altijd braaf geweest? Hij kon nog geen beest zien lijden! Wat zou het! 't Was te gek, te gek om op te dubben!

In 't gevang leerde hij zakken plakken, grauw-papieren zakken voor de winkeliers. Alle morgens bracht men hem een grooten pot bloempap en eenen borstel, dien men 's avonds om acht uren, wanneer de gevangenen te bed gingen, kwam halen.

Dag op dag, te zes uren in den zomer en te zevenen in den winter, werd hij wakker gebeld en, na het ontbijt, werd er versche pap gebracht. Hij hernam dan zijne taak. Wekelijks ontving hij negentig centiemen van den bestuurder en daarmee mocht hij iets koopen in de kantien; de rest bleef wegstaan tot hij 't gevang zou verlaten. Eten kocht hij niet, hij had geen eetlust meer en hij verminderde met elken dag; hij kocht alleen een pint gersten bij zijn middagmaal.

Toen hij eenige maanden opgesloten zat, mocht hij medehelpen aan het schilderen van het gevang; 't waren altijd gevangenen die men met dat werk gelastte.

't Bracht schielijk eene afwisseling in zijn leven. Gansche dagen

zat hij nu, in de gangen, te schilderen, zonder kappellen, juist gelijk in zijne cel. Alleen wanneer er nieuwe gevangenen werden binnengebracht moest hij de zwarte kap met twee gaten, de cagoule, over het hoofd trekken. Maar dat duurde nooit lang. Hij sprak ook al 'ne keer met de bewakers, die gestadig langs-open-neer in de kille gangen wandelden en, bijwijlen, langs een klein gaatje, in de cellen keken. In de vrouwenafdeeling, waar nonnen oppasten, mocht hij ook werken. De nonnen kwamen insgelijks met hem spreken en zij vroegen wat hij misdreven had. Hij vertelde zijn leven en zij voelden meelij met hem.

De miseries die hij toen had gezien en vermoed, vermoed wel het meest, daarvan had hij 't hart te vol. Wanneer hij de deuren van de cellen schilderde, en de stappen van den bewaker aan het andere uiteinde wegstierven, dan kwamen de opgesloten hem stillekens vragen of hij ook een gevangene was. En zij enterden naar zijnen naam en vroegen hoe lang hij nog moest zitten, en of hij geen pruimpje tabak had, maar een heel klein siekje, een stukje sigaar of zoo iets, en van dat maar onder de deur te steken. Zij zouden liever sterven dan te zeggen van wien zij 't gekregen hadden, als 't uit moest komen.

Soms waagde hij een antwoord, enkele woorden van medelij, maar meestal dierf hij niets zeggen; en als de bewaker dan wat dichterbij kwam, werd alles plotseling stil. Aan een zucht nochtans, aan een diepen, langen zucht die uit de cel opging, begreep hij het eindeloos verlangen van den man die opgesloten zat. Allen vroegen hetzelfde: wat tabak, een eindje sigaar om te pruimen!

Als 't dat niet geweest ware, zou hij zich heel en al gelukkig hebben gevoeld.

De tijd kroop voort en zijne vrijstelling naderde vóór hij het

zelf wist. Op een morgen, toen hij juist drie jaren en vier maanden gezeten had, werd hij losgelaten.

Toen hij buiten kwam en terug onder de menschen ging, werd hij eerst g'ewaar hoe die lange gevangenisstraf hem veranderd had. Hij dierf de menschen die hij tegenkwam niet bezien. Er lag een groote schuchterheid in hem. De lucht, die hij met volle teugen inademde, maakte hem duizelig; de menschen die op en af liepen door de straten, - allen bekommerd met hun eigen leven, - de winkels met hunne uitstallingen, eene kompagnie soldaten die hij ontmoette met clairons en trommels aan het hoofd, 't lawaai van spelende kinderen, 't geroep van uitventers in den vroegen morgen, dat alles gaf hem draaienissen. Huizen, straten, menschen, alles wentelde en bewoog vóór zijne oogen: hij was als zat. Eenige stonden bleef hij staan aan eenen briefpost, zich met twee handen vasthoudend, als vreesde hij tegen den grond te tuimelen. Een arm vrouwtje kwam uit de straat waar 't gevang stond, bleef hem even nazien en hij werd beschaamd. Zij scheen te begrijpen vanwaar hij kwam.

Hij liep voort naar de haven. Hij wilde uit de stadgeraken, zoo gauw mogelijk uit de stad geraken... Hij moest terug naar zijn dorp. De bestuurder van 't gevang had gezegd dat hij te Antwerpen niet mocht blijven, zelfs geen enkelen dag, onder geen voorwendsel, anders zouden de gendarmen hem komen halen en terug gevangen zetten. Hij moest sito, sito naar Wintham. En hij had ook wat geld gekregen voor de reis; de rest, al wat hij verdiend had, twee honderd zes en zeventig frank en vijf centiemen, zou de burgemeester van Wintham hem wel overhandigen. Hij stond voortaan onder politietoezicht en moest zich alle weken bij de gemeenteoverheid aanbieden, en, verder, zóó dikwijls dat men het zou verlangen.

Gaandeweg dacht hij op alles na. Hij voelde eerst hoe groot zijn ongeluk was; hij had het vroeger nooit beseft, zelfs niet wanneer hij in 't prison zat. Nu wist hij dat er geen uitkomst meer bestond. 't Zou hem overal blijven vervolgen, overal waar hij komen zou!

Aan de haven zette hij over naar Sint-Anneke, en langs de polderdijken ging hij naar huis.

De vreugde hing wijd over de velden. De zon leefde en rilde over den stroom en stookte en vuurde en warmde duchtig. Al brak het zweet hem uit, hij spoedde zich voort om vóór den middag te Wintham aan te komen.

Hij liet de stad achter zich met hare huizen en torens, ver en wijd reeds in de davering van het zonnelicht.

En de zonne klom hooger en hooger met zengende zwoelte. Hoe verder hij ging, hoe heeter het werd; de schroeiende warmte viel pijlrecht op zijn lijf. En toch spoedde hij zich voort, rapper en rapper, als gejaagd, altijd rapper.

Op den stroom ontwaarde hij haast geene beweging; 't leek wel of men de brandende hitte vreesde; een enkele sleeper stoomde met een paar schepen naar de stad.

In den polder, beneden den dijk, waren meiden aan 't hooien. Hij zag ze na, onverschillig, met een groote treurnis in het hart en haastte zich voort.

Te Rupelmonde, waar hij 's middags aankwam, liet hij zich overzetten. De veerman herkende hem niet, want hij vroeg of hij terug moest en straks zou weerkeeren.

- Als ge terugkomt, baas, moet ge maar bellen; ginder staat ze, de bel, vlak over de aanlegplaats. Tot negen uren 's avonds zet ik over in den zomer.

Labber-de-Zwie antwoordde niet, betaalde 't veergeld en ging weg.

Zijne zuster woonde niet meer op het kalfsboerderijtje aan de Schelde; zij was verhuisd naar het dorp. Hij moest zich bevragen naar hare woonst en de mensen, die hij aansprak, herkenden hem en 't gerucht verspreidde zich dat 't Melk en broodje' terug uit het gevang was.

Bij zijne zuster heette hij geen welkom, hij voelde het bij de eerste woorden die ze sprak.

- Zij-de gij het? Is uw tijd al om? Is dat al vijf jaar geleden?

- Neen, maar ik kreeg afslag. Meer dan een jaar en half kreeg ik afslag.

- En wat gaat ge nu doen? Ge denkt gij toch zeker hier niet te blijven? Wannes heeft het niet geerne en hij zou het niet willen ook; hij heeft het reeds gezegd. We hebben wij al genoeg op de tong gereden in den tijd. Men zegde zelfs dat Wannes er ook bij was. En 't is daarom dat we verhuisd zijn. Onze huur was uit en hij wilde toen aan 't veer niet meer blijven wonen. En we hebben ons mede wat vergroot.... We hebben drie koeien nu en een paard. Een knecht hebben we niet noodig, want Wannes doet alles zelf.... In den oogsttijd alleen huren, we eenige pikkers, 't is spijtig, maar wat kan ik er aan doen?

- Ik zal niet blijven, mensch, hebt geen nood. Ik zal hier niet blijven, als 'k niet welkom ben. Morgen zal ik bij den burgemeester gaan... Ik zal dan zien.

- Wa 'k zeggen wil, uwen boot, weet ge waar die ligt?

- Neen.

- Juist achter de sluis, aan den Duivelsdijk; Wannes heeft hem in den tijd doen halen naar Boom; hij heeft hem den omgelegd voor den regen. De riemen en de roeijzers liggen in de schuur.

Den volgenden dag trok Labber naar den burgemeester. Stilaan werd hij gewoon aan 't zicht der menschen. Hij was niet meer bestaan wanneer hij iemand ontmoette, zooals de eerste uren dat hij het gevang had verlaten, maar toch de menschen in de oogen zien en dorst hij niet.

- Dat zal wel nooit meer komen, dacht hij, 't is of zij allemaal daaraan peinzen; ik zie het permentelijk aan hun gezicht.

De burgemeester liet het ook verstaan.

- De menschen hier, ze kennen u, ze weten wat ge op den lever hebt liggen, ze weten het allemaal, tot het kleinste kind toe.

Hij voegde er bij dat hij best zou doen op een ander dorp te gaan wonen, zoo ver weg als 't mogelijk was.

- Op ons dorp zal 't niet meer pakken met u. En ook, ge moet gij niet meer resideeren aan den waterkant; dat is niet goed voor u. Trek ergens naar een vreemd dorp als schoenmaker. Ge kunt uwen stiel. Ge zult gij wel aan den kost komen.... 'Niet en weet niet en deert', zegt het spreekwoord.

Labber-de-Zwie ontving voluit het saldo van zijnen mast uit het gevang.

- Ge kunt er kleeren en huisraad mee koopen, zei de burgemeester. Ik geef het u in eenmaal omdat ge weggaat en te Wintham niet blijft. Ik mag het eigenlijk niet doen. Ik mag u maar vijftig franken geven om de veertien dagen, meer niet! 't Is de wet, 't is de wet. Vergeet vooral niet u aan te bieden bij den burgemeester uwer nieuwe woonst, er u alle weken aan te bieden.... Men zal u wel verwittigen.

Labber ging onmiddellijk op zoek, maar vond zoo dadelijk geen dorp waar hij zich zou kunnen vestigen. Schoenmakers waren er overal met de vleet. En hij zocht voort. Alle

dagen was hij op gang. De burgemeester kwam al eens ingeloopt om te weten of hij te Wintham bleef wonen of niet.

En weer trok hij er op uit. Heel den Rupelkant liep hij af, dorp na dorp, maar nergens vond hij iets. Eindelijk, op een laten avond, huurde hij te Meeldert het kleine krammelkot aan de vaart. 't Was nu weeral aan den waterkant, maar wat kon hij er aan doen? Elders vond hij niets. En te Meeldert, een schippersdorp, kon hij, met den tijd, wellicht aan een andere broodwinning geraken.

Op eenen namiddag vertrok hij met zijn eigen boot naar Meeldert.

IV

De dag na zijne aankomst te Meeldert, vóór de geburen, 's morgens vroeg, met de eerste zonne, hunne bliukens opensloegen, en, in de jonge frischheid, even 't hoofd op straat staken, hing er een uithangbord aan den voorgevel van 't huisje van Labber-de-Zwie. *'Bij Andries Eyckmans. Hier maakt en repareert men schoenen'* stond er te lezen.

Hetzelfde vergane en verkleurde bord hing lange jaren aan zijne woning te Wintham. Lang had het er gehangen; wanneer hij in 't gevang zat, hing het er nog een tijd, maar toen het huis eindelijk verhuurd geraakte, kwam de zuster van Labber het opeischen en zij legde het bij de andere bullen in hare schuur. Het kon misschien nog van pas komen, had ze gedacht.

Labber-de-Zwie kwam, dien morgen, in zijn deurgat staan. Hij zag er bijna uit als een schipper. Lang en mager teekende zijn lijf zich af in een blauwe trui, die hem tot over den broeksband viel en, tegen den muur geleund, kruiste hij de armen en duwde de schippersklak met groote klep van achter in den nek.

De beweging op de vaart trok hem aan: de schepen kwamen uit het sas en legden zich vast, het eene achter het andere, om, straks, met den sleeper, die reeds ronkte en proestte, naar Brussel te vertrekken. Andere schepen wachtten hunne sasbeurt af om, met de ebbe, naar Antwerpen weer te keeren.

Aandachtig volgde hij al dat neerstig gedoe, al die noeste bedrijvigheid. Hij zag de booten keeren en draaien, zwenken en zwaaien. Er waren er groote en kleine, breede en smalle; zij hadden plompe of spitse koppen en zware of dunne boeghouten die, net als knevels, langs de fijn-besneden of stompe stevens aflieden.

Die drukte op de vaart, bij 't opengaan van den dag, bracht hem zoovele herinneringen aan zijn vroeger leven te binnen, toen hij, zoodra de zon in de lucht stond, met melk en brood de Schelde afvaarde.

't Meerendeel der schippers had hij toen leeren kennen. Hij herkende ze nog, schier allemaal, aan hunne vaartuigen; alleen de tjalken, otters en aken, die meestal door Hollanders en Duitschers werden bevaren, kende hij niet.

Hij noemde al de schippers bij hunne namen, naarmate hij hunne schepen ontwaarde. Ginder, aan het sas, lag Ons-heer-van-Molenbeek die de beurt deed van Brussel op Gent. Hij wist nog den tijd te noemen dat zijn schip te Baasrode opstond, op de groote werf. 't Was het eerste ijzeren schip dat er gebouwd werd en, bij de voltooiing, werd die gebeurtenis feestelijk gevierd.

Hij zag het nog gebeuren. Het touw werd over gekapt en statig liep het schip de Schelde in, verlicht en versierd met kleurballonkens, vlaggen en wimpels, onder 't spelen van vroolijke deuntjes door de fanfaren van het dorp, begroet door de luide hoera's der toeschouwers. De dijken langs weerskanten van de Schelde, te Baasrode en aan de overzij te Castel, stonden grijzendik vol volk. Ons-heer-van-Molenbeek had zijn oud schip nog voor zes duizend frank aan den scheepsbouwer verlap; deze had er, voor eigen rekening, een schipper op geplaatst, 't Deed haast geene reizen meer, want het lag nu meestal in ligdagen te Antwerpen, aan twaalf frank per dag en soms nog meer.

Een Charleroische bak 'Den Jongen Jan' volgde den beurtschipper op. Hij kende hem ook. Dikwijls had hij er overslag mede gedaan, heelder vrachten tarwe. Dat bracht hem nog al een centje op! Een vieze Breughel de baas van den Jongen Jan, - hij heette Jan De Vlam, - een uitgelaten borst, die 't aan zijn hart niet liet komen, en toch zijne zaakjes goed wist te beredderen. Hij had reeds zeven ijzeren schepen in vollen eigendom en bleef altijd maar zwalpen op den ouden 'Jongen Jan'! Hij kon er niet af. Dat schip was zijn rijkmaker; 't bracht hem altijd en in alles geluk bij; hij kon er in vertrouwen een buitenkansje mee wagen. Dikwijlen had Labberde-Zwie de tarwe gekocht die het te veel had, aan half geld, en, met elke reis, bracht het minstens tien ton te veel mede. Als Jan met kolen geladen was, - 't gebeurde ook al eens - dan kreeg hij alles voor niet. Kolen hadden geene waarde en Jan De Vlam gaf ze weg aan den eersten den beste.

- Neem ze mede, Dries, praamde hij meermalen, te Antwerpen aan de kooplieden geef ik ze niet af, dat wil ik niet doen; ik werp ze liever in 't Scheld; neem ze mede, neem ze mede

of ze vliegen, onderwegen, den dieperik in. Is het de moeite niet waard om er een paar reizen voor te doen met uwen boot. 't Is uwe winterprovisie, jongen.... 't is uwe winterprovisie.

En Dries, vaarde een paar malen overendweer en Jan De Vlam hielp de kolen in den brabander lossen.

't Waren haast niets dan bekende schepen die hij verder zag: Flup De Bondt, die er boven-op was gekomen toen hij zijn oud versleten schip, dat hij op 't laatste voor een goede, ronde som wist te verzekeren, in den grond liep, in 't diepst van de Schelde, waar geen 'vloeien'^(*) mogelijk was; men moest het doen springen.... Een fijne vogel die De Bondt, die nu ook in 'nen warmen kazak zat.

Hoe meer hij er zag, hoe meer hij er herkende! Er lagen daar twee ijzeren walen van den rijken verzekeraar Dillen van Antwerpen, die schipper was geweest in zijnen tijd. In 1870 volgde hij het Pruisisch leger; hij werd er ruim voor betaald en toch, op een schoonen dag, was hij te Antwerpen aangekomen met een volle lading kostelijke specerijen die hij onmiddellijk voor eigen rekening verkocht. Zóó begon zijn rijkdom.

Verder lag een beurtschipper die wekelijks van Brussel naar Gent vaarde. 't Was er nog een die voor niets achteruit ging. Zoodra hij in de Schelde kwam begon hij, bij elke reis, de fijne wijnen die hij vervoerde te versnijden; van alles had hij zijn paart en 't gaf hem telkens een schoone winst. Dat was gekend! Niet zoodra was hij het sas van Meeldert voorbij en in den stroom, of men zag hem niet meer op het dek. Hij liet zijne twee knechten maar betijen. Hij zelf en zijne vrouw hadden ander werk beneden in het ruim.

(*) Het ophalen der gezonken schepen.

Labber-de-Zwie kreeg moed op zijn nieuw bedrijf, als hij al die schepen, al die bekende wezens voorbij zag trekken. De schipper zouden wel te weet komen dat hij hier woonde, dat hij hier het schoenmaken deed. Zij hadden hem vroeger den penning gegund, waarom zouden zij 't nu niet meer doen?

Hij waagde zich verder op straat, haalde zijn steenen pijpken uit den broekzak, stopte het en begon genoegelijk en smakelijk te rooken.

Een sleeper kwam aangestoomd. Hij kwam van Brussel. Stiller en stiller ging hij en de schepen die volgden gooiden zich los, een voor een, en vaarden opzij, naar links en naar rechts.

Dichter waagde hij zich, tot aan den vaartkant.

- Bah, dacht hij, ik zal me maar doen kennen, en al eens roepen op de schippers, als het pas geeft. Waarom zou ik me verbergen? Waarom toch? Iedereen heeft al iets in zijn verleden liggen.

Naarmate de schepen naderden, herkende hij ze weer, juist gelijk daareven. Er was er maar een dat hem onbekend voorkwam: een ijzeren walenschip, groot; zwaar, vierkant en rommedom lomp, met dikken, platten neus en breede, neerhangende moestachen.

- 't Is wonder lijk de steven van een schip op een menschenwezen trekt, meende hij. Aan hunne aangezichten herkende hij ze; hij had maar den steven te bekijken en hij wist wie daar kwam aangevaren.

Zie, het tweede schip, dat langs zijnen kant kwam afgedreven, 't was de spits van Mane Vinck. Hij wist het vóór hij Mane van achter aan het roer zag staan.

Weer wilde hij binnengaan en zich verbergen, maar hij bezinde zich en dacht opnieuw:

- Neen, neen, waarom mij verbergen? 't Is veel beter dat ik op Mane eens roep, als het zijn kan. Die zal dan weten dat ik te Meeldert woon, en hij zal het voortvertellen aan de andere schippers; en ze zullen op mij al eens denken, als ze wat reparatie hebben. En met het eene en het andere zal ik er wel komen. Ik kan mijnen stiel, men weet het onder de schipperij.

- He, melk en brood!

Men riep op hem. Hij schrok er van. 't Was Mane niet, want die stond nog aan het roer, aandachtig loerend en sturend, voorzichtig af- en toedraaiend, om, langs den kant, den waal voorbij te scheeren.

Men riep opnieuw:

- He, melk en broodje, kende gij ons niet meer?

Hij zag Gielen den Franschman die, op den waal, met den vaarboom langs 't gangboord liep, en al roepende met den armzwaide:

- Dries, Dries...

Nu was hij er... Over drie jaren, had men aan Labber verteld dat Gielen een nieuwen waal in de maak had te Meeldert. Op zijn nieuw schip vaarde hij nu en daarmee had hij hem niet herkend. Godsalmachtig, wat kwam er verandering in de wereld op eenige jaren tijd! Gielen zijn schip niet kennen, Gielen dien hij altijd had kunnen lijden!

't Was een ronde kerel die Gielen. Altijd vaarde hij 't Fransche af en niet dikwijls kwam hij in Vlaanderen. Hij had vijf ferme dochters, brokken van vrouwlie, die medehielpen als volslagen schippers en twee knechten uitspaarden.

Gielen riep op Mane Vinck, zoo hard hij kon:

- Mane, Mane, he Mane! zie eens wie dat hier is. 't Is melken-brood van in den tijd, van Wintham. Ge weet wel, he?

Op alle schepen riep men nu; men herkende hem overal.

- En wat doet gij hier, Dries?
- Ik woon hier. 'k Ben schoenmaker opnieuw.
- Zóo, zóo! En ge woont gij te Meeldert? Komt ge nog te Wintham?

Hij antwoordde niet op die vraag, maar riep terug:

- Ge moet op mij al eens denken, bij gelegenheid.
- We zullen 't doen, Dries. Ge moogt er op rekenen.
- Saluut Mane, saluut Mane!
- Saluut.

De schepen vaarden voorbij. Hij volgde ze, een oogenblik; ze verdwenen in het midden der vaart, tusschen booten van allerlei slag, die er hunne sasbeurt afwachtten of, daareven in de vaart geschud, gereed lagen om, met den eersten sleep, naar Brussel te vertrekken. Hij zag ze verder gaan, al verder en verder, tot bijna aan het sas, tot hij niets meer zag dan hunne masten met wibbelende vaantjes in den wind.

Hij ging binnen. Achter de ramen van de nevensstaande huisjes loerde men met nijldige blikken. Hij zag het; als zijne oogen eens tersluiks opkeken, vielen de gordijntjes schielijk neer.

Hij sloot de deur en ging op den driepikkel aan 't venster zitten. Al zijn gerief lag op den grond verward dooreen, gelijk hij het, den avond te voren, had neergegooid. Alles lag nog in dezelfde wanorde. Alleen het bed had hij naar 't opkamerken gedragen, na er alles wat geschikt te hebben, dekens, lakens, kleederen en ondergoed. Veel bezat hij nu toch niet: een tafel, een paar stoelen, een stoof met wat potten en pannen, en dat alles stond hier in de voorplaats, waar hij alle dagen werken zou. 't Stond er dicht bijeen, zóo moest hij niet ver zoeken.

Hij richtte zich een oogenblik op, zocht zijne schort en hing

ze om 't lijf, een vuile, grijze schort met doorsneden en doorkorven lederen borstlap. Dan ging hij weer zitten, 't hoofd in de handen, trekkend aan zijn pijp dat het reutelde in den steel.

Hij blikte vóór zich uit, naar buiten. De vaart lag stil, zonder rimpels, met groote glansplekken. Verder, beneden den dijk, ontwaarde hij, tusschen de stammen van de boomen, groote weilanden van een kleurige malschheid. Op sommige plaatsen, waar men pas had gemaaid, priemde 't gras bleeker op. Overal elders bleef het donker-groen.

Grachten en sloten, afgezet met elzenstruiken waartusschen groote bremtuilen geelden, liepen door het weiland, hoekten het in, en verdeelden het in vierkantige beemden. Een steenweg met twee rijen knoestige knotwilgen liep er kronkelend door, zoover de oogen droegen....

V

Tegen den middag steeg er, aan de deur, plotseling een geroezemoes op.

Labber-de-Zwie keek naar buiten.

De jongens kwamen van de school terug, de kazakken over de schouders; zij bleven staan aan het venster.

Twee knapen vielen aan 't slag en rolden holderdebolder ten gronde. Een groepje vormde zich, maar de vechters stonden recht met roode aangezichten, zweetend en opgedrongen; met de mouwen

veegden zij hun wezen af en zij bekeken elkander met norsche blikken, alsof zij zeggen wilden:

- Kom eens voorbij onze deur, als ge durft. Dan zal mijn grootere broer u eens vijf minuten vasthouden!

't Opstandje vergeten, kwamen zij, dichter en dichter, in een kring om het venster staan. De achtersten rekten zich, hieven zich op de teenen, om ook iets te zien over de schouders van de eersten, die, elk oogenblik stouter, eindelijk, met de ellebogen op den dorpel lagen.

De rosse van gisteren avond, die van zijne moeder eene priegeling had gekregen, gaf weer het sein. Hij lei zijne tong tegen de ruit en bezag Labber-de-Zwie in de oogen:

- Labber-de-Zwie!

En heel de bende herhaalde:

- Labber-de-Zwie! Labber-de-Zwie!

't Gebuurte voegde zich bij de keuteljacht. Mannen en vrouwen drongen vooruit: de mannen kalm en bedaard, met langzame stappen, trekkend aan hunne pijpen, met smakkende teugen; de vrouwen, de mouwen opgestroopt, de vingers voos en wit gerimpeld door 't warme zeepsop van den wasch, sloegen den voorschoot over 't hoofd om zich tegen de zon te beschutten.

Uitgelaten troppelde men bijeen, taterend en lachend. Men gilde het uit van pret, wanneer de rosse, geholpen door zijne kameraden, op 't venster kroop, en met twee handen een neus maakte en riep:

- Ziet hem daar zitten! Labber-de-Zwie!....

Maar onmiddellijk sprong hij zijdelings van den dorpel, zich met handen en voeten werend tegen zijne makkers, die hem wilden tegenhouden.

- 't Is zijne moeder! 't Is zijne moeder!....

Op hare kousen kwam zij aangelopen over 't plankier der huizen; lang en mager, de zwarte haren vettig op haar beenderig voorhoofd geplakt, armoedig in haar roode katonnetten jak, met een versleten baaien rok die flapte om hare beenen. Wanneer zij zag dat haar zoon de plaat poetste en zij hem niet kon naloopen, tegengehouden in het gedrang der drommende keuteljacht van jongens, begon zij te schreeuwen:

- Kweek dan al jongens, jongens die u judassen en de nagels van uw doodskist zijn! Maar hij mag het gelooven, de sloeber, dat ik het tegen zijn vader zal zeggen; zeggen zal ik het, dezen keer. 't Is schande 'nen mensch zoo te treiteren.

Zij zweeg, een stond, naar adem snakkend, maar herbegon toen te lawaaïen tot het mannenvolk en de vrouwen:

- En 't is schande ook voor groote menschen plezier te maken omdat die snotneuzen een mensch doodtreiteren, een mensch die niemand misdoet. Ik ben beschaamd dat mijne jongens er bij zijn. Ik ben beschaamd, ja, beschaamd ben ik in uwe plaats.

De jongens waren uiteengestoven; een enkele haalde een handvol slijk uit de vaart en wierp het op de ruiten, waar het, met duizend sprenkelingen, uiteendreste.

- Ziet eens, is 't geen schande, is 't geen schande! herhaalde de moeder van den rosse. 't Zou bij mij moeten gebeuren. Ik trok hem den kop van 't lijf.

- Ta ta ta, Mie... Ge zoudt gij ook niets doen. 't Was veel beter dat gij uwen rosse wat meer onder de roei Weidt, want die is 't haantje van de baan, zei een lange, pokdalige schipper met grijzen onder-deur-baard, die ruig boven een roodbaaien vest uitpluimde.

- En dan, - ging hij voort, - die kerel daar, heeft niet

veel op te vragen. Hij zal zien wel koes houden; hij zou kunnen weerkeeren vanwaar hij komt.

Labber-de-Zwie, achter 't raam waar hij roerloos was blijven zitten, zenuwachtig trekkend aan zijn uitgedoofd pijpken, stond op bij die woorden. IJskoud vielen zij hem over het lijf en eene moeheid zakte in zijne beenen. Hij zag noch hoorde meer.

- Die zou kunnen weerkeeren vanwaar hij komt, had men gezegd en iedereen kon het hooren. Men wist vanwaar hij kwam... uit het gevang... Men wist het dus... Men had het herhaald dat al de dorpers het konden hooren! Hij zelf had het gehoord in zijn huis.

Hij verwijderde zich van 't venster, waarvan 't zwarte slijk met heelder klodders langzaam, vettig en vuil, naar beneden dreef, hij keek nog eens naar buiten en hoorde het ramoel dat luider en luider oplawaaide.

Hij beefde geweldig en wist niet meer wat hij deed. 't Gehuil der bengels helmde luider op.

Met moeite klom hij, langs de drie steenen trappen, naar 't opkamerken en legde zich gansch gekleed te bed. Hij kroop, zoo ver hij kruipen kon, 't aangezicht tegen den muur. Tranen schoten hem in de oogen en rolden op zijne handen. Hij stak 't hoofd eens omhoog, luisterend, als bang dat het gehuil daarbuiten vóór zijne deur weer zou opdreunen. Toen hij hoorde dat alle gerucht verstorven was, verborg hij 't hoofd dieper in het kussen, als om te vergeten.

Zonder eten en drinken bleef hij liggen, heel den grondigen dag, de oogen in droomen weg. Soms wierp hij zich om als wilde hij de wreede beelden uit zijn verleden, die rondom hem aan 't leven gingen, verdrijven, want zij deden hem pijn.

't Hielp niet. Zijn verleden dreef hem voorbij, gelijk het eens

was geweest, in een angen stoet van dagen en nachten, met al zijne daden, de eene aan de andere zich vastschakelend.

Eerst de tijd van zijn eerlijken handel, toen hij met groote moeite aan den kost kwam, hard werkte, bij zomer- en bij wintertijd. 's Morgens vaarde hij op de rivier van de eerste klaarte af en 's namiddags zat hij aan zijn venster te kloppen en te hameren. 't Lag aan een niets dat het niet zóo gebleven was; aan zoo weinig lag het.

Toen men hem de eerste maal kwam vragen om, op een nacht, twee balen wol te vervoeren, had hij het met tegenzin gedaan. Hij werkte niet graag met den nacht, maar toch nam hij aan; 't was een buitenkansje en achterdocht en voelde hij niet. Eens 't werk gedaan betaalde men hem zooveel dat hij, op een heele week, met zijn eerlijk bedrijf, zooveel niet verdienen kon. Hij vond het wel plezierig toen. 't Was een fooi waar hen noch haan over kraaide.

Men kwam terug, eenige, dagen naderhand, en hij had weeral aangenomen, ter wille van het geld. En ook, waarachtig, hij zag er geen kwaad in, neen, hij zag er altijd geen kwaad in.

Eens toch begreep hij wat er gaande was. Op een kouden herfstnacht, werden zij van Antwerpen af achtervolgd. Hoe zij ontkwamen bleef hem nog een raadsel! Geroeid dat zij toen gedaan hadden, geroeid, daar had men geen denkbeeld van, om er bij dood te vallen... Toen wist hij met wie hij omging. Hij voelde zich diep ongelukkig en zwoer nooit meer mede te gaan, maar 't geld, 't geld hield weeral de bovenhand. Hij kon er niet aan weerstaan, 't was te gemakkelijk verdiend! Denk eens na: meer winnen op een enkelen nacht, op een enkele tij, dan anders op een week! Altijd ging hij mede, tot hij op 't laatst geen vaar of vrees meer kende; 't kwam

zoo ver dat hij haast geen enkelen nacht meer t'huis bleef

En, eindelijk, was die nacht gekomen, toen hij, achtervolgd door de politie, met moeite, al zwemmende, kon ontkomen 't Was 't wreedste oogenblik dat hij ooit had doorleefd. Met zessen te Boom aangeland, stout en op niets bedacht, gingen zij, in het magazijn van een steenbakker, de balen wol halen, die zij er den nacht te voren hadden verdoken. Nauwelijks eenige passen van de rivier verwijderd, hoorden zij een vreemd geloop en gedraaf achter de steenhoopen, waar zij gingen. Verschrikt zagen zij om en, langs alle kanten, doken de gendarmen op. 't Water werd hun afgesloten. Zij gingen op de vlucht, ieder langs zijnen kant.

Wat er op dien nacht met zijne makkers gebeurde wist hij niet meer; hij had het nooit geweten. Hij zelf, zonder zich te bezinnen, was ijlings op den loop gegaan, als een pijl uit eenen boog, zijdelings weg... Hij was niet bekend in de steenbakkerijen, en toch, snel als de bliksem, kwam in hem een vaag vermoeden op dat hij, ginder ver, aan de rivier moest uitkomen. Het was de eenige hoop die hem bleef.

En sneller ijde hij langs loodsen en afdaken, voortgejaagd door 't geroep der gendarmen dat achter hem weerklonk. 't Werd een dolle rit. Hij hoorde schieten, tot tweemaal toe hoorde hij schieten, en verschrikt liet hij zich plat ten gronde vallen. Een stond met het oor tegen den gladderigen platgedamden grond geleund, hoorde hij een naderend gedraaf in de nabijheid. Weer sprong hij recht en liep verder, maar de weg werd hem afgesloten door hooge stapels steen en plaveien.... Hij talmde niet; met al 't geweld van zijn handen rukte hij aan de rieten mat die de loods afsloot, en wrong en sleurde tot de scherpe riethalmen door zijn vingers sneden en het bloed met heelder droppels van zijn handen leekte. Eindelijk toch kon

hij er door. Hij sprong over grachten en sloten, van afdak tot afdak, met snerpande pijnen in de handen. Hij viel tot aan de heupen in een moddergracht; met moeite kon hij er zich uithelpen, zich vastgrijpend aan de vettig-bemoste pannen waarmede zij aan weerskanten was afgezet.

Hij liep verder, recht vóór hem uit, bemoosd en begaaid. Zijne moede beenen konden hem haast niet meer dragen; zijn hoofd gonsde en zijne borst blaasbalgde. Hij geleek een wildeman, heel en al bevuild en beslijkt; 't stinkend moer dreef hem van 't lijf. Hij liep maar altijd voort, altijd maar voort, en geleek een voortrollend monster.

Lang liep hij zóó, met steken in de zij, moe en afgemat, hijgend, blazend. Hij waande zich reeds verloren en meende het op te geven. Van vermoëienis ging hij neervallen... Toen zag hij de rivier liggen in een lichten wasem. Nog een boogscheut en hij was gered. Hij verdubbelde van krachtsinspanning. Eensklaps zag hij duistere schimmen bewegen in den nacht. Hij meende dat het de gendarmen waren die hem den weg, wilden versperren, en toch liep hij voort. Hij kon niet anders meer! Hij moest loopen, loopen, altijd maar loopen.

Wanneer hij voorbijholde weken de schimmen als verschrikt achteruit. Hij zag het dan: het waren werklieden die het vuur aanlegden in de steenovens. 't Mastenhout brandde er knersend en knetterend met laaie vlammen die in donkere rookmassa's opwolken. Hij moest geen menschgewijs meer geweest zijn, want de kerels stonden een oogenblik verbaasd, niet wetende wat het beduidde die ijrende mensch daar alleen in den nacht. Maar dan, plotseling, als begrijpende waarom er daar geschoten werd, begonnen zij te roepen en 't klonk akelig achter hem: 'Houdt den dief! Houdt den dief!'

Aan het hollend, dof-weerklinkend gedraaf, hoorde hij dat zij hem achtervolgden. Nog enkele schreden en hij zou de rivier bereiken. Almachtig, geweldig, voortgedreven door eene bovenmenselijke macht moest hij loopen, harder en harder, nu de redding zóo nabij was, daar vóór hem, enkele schreden vóór hem. En hij liep, hij liep....

't Was hoog tijd dat hij het water bereikte. Nauwelijks had hij eenige streken gezwommen of de gendarmen kwamen toegesneld.

De vloed nam hem mede. Enkele slagen met armen en beenen en hij lag in het midden van het vaarwater. Viermaal schoot men op hem en, de laatste maal, hoorde hij den kogel boven zijn hoofd fluiten. 't Was een raar gevoel.

Aan den overkant krom hij den dijk op en ging naar huis. Lang was de weg. De morgen stond in de lucht toen hij Wintham bereikte. O, die morgen op zijn dorp! En de wanhoop en de wroeging die rameiden en zijn ongerustheid die vergrootte met elk oogenblik. Hij voelde dat zijn geluk voor eeuwig weg was, voor eeuwig.

En toch, hij hoopte nog! Maar de onrust woelde voort en zijn hart stond stil bij poozen. Indien 't maar te herdoen was! Indien het maar mogelijk ware, zonder schande of oneer, een ander leven te herbeginnen. Hij zou weggaan, ver van hier, om aan de verleiding niet meer bloot te staan. Hij zou op een ander dorp zijnen handel in melk en brood hernemen.

't Werd hem niet gegund, 't Mocht niet zijn.

Hij peinsde verder. De wreedste dag, dien hij doormaakte, ging aanbreken!

Op een vroegen morgen vielen de gendarmen bij hem binnen en hielden hem aan, na zijn huis 't onderste boven te hebben gezocht. En 't allervreeselijkste was zijn tocht langs-

heen den steenweg van Wintham naar Puers. Geboeid ging hij tusschen de twee paarden van de gendarmen, gelijk een misdadiger. En eindelijk, na den tribunaal, - de dagen van zijn proces vlogen voorbij als een droom dien hij niet begreep, - waren, in het gevang, eenige jaren van geluk en vrede gekomen. Hij wilde niet verder peinzen. De rest lag te dicht bij hem en 't was triestig, te triestig.

De zon zonk. Hij zag zijne kamer rond. 't Rood licht dat met een straaltje door zijn venster viel, wierp een groote lijn over de sargie van het bed, tot dicht bij het voeteneind; en ook wat goud bleef liggen op de schouw en haperde aan 't koperen Kristusbeeldje, 't armoedig beeldje van Hem, den man der vergiffenis, die gestorven was voor alle menschen, voor alle menschen...

Ja de menschen?... Niet een zou hem zijnen misslag vergeven. Hij wist het maar al te goed. Twee tranen vielen van zijne wangen en hij keerde zich om, dichter bij den muur, als vreesde hij dat iemand hem zien zou.

Stil-snikkend weende hij het uit.

VI

Labber-de-Zwie werd wakker geschud door de beweging op de vaart. Toch bleef hij liggen; hij en dorst niet opstaan en de honger kwelde hem. Peinzend geraakte alles wat daar verward in zijn hoofd zat, en waarin de voorvallen uit de laatste dagen vergroeid staken, een voor een aan 't leven.

- Na het tempeest van gisteren middag kan ik hier waarachtig niet blijven, meende hij; 't zou eene zottigheid zijn hier te tobben en miserie te lijden, en veete ook, met eiken dag meer veete en meer droefenis en onheil, als de wereld zóo groot is! Hij moest maar weggaan, zoo gauw mogelijk naar een ander dorp, ver weg.... Met die gedachte sprong hij dan toch uit het bed, kleepte zich aan en kroop beneden. In de voorkamer voelde hij zijn bloed weer uit zijn aders wegkruipen, wanneer hij 't vastgedroogde slijk op de ruiten zag. Besmeurd en bevuild, van onder tot boven, bleef er geen plekje over om door te kijken.

Hij hoorde lachen, daarbuiten. Men moest er met heelder benden samenscholen. Bang dat men hem zou zien, wilde hij weerkeeren en zich terug in het opkamerken verbergen. Hij voelde zich als een gevangene in zijn eigen huis. Hij dierf niet uitgaan en klom de steenen trap op, terug naar boven. Toen hoorde hij roepen, klaar en duidelijk, alsof de stem daar, achter hem, in de kamer klonk.

- Moet g'er zijn, schipperin? Ge zijt gij niet bang van eenen die uit het gevang komt?

Gek gelach en wild rumoer steeg op. Hij bleef luisteren. De stemmen klonken verward dooreen. Van alles wat men riep en schreeuwde, vatte hij niets. Het lawaai echter bleef voortduren en, op zeker oogenblik, scheen het werktuigelijk dat men aan 't ruziemaken was. Eindelijk bonsde men luid op de deur en men rammelde met de klink.

Hij aarzelde.... Zou hij opendoen? Neen, neen, hij wilde niets meer hooren van die heische doening daarbuiten en hij kroop 't opkamerken binnen. Daar stond het ijzeren bed als te wachten. Hij zou er zich wegstoppen, er zich diep wegbergen, de

dekens over 't hoofd om niets meer te vernemen van al wat die duivels daarbuiten tegen hem uitkeelden.

Men klopte en rammelde al luider. Hij moest nu opendoen want hij dierf niet anders. Hij ging naar de deur en 't rinkelen der klink versnelde en werd dringender.

- Ja, ja, ik kom, riep hij.

Traag draaide hij 't slot om en omzichtig deed hij open, als betrouwde hij 't niet, en vreesde hij eene nieuwe pert. Een verveerlijk gehuil sloeg hem in 't aangezicht. Op den dorpel stond de vrouw van Mane, den schipper die gisteren morgen was voorbij gevaren; een paander droeg zij aan den arm en. zij schreeuwde zich heesch tegen liet volk dat op het plankier stond. Men riep langs alle kanten en 't was een woelend, schuddend gerucht.

- Als men niets op den lever heeft, schrijft men zoo niks op uw huis. Ze zullen het bij mij niet doen!

't Was den eenigen uitroep dien hij vernam. Een pijl uit eenen boog kon hem met zoo'n geweld niet in 't hart snorren!

- Kom binnen, Stans, kom binnen, drong hij aan en hij sloeg de deur dicht en grendelde ze toe. De schipperin hijgde en kuchte, moegekeeld en tenden asem. Verontwaardigd schudde zij haar dik lijf en zij viel op een stoel. Jammerend begon zij dan, de handen in de lende:

- 't Is niet om aan te zien, niet om aan te zien, zóó een mensch te judassen, zóó te judassen.

Medelijdend keken haar zwarte pereloogskens naar hem en zij kermde voort; zij gebaarde groot medelijden met het leed dat zij in hem voelde rechtstaan:

- Ja, Dries, 't zijn dingen, 't zijn dingen... 't zijn wreede dingen, Dries... Men kan dat niet zeggen gelijk het is, gelijk

het wezenlijk is... 't Zijn dingen, 't zijn dingen... En weet ge waarmede ze daarbuiten staan te lachen, te lachen als zotten? O, 't zijn dingen, 't zijn dingen...

- Hoe zou ik het weten? Ach, spreek er liever niet over... Ik moet toch weg van hier... 't Is mij gelijk waarheen, kermde Labber-de-Zwie.

- 't Zijn schandelijke dingen, Dries, hernam de schipperin, die men daarbuiten op den gevelmuur heeft geschreven, schandelijke dingen! 'Hier woont den woldief... Hij komt uit het prison... woldief... woldief... 'Ja, ik moet er u van verwittigen, 't stond geschreven op uwen gevel... En die groote menschen moesten er om lachen... Plezier hadden ze er mee, die ellendigaards. Is het geene schande te lachen met zulke schrikkelijke dingen? Een mensch kan zich immers gebeteren, niet waar, Dries? Als men er 't fijne van kon weten, wat zou men verschieten! De meeste dier kerels, die daar lachten dat ze daverden, zullen wat anders in hun verleden hebben, ja wat anders. Maar wees gerust, Dries, ik heb ze uitgevaagd, die schandelijke dingen, met mijn handen heb ik ze uitgevaagd, zie maar liever...

En zij liet haar groote vereelte handen zien, bruin verbrand van de zon en vuil besmeurd, met korte, afgesleten nagels; het krijt lag er op met zwart-doorstreepte veegen.

Hij stond er van verslagen. Dat was 't laatste... Meer kon men hem niet toebrengen. De maat was vol. Blijven kon hij niet meer. De minste mensch van 't dorp zou er alles van weten en de vaartkapoenen, die hem nu niet met vrede lieten, zouden hem nog erger te lijf gaan en hem die dingen ook in 't aangezicht gooien.

- 't Zal erger worden, zuchtte hij, nog erger...

- Ja, ja, kloeg de schipperin mede, maar schielijk zich met vuur hervattend, vervolgde zij: maar ik heb het hun gezegd... zulle, ik heb het hun gezegd... De honden zouden er geen brood van gegeten hebben, zóó heb ik het hun gezegd. Ge moogt me vrij gelooven, ik heb 't hun vlak-af gegeven, met vollen mond, en de honden zouden er geen brood van gegeten hebben... Ge zoudt veel beter doen, zei ik zóó, eerst eens uwe handen op uw hoofd te leggen en te zien wie er onder staat... Ja, ja, dat heb ik gezegd... En waar is 't, zulle! 't Is zóó altijd in de wereld: die zouden moeten zwijgen dat ze zweeten, hebben 't meeste praat. Men wordt alleen vuil gemaakt door 'nen vuilen pot.

Alles kwam er in-eens uitgerold en zij kon niet meer. Zij schepte nog eens asem en hernam toen, kalmer, bedaarder:

- Van wat anders gesproken, Dries: we liggen wij hier aan 't sas en we hebben een lading voor den grooten bloemmolen van de gebroeders Sijpkens. Woensdag avond kunnen we leeg zijn, vroeger niet. Zoudt gij de schoenen van Mane niet eens kunnen repareeren, voor- en achterlappen? 't Mag niet lang duren, want Dinsdag moet hij naar de Beurs, en dan heeft hij ze noodig. We hebben nog geen reis. 't Schijnt dat er te Antwerpen nog al werk is.

- Goed, goed, Stans. Ge moogt gij die straks om zeven uren komen halen. Ik zal maken dat ze gereed zijn. Ik zal er mij onmiddellijk aanzetten. Ik vertrek van avond; 't is nog medegenomen.

- En waarheen, Dries, als ik het weten mag? vroeg de schipperin nieuwsgierig, terwijl ze de schoenen uit den paander nam. Zie, Dries, 't is niet erg, voor- en achterlappen, anders niet... Hewel, Dries, gij antwoordt gelijk niet, waar gaat ge toch heen?

- 'k Weet het zelf niet, mensch, 'k weet het zelf niet, weg, weg... Ge ziet het wel, ik kan hier niet blijven.

- Arme sukkelaar... Ge hebt misschien gelijk. Ik zal de schoenen maar neerzetten, hier zie, Dries; dezen namiddag, om zeven uren, kom ik er om. Ge zult dat wel gratieljk doen he? Ge moet wetendat het voor een arm huishouden is. 't Is schamele tijd voor de schippers... Mijn man zeide 't mij, toen we aan 't sas kwamen, wat ge doet, zeide hij, gaat Driesken eens handgiften en laat hem mijn beste schoenen repareren.

- 't Is mijn handgift ook! Ik woon hier maar van eergisteren. Alles ligt nog overend. Met al die histories heb ik niet eens mijn ziel onder de armen kunnen nemen om alles wat aan den eenen kant te plaatsen. Nu zal 't wel niet meer noodig zijn.

- Bah, we zullen wij, u later ook wel den penning gunnen. We zullen wij u wel ergens uitduikelen... Rechttuit gesproken, ge hebt gelijk dat: ge hier niet blijft. Ik zou hier ook niet willen blijven wonen bij al dat ruig volk van Meeldert.

De schipperin stond op, zuchtend van vermoeyenis. Zij, ging naar de deur, maar, juist op het oogenblik dat heel haar lijf ging voortkwakkelen, werd er geklopt, 't Was permenteljk of men met eenen stok op de deur trommelde. Het rumoer, dat daarbuiten verstild was, dollebiede opnieuw.

Labber-de-Zwie deed open, bang en verveerd.

De veldwachter trad binnen, dezelfde veldwachter die, den avond van zijne aankomst, wanneer de kinders hem uitjouwden, op het sas stond te lachen. Van dichterbij zag hij hem nu. Hij leek een man van middelbaren leeftijd, had dikke, blozende wibbelkaken die, bij de minste beweging, overendweer kwatsten; op zijn geschoren kin, hingen eenige vlokjes snuif tusschen de: uitstoppelende haartjes en zijne buik stond, vet en rond, in de groen laken jas geprangd. Hij duwde de deur wagenwijd open en kwam binnen, glimlachend, een samengevouwd briefken in de hand.

- Ge zijt gij Andries Eyckmans geboren te Wintham, niet waar?

- Ja, veldwachter.

- Zoo, zoo, zoo, ge zijt gij Andries Eyckmans!

De veldwachter bezag aandachtig de schipperin, van onder tot boven, deed het papierken open, vouwde het weer dicht en verborg het in de slip van zijne jas; dan haalde hij zijne snuifdoos te voorschijn en snoof 'ne keer, de tabak op den breedten duim, het hoofd telkens van links naar rechts draaiend; bij elken draai, vielen er eenige vlokjes ten gronde. Hij verborg toen de snuifdoos en haalde 't briefken weer te voorschijn en ontplooidde het voor de tweede maal.

- Ja, Eyckmans, ik moet het zeggen, want het is mijn plicht, begon hij toen luid, en hij had een zichtbaar plezier aan den klank van zijne stem, we hebben wij een briefken voor u gekregen. Ge zult gij wel weten wat.... Ge waart gij bij de bende der woldieven, over een jaar of vier, he? Ge ziet wat er van komt, he! Welnu, ik kom zeggen dat - als gij te Meeldert blijft wonen - gij alle Zondagen, na de Hoogmis, bij den burgemeester moet komen, 't Is goed verstaan, he, alle Zondagen na de Hoogmis? En, ik zal 't ook maar zeggen, dan weet gij het, ik moet u van dichtenbij bewaken, van dichtenbij.

De veldwachter keerde zich om, op de hielen, maakte een half meuleken met zijnen stok en ging heen, wiegelend met zijn dik lijf en zwaar-kloefend met de schoenen op den vloer. De schippersvrouw kwakkelde hem na; alvorens de deur toe te trekken, riep zij nog:

- Dries, tot van avond dus. Ik reken er op.

Buiten helmde 't geraas weer op en de veldwachter viel aan 't bevelen dat Labber-de-Zwie het hooren kon:

- Vooruit! Vooruit! Hier niet samenscholen! Ik wil 't niet hebben. Langs ginder, langs ginder! Vooruit! Vooruit! Hier niet langer blijven staan! Wat zijn dat nu voor manieren, wat zijn dat nu voor manieren!

Meer hoorde hij niet. Ras verstierf het gerucht. Heel verre klonk, nog een enkele maal, 't gejuich van spelende kinderen.

In de groote, zwijgende stilte drentelde hij 't huisje door. 't Vervreemde hem die stilte, die groote ijtheid die om zijn hoofd hing en hem heel en al doordrong. Hongerig viel hij aan 't eten, een korst brood van den proviand dien hij had medegebracht en waarvoor zijne zuster had gezorgd, 't Smaakte hem niet; elke beet kropte in de keel.

Hij ging knoefelend aan 't venster staan en trachtte, door de vuil-besmeurde ruiten, iets te ontwaren van het leven der straat, Niets scheen te bewegen; alles bleek rustig en stil. Zijne boot lag nog altijd voor zijn huis tusschen de twee zweerden waaraan ze was vastgebonden. Dezen nacht, als 't dorp in slaap lag, zou hij er mede vertrekken.

Hij begon neerstig en vlijtig te werken aan de schoenen van Mane Vinck, om zich wat meer gerustheid te geven, om zijn gedachten te verzetten. En hoe hij werkte, in woede en razernij, snijdend en naaiend, hamerend en raspand, het hielp niet; bijwijlen, zonder dat hij het wist, viel de hamer stil en dubbend keek hij naar 't venster, 't Was staren, vaag staren en niets en zag hij. Lang bleef hij zóo telkens zitten eer er een greintje bewustheid in hem opkwam, en dan ging hij weer aan 't werken, zenuwachtig, sneller en luider hamerend.

't Werd allengskens laat; de schoenen stonden afgewerkt en opgeblonken.

- Dat de avond maar kwam! zuchtte hij, dat de avond maar kwam!

Hij ging aan 't inpakken; proviand, gereedschap en allaam, alles werd samengebonden in doeken en dekens en dicht-bijeen aan de deur geplaatst nevens het toegeslagen ijzeren bed, de tafel, de stoof en twee stoelen. De riemen ook zette hij klaar met de lepels tegen den muur en de handvatten op den grond naast de roeijzers.

En de schemering viel; hij wist niet wat doen en strekte zich moede op den grond uit, zoo lang als hij was, 't hoofd op een pak. Bijwijlen werd hij opgeschrikt door een jongen die op de ruiten tikte en, ziende dat er niemand aan 't venster zat, pardaf op de deur stampte en verder ijldde.

't Was al in den donkere toen men aan de deur rammelde. En al vermoedde hij wel dat het Stans van Mane Vinck was, toch deed hij voorzichtig open.

- Zij-de gij het, Stans? Ik dacht het gelijk.
- Ja, Dries.... Is 't gemeend met u? Ge trekt er uit?
- Ja, 'k heb alles reeds ingepakt.

Zij nam de schoenen aan, betaalde drie frank vijf en twintig centiemen en ging heen.

- Merci, Stans.

- Allo, allo, adjuus dan... Dat ge beter moogt varen, Dries jongen, dat ge beter moogt varen. Hier was 't geene doening, neen, oprecht, 't was geene doening hier, en zij schudde medelijdend het hoofd.

Hij sloot de deur en lei zich weer ten gronde, wachtende op den avond.

VII

In den voort-donkerenden nacht strekte de vaart zich uit, als een wit-glimmende weg waarop de maan allerlei grillige glansen wierp. Hier en daar, van uit de kruinen der boomen langs de baan, viel eene schaduw in 't water als een duistere vlek.

Labber-de-Zwie stapte in zijne volgeladen boot, nam den riem en ging afduwen. Niemand had zijne doening bemerkt en toch gelijk hij daar stond, gereed om ai te steken, ging zijn hart aan het hameren in de borst, als vreesde hij dat de menschen van uit hun huizen hem hadden afgespied en elk oogenblik gingen buiten stormen om hem uitgeleide te doen. Er kwam een man van uit de zwarte donkerte.

- Eyckmans, wat is er gaande? Waar trekt gij naartoe in den nacht?

Labber-de-Zwie herkende de stem van den veldwachter.

- Ik verhuis. Ik heb mijn boeltje bij; ik wil hier niet meer blijven.

- En waar gaat ge zóo henen in den nacht?

- Ik weet het niet, waarachtig ik weet niet waar ik zal aanlanden.

- 'k Wil het zeggen, want die nachtelijke avonturen zullen te Meeldert niet pakken, ze zullen hier met mij niet pakken.

Labber-de-Zwie antwoordde niet meer. Hij duwde zijne boot af, sprong op de bank en viel aan 't roeien naar 't midden van de vaart, waar 't licht van de maan vrijer viel. Hij zag

alommentomme de boomen met dooreengegroeide kruimen en, daartusschen, hier en daar, de wit-gekalkte huizekens. De wind ging soms door het gebladerte en hij hoorde dan heel verre een geruisch opstijgen, dichter en dichter komen, hem voorbijreuzelen en zacht en langzaam verzwinden.

Hij roeide voort. Van achter naar voren wierp hij de riemen met volle kracht en de roeijzers krijschten eindelijk mede. Met een kirrenden snok werden de lepels telkens opgehaald en 't water lekte er af, in een lange lijn van droppels.

- Waarheen, waarheen?

't Was de vraag die zich rechtzette in zijn hersens, er als een vlammekeken opflapte, hoe hij het ook poogde uit te dooven.

- Waarheen, waarheen?

Die vraag kwam altijd weerom, hoe hij ze ook van zich wilde ververren. Zij kwam altijd als vanzelve op zijne lippen; geen oogenblik bleef zij weg. Hij moest er op antwoorden, hij kon niet anders. Hij deed zich geweld aan om op iets te peinzen dat hem voorloopig bevredigen kon, waaraan hij voorloopig zou kunnen gelooven.

- 'k Zal weerkeeren bij mijne zuster, te Wintham!

Hij dacht zulks maar, om iets te denken, om zich met iets tevreden te stellen, om alles wat in hem vocht en hervocht en ziedde als een zee, wat te stillen.

Zijne zuster - hij wist het immers? - wilde van hem niet weten. Vriendelijk had zij hem in de ooren geknoopt dat hij niet welkom was, dat zij liever had dat hij zich elders ging vestigen.

Zijne gedachten draaiden in een mallemlen, zonder ende.

- Waarheen, waarheen?

Een geheime macht deed die vraag in zijne hersens opdui-

ken. Zij scheen hem een ronkende meuldeneer die, van tijd tot tijd, gonzend voorbijsnorde.

Hij vond geene rust. En hij zag nu eerst hoe dom het was zóo in-eens weg te trekken, te midden van den nacht, zonder te weten waaraf of waaraan, omdat de geburen hem uitlachten en de kinders op zijne ruiten of op zijne deur kwamen kloppen.

- 'k Zal terugkeeren naar Wintham en al mijn gerief ergens in een schuur bergen. Al zoekende zal ik wel een dorp vinden om er voor goed te gaan wonen.

Hij wilde voortroeien... De riemen, in 't achteruitsnokken, kletsten op het water dat in de boot stroelde. Hij legde ze weg, langsheen de banken, boog zich over de boot en zag 't water dat zich stil en zacht in de maneklaarte uitstrekke.

De boot dreef voort... Altijd-aan bleef hij staren in 't rustige, kalme water, bijwijlen eens even doorrimpeld, En hoe verder hij dreef, hoe dieper en schooner van kleur het werd, als donker, blauwachtig fluweel.

Dáár, heel diep, moest de rust schuilen en ook de vrede. Rust en vrede, anders zocht hij niet. Hij droomde dat daar, diep in hel water de vredige peis eeuwig duren zou. De eeuwigheid strekte er zich uit met eindelooze goedheid. Hij zou er mede vergroeien, er één mede worden.

Eene stem riep van uit de diepte... Wat die stem daar riep, begreep hij niet... Hij dreef voort... Hij bemerkte schier niet dat hij voortdreef, zóo stillekens nam 't water zijne boot mede. En 't water werd altijd maar schooner, van eene sombere effenheid, waar geen rimpelken meer bewoog. Hij bleef er naar kijken, want zijn oogen kon hij elders niet meer wenden. En hij luisterde aldoor...

En ze was daar weer, die stem. Ze leek een aanlokkende smachtkreet. Hij wist niet meer wat met hem gebeurde; hij dacht en zag niet meer. De boot stootte bottelings tegen een ijzeren waal; hij duwde haar niet af en bleef kijken naar 't water, aldoor maar luisterend...

Hij doopte zijne hand in 't nat en hij voelde een warme frischheid; de droppels vielen van zijne vingers lauw en zwoel als groote droppels van een Juli-regen.

Hij hief het hoofd op, draaide de oogen te allen kant en herkende zich niet, te midden der groote booten die den gezichteinder afsloten.

Eindelijk toch zag hij het: recht vóór zich uit had hij de ophaalbrug; de sasdeuren stonden open. Verderop lag het Hoofd. Hij zag er de groote kruinen van de olmen en het maanlicht roerde aan de bladeren.

Beneden liet de stem zich weer hooren... Hij dacht nu dat het zijn eigen stem was die riep met fleemende, streelede woorden.

Hij richtte zich op en, zonder te weten wat hij deed, duwde hij de boot af. Een tweede maal riep zijn eigen stem dringender en dringender, dáár, nevens 't walenschip...

Ze zweeg toen... De stilte viel hem zwaar op 't lijf. Hij rilde er van, waar hij stond, recht in zijne boot, het hoofd luisterend gebogen, gereed om toe te geven.

Verre, heel verre in den nacht hoorde hij een schreeuw. Akelig klonk en weerklonk het. 't Was of een man verdronk... Hij staarde in de verte en, medeen, zag hij al de huizekens van het dorp, boven de schepen uitkomen, al de huizekens van Meeldert, in een lange rij langs eiken kant van den vaartdijk. 't Was uit en voorbij nu: zijn haat kwam boven, zijn haat tegen de menschen die daar woonden.

Hij wierp zich terug op de bank en roeide, zoo snel hij maar kon. Hij wist nu wat hij wilde en was blijde dat hij niet had toegegeven aan die zotternij die hem een oogenblik door 't hoofd dwaalde. Misleidsels, ziekelijke gedachten waren 't geweest.

En zijn haat welde sterker op en hij roeide, hij roeide zoo snel hij maar kon. Haat deed hem handelen en haat dreef hem voort. Hij zocht woorden, donderende woorden om zijn verachting uit te huilen, hier, binst den nacht, woorden die al die ellendigaards zouden wakker schreeuwen in hun bedden en hen van bangheid zouden verlammen. Hij vond er geene... Woedend, nijdig roeide hij den nacht in, naar het onbekende.

't Sas geleek eene holte, een gapende duisternis die hem ging opnemen. Een stond hield hij nog stil en, vóór het dorp uit zijne oogen verdween, stak hij de gebalde vuist in de hoogte, vermaledijgend én de menschen én de dingen...

Avondrust

Avondrust

't **W**AS stikkend heet geweest....

De avond viel en, met de muggen uit het riet, kwamen de menschen uit hunne huizen.

De mannen lagen gerekt en gestrekt op 't plankier, zoo ver de huizekens stonden langs den stroom, en de kinderen kropen bijeen onder 't open venster, waaruit een duffe keukengeur opwaaide. Zij vertelden wondere vertelsels en vreemde spookverhalen. En de mannen, blij om den zoeten wellust die zich vastzette in elk deeltje van hun lijf, hieven 't hoofd omhoog en bleven luisteren, 't aangezicht in hun handen. Zij hadden ook hun vreugde aan de fantasie van de kinderen.

Er hing een weelde over 't dorp, een vredig, kalm geluk, dat de menschen aandeed en de dingen roerde tot diep in hun ziel.

En de zon, ginder in den stroom ondergezonken, liet wat goud in de lucht, wat gloeiende naglorie die zich in 't water weerkaatste. 't Was, na de grootsche, vurende dagzon, wat overgebleven goud voor allen, zoo rijken als armen.

In weiden en beemden wasemde de mist; hij voorspelde nog vele, warme dagen; dompig smookte hij op en de kruinen van de boomen hingen er roerloos en als zonder stammen.

Geen geluid in dien avond dan het kwaken der vorschen in een poel, - men wist niet waar - het schrille, eentonig sjirpen van de krekels en, daarboven uit, soms, eens even, de gebroken klanken van een straatairken dat een schipper, ergens op den stroom, daar vóór ons in den avond, alleen en verlaten uit zijn harmonica trok. Een enkele maal was er, onverwachts, een algeheele stilte, plechtig en indrukwekkend, eene stilte waarin men, heel ver, heel in de verte, een niet te beschrijven geruisch, als 't gemurmel van de oneindigheid hoorde opkomen.

In dien avond was ik uitgelopen, moede in lijf en ziel van al 't geweld van den langen, overheeten dag. Ik had op mijn kamer gezeten, den neus in duffe boeken, de oogen op vervelende papieren en voelde de behoefte wat te loopen, wat te zien van het simpele leven om mij henen en wat te spreken met de eenvoudige menschen van het dorp, die hun ziel op het plat van hunne hand dragen en hun hart op hunnen mond hebben liggen.

Na wat slenteren was ik eindelijk aangeland in '*t Welvaren*', een haven die de loodsen en schippers van het dorp elken avond aandeden om, vóór pint en pot, met de pijp tusschen

de tanden, te vertellen van hunne reizen door het land, door Vlaanderen en Brabant, door 't Walenland en Frankrijk, en ook al eens door Holland, want, zooals het liedje zegt, zij gaan tot Dordrecht toe:

Als de kalkman is geboren,
 Gaan we naar Dort om kaf en koren;
 Dat 's voor den schipper, dat 's voor den knecht,
 En dat is voor stuurmansrecht.

Ik luisterde....

En ik hoorde ze vertellen in simpele, barbaarsche beelden, als oude wijzen, over de gebeurtenissen van den dag, over het schip dat strandde en over den schipper die zijn laatste reis ondernam, de reis die wij allemaal eens zullen maken en waarvan niemand wederkeert. Ik hoorde ze spreken over die groote reis als over een goede boert, als over het laatste levens-avontuur dat hun niet eenmaal eindelijk schijnt, maar hun altijd meer en meer aantrekt, altijd meer en meer, naarmate zij ouder worden.

- Mij is 't gelijk en gelijk wanneer ook, zegde de oudste van allen, een schipper met grijzen ringbaard. Iets toch zou ik niet willen: dat men mij moest weerzenden... mij voor een bepaalden tijd op de wereld moest weerzenden, gelijk het spook van Wintham.

Hij lachte met open mond en liet zijn afgebrokkelde tanden zien. Een oogenblik beefde zijne bovenlip en zij krulde zich schelmsch omhoog terwijl zijn zwarte, vinnige oogjes slim en listig glinsterden van genot; al de rimpelkens van zijn aangezicht, dat anders hard en beenderig en in palmenhout gebeiteld scheen, trokken zich samen en trilden weg en weer. De oude schipper vertelde:

- Er was eens - en ja, al begin ik met de woorden waarmede de kinderen ginds, op het plankier vóór hun huis, al hunne vertelsels beginnen, het is eens werkelijkheid geweest, al lang geleden.... Er was eens een rijke man te Wintham, een rijke man die nog niet rijk genoeg was. Hij bezat veel gronden en wou nog meer gronden bezitten. Wat deed hij toen? 's Nachts stond hij op en hij verzette telkens eens amperkens de scheidspalen van zijn land, zoodat niemand het merkte. En zóo won hij alle dagen een luttelken grond, een klein ziertje dat niemand en zag noch gewaar werd.

En als er eindelijk veel jaren verlopen waren had hij veel roeden grond gewonnen. Toen stierf die man... Dat hij stierf met een gerust geweten durf ik waarachtig niet zeggen...

Het schelmstuk dat hij in zijn leven bedreven had, is veel jaren later aan 't licht gekomen, toen de man heelegansch vergeten was en er niemand op het dorp nog aan hem dacht.

Ge moet weten dat het alle nachten spookte op het land van dien zondigen rijkaard. Dat het er spookte wist men gauw, maar 't was al. Waar het spookt, zegt men in den wandel, ligt geld verloren, maar dáar lag waarachtig geen geld verloren en toch, het bleef er spoken.

Eens, op een duisteren nacht zooals nu, zag een dronkebroer het spook van dichtenbij. 't Was geen gewoon spook, maar een man gelijk gij en ik, een man die nog van deze wereld bleek te zijn, een man van vleesch en been dus, die er overendweer liep van links naar rechts, met eenen paal op de schouders, roepende en huilende:

- Waar zal ik hem zetten, waar mag ik hem zetten? Waar zal ik hem zetten, waar mag ik hem zetten?

- Vriend, zei de dronkelap die voorbij zwijmelde, zwierend

met zijne handen en van den eenen naar den anderen kant van den weg wiegelend, vriend, zegde hij, en hij keerde zich om en bleef een oogenblikken waggelend staan, als ik van u was, zou ik hem maar terug zetten op de plaats waar ik hem gevonden heb.

De zattekul was ontruchterd met die woorden. Hij zag het spook eenige meters verder den paal in den grond steken en daarna kwam het naar hem gelopen. Het greep hem bij den arm en zegde hem in 't oor, zoodat hij beefde als een riet:

- Naar dat woord heb ik lange jaren gewacht. Ik dank u dat gij het uitgesproken hebt... Nu ben ik verlost....

En zie, 't spook was 't spook van daareven niet meer, maar een rammelend geraamte dat schielijk ineenzakte. Er lag nog een hoop vermolmde beenderen vóór zijne voeten.

Sindsdien heeft men niet meer gehoord dat het spookte op de landerijen van dien Winthamschen rijke. En de zatlap - ik moet het zeggen - heeft het niet lang meer getrokken; hij is er van uitgeteerd... van den schrik is hij uitgeteerd.

Nu, wat denkt gij er van? Zoudt gij met zulken last op uw geweten de laatste reis willen ondernemen, en dan moeten terugkeeren... terug moeten keeren op de wereld... alle nachten moeten terugkeeren, tot ge eindelijk verlost wordt?

- Neen, neen, schipper.

- Of ik!

We zwegen toen.

Met grooter duister wiegde de avond over de aarde.

De lucht was zacht en zoel en niets bewoog er. We zagen alleen nog de dingen in onze onmiddellijke nabijheid. De kruinen der boomen, die daareven nog in den opdampenden mist hingen, waren nu in 't donker weggeborgen. Als we aandachtig luisterden, hoorden we hun bladeren ritselen.

De straatweg kronkelde ons voorbij, tusschen twee grachten, tot aan de brug die zich ook in 't donker verloor. Dicht bij ons, op den stroom, eenige weifelende lichtjes in de masten van de schepen en, hoog in de lucht, groote, zwarte wolkenmassa's; daartusschen de klaarte van enkele sterren. De maan, even boven de kim gestegen, drong niet door maar wierp aan den hemel een matten glans.

In 't zwijgen van alles - dat zwijgen dat ook als vanzelve op onze monden was komen liggen - dacht ik dat het wondere, zachte leven van dezen avond in alle wezens een goede rust, een zalige kalmte, een verkwikkende goedheid moest brengen.

En waarlijk, wie zou er haat kunnen voelen op zoo'n oogenblik, te midden van rustige, verrukkelijke avonddingen?

En medeen kwam er, op de kasseide, een vreemd wezen aangestrompeld. 't Geleek een wangedrocht dat uit de duisternis kroop. We keken toe en, naarmate het naderde, konden wij 't beter onderscheiden. Het was een klein, oud ventje, gekrompen van ouderdom.... Hij ging diep gebogen naar den grond, alsof hij een zwaren last droeg.

Hij kwam dicht en dicht.... We zagen beter.... 't Was een oud joodje. Hij ging in twee gebogen en droeg een kistje op den rug. In zijn versleten plunje, vuil-grijze broek die met uitgerafelde pijpen op de gapende schoenen viel en zwarte jas waarvan de panden haast den grond raakten, zag hij er armzalig uit. Zooals hij daar ging, 't hoofd naar den grond en zijn aangezicht verborgen onder een breed deukhoed, zoodat men niets zag dan een vuilen baard en slordige haarklissen, geleek hij den eeuwigen jood die gaat door alle eeuwen en streken, dragend zijn armoede en zijn pijn, zijn wanhoop en zijn haat... zijn haat vooral...

Hij bleef staan op de kasseide, juist vóór ons, en een stond zagen wij 't flikkeren van zijn oogen die in onze oogen keken.

- 'Ne jood, zei de baas, die nevens mij was komen zitten.

- Ja, brillen of kruinoten, vervolgde de schipper die de historie van het spook had verteld.

't Joodje kwam dicht. Hij schudde met heel zijn lijf en wipte het kistje naar voor.

- Mot-je niks koopen, m'nheeren, brillen of messen, garen of lint?

- Neen, neen, vriend, doe niet open, laat maar zóo, we hebben niks nodig....

- Niks nodig....

- Ik ben jullie geen vriend! Je koopt niks? Je hebt niks nodig? Je wilt niet zien?

-

Zijn mond verwrong zich en sprong verveerlijk vooruit met bevende lippen.... Hij wierp het kistje terug met den lederen riem over den schouder en boog zich naar den baas die, dik en breed, met joviaal, rond aangezicht nevens ons zat. Genoegelijk trok de man aan de lange, steenen pijp en zijn kleine spleetoogjes staarden naar de verte, waar de maan door de wolken drong en wat trillend licht over de toppen van de boomen wierp. Dichter boog 't joodje zich over hem; akelig draaide 't wit van zijn oogen heen en weer; zijn nek rekte zich uit, mager en lang, met vreeselijke spiertrekkingen; zijn kin ging geweldig aan 't beven; hij sprak met schorre stem en elk woord dat hem over de lippen kwam snokte zijn baard op en neer:

- Jij, jij.... Jij zult niet lang meer leven, jij.... Jij ziet er erg ziek uit.... erg ziek...

Hij haastte zich toen weg.

Voorover gebogen, gelijk hij gekomen was, maar dieper zich bukkend naar de aarde, strompelde hij voort over den steenweg.

Hij verdween in de duisternis die één werd met den grond en met de aardsche dingen, gebukt onder den last van zijn haat.

In de verte steeg weer 't onbepaalde leven van den nacht op. 't Was de groote stilte die hoorbaar werd, op ons toekwam en samenklonk in één toon met het kwaken der vroschen in de poelen, het sjirpen der krekels langs de wegen en het ritselen van het loof aan de kruinen der boomen, - dáár ergens vóór ons.... men wist niet waar....

De giertij

De giertij

I

DE kwakkelwinter kroop allengskens naar den uitkom.

Weken aan-een-stuk had het geregend, rink-aan-een, heelder dagen en nachten, alsof het niet meer zou ophouden. De landen verzopen in de nattigheid en de velden lagen eindelijk, met groote plassen overal. De weteringen langs weilanden en beemden ruischten en bruisten, zwelgend en slurpend, zooveel ze maar konden, maar ze waren niet bij machte het water te slikken dat de stroom gedurig meebracht. Elke ebbe liet zooveel opperwater na, dat de vloed hooger en hooger klom en schorren en broeken onder liepen.

- Ge zult er van hooren van dit weer, als er geene verandering komt, zei Jef Manders, de oude timmerman, die vlak

vóór den stroom, juist achter den dijk woonde, ge zult er wat van beleven als 't blijft duren! Zooveel opperwater, zooveel opperwater! 't Is bij menschenweten niet gebeurd!

De man was ziek en, sinds maanden, ging hij niet meer uit; gansche dagen zat hij aan 't venster en de kleinste verandering van weer of wind viel hem op.

Monica, zijn vrouw, en Neel, zijn zoon, zaten naast hem in de schemering, waar hij sakkerde om dat duivelsche weer; zij bezagen malkander en zuchtten.

- 't Is een schromelijk jaar, vervolgde hij, misdaden en rampen, van anders hoort men niet! Branden en moorden, spoorwegongelukken, schepen die vergaan, aardbevingen... 't Is schering en inslag van de dagbladen, anders krijgt men niets onder de oogen... Waarachtig, we komen wij nog een overstroming en een hongersnood te kort. We zullen ze krijgen, als 't zóo voortgaat. Neel is het geen schrikkeljaar?

De jongen ging het na op zijne vingeren, en zeide:

- Neen, vader, Februari telde maar acht en twintig dagen.

- 't Is wonder!

Jef Manders was in den Herfst onverwachts ziek geworden en den heelen winter had hij in dukkelorie gezeten. Van den morgen tot den avond, zat hij vóór 't raam te kuchen en te hoesten en, al dien tijd, moest Neel de zaken beredderen.

Het werk kwam nooit al te dapper in het doode seizoen; daarom morde Jef niet erg om zijn ziekte; men kon hem een tijdje missen in het werkhuis. In den zomer ware het erger geweest: 't bleek hem een geluk met een ongeluk dat het hem nu overviel.

Men had hem goed beetgenomen en hij vreesde soms dat hij het nooit zou doorspartelen. Hij werd gestadig een knaging

gewaar aan zijn hart; het reutelde en rochelde daar. 't Was de vernieling die haar werk deed, zonder dat hij het zelve wist. Luttel hoop bleef er over.

- Als ik 't klein maandeke doorkrijg, dacht hij, dan ben ik weeral 'nen keer gelapt. Ik zal dan mijne bezigheid wel hernemen.

't Klein maandeke kroop voorbij om het aantal maanden in zijn verleden met één te vergrooten.

- Weeral één op den kerf! gekte hij, maar 't is verdraaid een kerf dien men niet aanbetaalt!

Hoe meer streepkens er bijkwamen, zooveel te minder had men er te goed. Armzalig was het daarover te dubben! Elk zijn vet en elk zijn leven!

- 'k Heb bijgeteekend voor een jaar, glimlachte hij dan weer.

Genoegelijk zat hij, de laatste dagen, naar de zon te loeren die volop in de lucht zou gaan feestvieren. Zij zou 't zomerseizoen brengen. Dan zou hij weer uitgaan en zich bezighouden met zijne zaken en - wie weet? - wellicht terug aan het werk schieten.

De ziekte was Jef Manders verleden jaar onverwachts op 't lijf gevallen, juist op den dag van Allerheiligen. De oude brugdraaier, de Spinnekop gelijk men hem op het dorp noemde, een klein verneuteld en verschrompeld ventje, waarop de dood geen pak scheen te hebben, was toen onverwachts gestorven. Nooit had men het kereltje ziek geweten en, tot den laatsten dag toe, bleef hij te poot. Daags te voren voelde hij pijnen zoowat overal, maar toch deed hij zijn werk zoo goed het kon. Den volgenden morgen echter geraakte hij niet meer uit zijn bed; hij bibberde van de kou en voelde de koorts op 't lijf. En hoe meer men aan 't stoken ging, hoe kouwelijker hij werd! De

koude verwon hem heelegansch. 't Was aan zijn voeten begonnen en 't klom altijd hooger. Zijne uiteinden waren al ijskoud toen, door de geweldige hitte, 't zweet nog van zijn aangezicht dreef. De geneesheer gaf een drankje, maar 't baatte niet... 's Avonds stierf hij zonder kik noch mik te laten.

Men kwam Jef Manders roepen voor de kist. Hij ging er heen en, gelijk hij het huis van den brugdraaier binnentrad, viel hem de warmte benauwend op het lijf. Hij rukte zijn vest los, nam de maat en klapte een wijlken met de dochter van den doode. Temet dacht hij van zichzelf op den grond te stuiken, draailoos van de onverdragelijke warmte.

Als hij buitenkwam zette de ziekte zich op hem vast, ineens, dáar... Hij had het gevoeld: de koude lucht greep hem bij den strot, net of men hem de keel toeneep met een ijzeren klem. 't Ging hem dóór en dóór het vleesch. Hij knikkebeende. Huiveringen liepen over zijnen rug en kwamen hem tot in armen en beenen geritseld, tot zelfs in zijn haar; klappertandend liep hij naar huis.

Hij dacht niet anders of de ziekte van den brugdraaier zat hem in 't lijf; maar de dokter, die hem rommedom op het bloote lijf afluisterde, terwijl hij diep en lang moest aaszakken, beweerde dat het eene zware koude was die hij er wel zou uithalen. Hij deed hem eerst lijzemeelpap op de borst leggen en vlierenthee drinken. Toen het niet beterde moest men hem echels zetten die het vuile, bedorven bloed uit de borstkas zogen. 't Was allemaal niets gekort! Toen werden er brandbussen voorgeschreven, de eene na de andere, allemaal op het rauwe vleesch en soms lei men hem nog eene spaansche vlieg op de bloedige wonde.

Hij kon het niet blijven verduren. Met elken dag werd hij

al zwakker. Zijne vrouw kon het ook niet meer aanzien. Op een avond stuurde zij met de brandende lamp op den grond, wanneer men een plaaster met vel en vleesch afrukte.

Ten einde raad, wilde hij er niets meer voor doen; alleen zijn drankje nam hij nog geregeld. De rest was maar afbeulerij, niets meer, en tot baat kwam het niet... De vernieling zette altijd haar werk voort en hij kuchte en hoestte al erger.

Als hij nu 's morgens ontwaakte sukkelde hij met moeite uit zijn bed; tegen den middag voelde hij zich eerst ietwat beter; hij geraakte dan weer op zijn plooi. Met zijn fleschke medecijn ging hij aan 't venster zitten en, alle uren, proefde hij een lepel van het bittere drankje, dat hij viesneuzend binnengoot; daarna knarselde hij een klont suiker om den slechten smaak te verdrijven. Zijne tanden werden er sleeuw van.

Onderuit gegleden in den wijmen zetel bleef hij uren lang zitten, 't hoofd terzij, de oogen groot en wit-uitpuilend in hun magere kassen, de neus lang en mager met dunne, doorschijnende vlimmen, waar de adem snel doorjoeg en de groote, grijzende baard onverzorgd en heel en al verwilderd. Pijnlijk verwrong de mond wel eens en twee rijen geel-aangeladen tanden werden zichtbaar in een pijnlijken glimlach.

Op den stroom, volgde hij de wondere speling van licht en schaduw. De gang der wolken brachten er altijd andere verven en kleuren. Het aangezicht, het wezen van den stroom - zijn eigenheid - wisselde gedurig af, naarmate er een nieuwere tinting in de lucht hing.

En zie, hij had reeds opgemerkt dat er, des zondags, het uitzicht heel anders was dan in de week. Was het omdat de schepen dan minder talrijk voorbijzeilden, of kwam het door

de menschen die dan, in hun pikfijn pak, langs de dijken liepen of op het Hoofd aan den stroom stonden te ginnegapen? Hij kon het niet zeggen! Hij stelde alleen vast dat, des zondags, de dingen zich niet vertoonden gelijk ze eigenlijk zijn; er lag dan een valsche schijn over alles, een waas van leugen, waaronder de ware gedaante verdoken zat.

Aan zijn venster, waar hij al de wisselingen en verscheidenheden, de wondere schakeeringen van de dingen gadesloeg, had hij de laatste regens over het land en den stroom zien plassen; hij had in verwoede tochten de winden zien buien van de eene kim naar de andere. Hij had, waarachtig, koude griezelingen op zijn lijf gevoeld, ofschoon hij, warm ingeduffeld, met den rug naar de stoof zat. En mede had de donkerte hem treurig gestemd. Hij meende soms dat het de donkere dagen na Kerstmis waren, die wat laat, haast in het voorjaar, kwamen aangesukkeld. Dat weer kwam te onverwachts na de zonnige weken van Februari, na die eerste warme dagen van Maart, die zoo deugdelijk waren geweest. De boomen begonnen al te groenen en, alomme, piepten aarzelend de jonge scheuten aan het getak. Dat eerste lentegroen, zóo van verre gezien op boomen en struiken, geleek een fijn kantwerk. De onophoudende regens hadden er kort spel mee gemaakt. Alles wat zóó ferm aan het uitbotten geraakte werd afgeregend, en 't eerste gras en loof lag te rotten op de velden.

- We zullen wat beleven! Neel, jongen, 't zal wat worden! Als 't voortgaat zal geen schoren helpen, morgen met de springtij.

- Bah, dan kruipen we naar den zolder, vader, antwoordde de jongen, 't water zal ons daar niet komen vinden.

- God-den-Heer-toch! waar gij van spreekt, zei de vrouw,

we wonen hier, laat zien, reeds dertig jaar en hoe dikwijls heeft het water in onzen kelder gestaan? We kunnen het waarachtig tellen! Tweemaal, meer niet. Eens toen onze Neel nog niet geboren was... We waren naar Pullaer gegaan... 't Was met de groote kermis van Half-Oogst... Ik zal het nooit vergeten! We hadden niet geschoord; we waren toen nog onze eigen baas niet... 't Was onze schuld toen, we moesten 't aan ons zelve wijten! En dan is 't nog eens gebeurd, over twintig jaren, maar toen was het een rampzalig jaar, een jaar van overstromingen en schrikkelijke ongelukken. Zie, ik weet het zoo goed alsof het gisteren geschiedde: ik werkte nog op de werf voor den wasch en den strijk, en de baas las het dagelijks in de gazet: overal in heel het land was er wat gaande, 't een of 't ander. Nu zal 't niet erg doen.

- Zal 't niet erg doen? Zal 't niet erg doen? Zeg dat niet! 't Zal hooger komen dan het ooit is geweest, als die regens blijven voortduren. Wacht maar. Morgen is het springtij en, als de wind uit het zeegat blijft waaien, is er groote kans dat heel Meeldert er bij verdrinkt.

- Dan verdrinken we mee, vader, gekte Neel.

- Lach er niet mee, jongen, lach er niet mee, ge weet niet wat het water is, ge weet niet welke kracht er in het water zit. Roep het ongeluk niet over ons huis.

Neel zei niets meer. Hij zette zich aan tafel, stak de lamp aan en, onder den groenen blaker die 't licht in een kring samenhield, ontplooidde hij zijn gazet: '*Het Allemansblad*'. Den kop in de handen, begon hij te lezen.

Neel, in het licht dat op zijn kroezelhaar neervloeide, zoodat zijn zwarte krullen, op een enkele plaats, in een vaal-ros overgingen, scheen een flinke kerel van vijf en twintig jaar.

Hij had bleeke, blauwe oogen, echtige kinderoogen die, wanneer hij even onder 't lezen opkeek, verwonderd rondtuurden. Zijn dikke lippen, zonder knevel, waarop een goedige glimlach lag en zijn rond en gul gelaat, blank en blozend, had hij van zijne moeder geërfd. Zij zat nevens hem aan tafel, 't hoofd gebogen over een groote mand kousen. Zij had dezelfde blauwe kijkers als hij, maar de ouderdom had hunnen glans verdofd. Ook hare dikke lippen waren zóo rood niet meer; hunne kleur liep tot purper over. In haar rond aangezicht leefden daarbij ontelbare kleine rimpelkens. Bezijden hare kap van zwarten blondkant, waarin gele en roode rozen half verdoken zaten, kwamen twee grijze vlechten piepen.

De moeder zag een voor een de kousen na, stak ze op de linkerhand en keerde ze om; telkens trok zij het been over den voet en lei ze dan weg. Soms ging zij aan 't stoppen.

Moelijk kwam de vader, in een overvallende hoestbui, dichterbij gesjaffeld.

- Zal het gaan, vader?

- Ja, ja, 't gaat, het gaat... Als het hier maar wat beter ging, - en hij klopte op zijne borst, - hier zie... 't Wordt me bijwijlen zóó benauwd, zóó benauwd... Ik kan niet zeggen wat ik voel. 't Is of er daar iets omdraait, of er mij iets wurgen gaat. Ik kan 't niet beter vergelijken dan met eenen bol die altijd hooger klimt, altijd hooger en dan schielijk blijft steken.

Hij kuchte opnieuw.

De moeder keek op naar Neel, die zijn dagblad weglei. Zij schudde bedenkelijk het hoofd. 't Moest erger zijn dan zij dachten; er kon niet veel hoop meer overblijven.

- Zoudt gij niet van uw fleschke nemen, vader?

- Waar is het, jongen?

Neel nam het fleschje medecijn van den rijchel en schonk een lepel uit. Met bevende hand, om niet te storten, reikte hij het aan zijn vader, die het in-eens binnenslurpte. Hij rilde er van... 't doorschokte hem heel en al.

- Pouah! 't Is vuil... Echtig ratten-vergift. Gauw wat suiker.

Neel liep naar den suikerpot en kwam met een klontje dat de vader opschrante, knabbelend en knarsend.

- Neel, hebt ge de maat genomen voor de nieuwe deur van Cies den kleermaker, die gisteren t'onzent is geweest?

- Ja vader, wees gerust, 't is gedaan.

- En hoe staat het met het werk voor de stad? Zou alles klaar zijn voor de beurt van Dinsdag? Zorg er toch voor! Als 't niet gereed is, zouden ze weeral iets van den prijs kunnen afpietsen en we verdienen er niet te veel aan. We komen wij er maar amperkens aan uit!

- Ja, ja, ze mogen er op betrouwen, vast en zeker.

- En zoudt ge den leerjongen niet afdanken, Zaterdag? Ge moet alles maar eens goed narekenen... Er is weinig werk en ik ben al heel den winter ziek... Peins het maar eens goed na... Maar wacht tot ge iets weet van den brouwer... Zou die een nieuwe herberg bouwen aan de vaart? Ga er morgen eens langs, ge kunt nooit weten. Als dat zijn kan, kunt ge den leerjongen houden. Misschien ben ik ondertusschen te been?

Neel antwoordde niet.

Er viel eene groote stilte in huis. De vader zat kalmer, geruster... Zijn lichaam schokte nog eens op in een pijnlijken hoest; daarna sloot hij stillekens de oogen en dutte in.

In den wijmen zetel zat hij, eene dikke, watten spreij over

de knieën. Zijn hoofd knikte voorover op de borst en hij trok zijn oogen bijwijlen eens eventjes open. Men ontwaarde nog alleen een wit, mat streepken tusschen de wimpers. Hij zag er ellendig uit in zijn doodsche bleekheid. Blauwig rankten de aders langs zijne slapen en de vlimmen van zijn neus trilden snel en zenuwachtig. Zwaar ging zijne ademhaling en temet reutelde en piepte het in zijne longen.

Buiten huilde de wind. Soms viel hij geweldig op dak en muren en het huis greumelde er van.

II

Denzelfden avond stierf de timmerman.

Dat ongeluk viel in huis, gelijk alle groote dingen in ons leven komen, als vanzelve, op het oogenblik dat men er zich het minst aan verwachtte.

't Was een volbracht feit, eer zij begonnen te beseffen dat zij het sinds lange weken konden voorzien. Duizend kleine feiten, gebeurtenissen van allerlei aard, waarop zij, toen ze voorvielen, niet eens hadden gelet, schoten hen nu te binnen. 't Bleken zoovele vermaningen waarvan zij geene rekenschap hadden gehouden. Hunne smart vergrootte met hun gepeins op al die miezerige voorvallen. Waarom toch hadden zij het niet voorgevoeld? Door hun eigen schuld, meenden zij, was hij nu zóó eindelijk, zonder een woord van vaarwel, gestorven.

Dien avond, toen zij slapen gingen, voelde Jef zich plotse-

ling onpasselijk. Erg had Monica het niet ingezien, en hij zelf moest ook wel gedacht hebben dat het maar een voorbijgaande crisis was, want hij zeide:

- 't Zal wel voorbijgaan, Moon, 't zal wel voorbijgaan... Ik heb het nog gehad. 't Is als een klem hier op mijne keel, permentelijk of men mij den asem afnijpt...

Verder had zij er geen acht op gegeven.

En toen zij een tijdje te bed lagen, begon hij te woelen en te roeren, eerst met handen en voeten, en dan met heel zijn lijf, zich draaiend en keerend. Hij deed zóó vreemd! En eensklaps greep hij haar vast, nijpend met ontzaglijk geweld in haren arm. Zij huilde van de pijn. Zij sprong uit het bed en lichtte...

Hij zat half recht tegen den muur en deed teeken met de hand dat het hem zeer deed, dáár aan zijn hart en hooger, hooger, in de keel... Hij zei nog een paar woorden, die zij niet begreep: 't waren schorre klanken die hem diep in 't keelgat bleven steken. Toen viel hij met het hoofd in 't kussen.

Zij riep op Neel, dat hij komen moest, want dat vader zóó aardig deed. De jongen snelde half gekleed toe en toen hij zijn vader liggen zag, met bleek aangezicht, de oogen dwaas en verwilderd, begreep hij dat de man aan 't sterven was.

- Loop naar den pastoor, jongen, loop naar den pastoor! Gauw... Gauw...

Neel liep naar 't dorp, zoo zeer hij kon. Ondertusschen trachtte Monica den stervende te troosten. Zij lei hare hand op zijn koude, kille voorhoofd en bracht hem een glas water aan den mond. Hij proefde slechts even en deed teeken dat hij rusten wou. Zij liet toen eenige droppels op zijn lippen vallen, en hij slurpte ze binnen met groote moeite.

Monica schikte de kamer voor de komst van den priester. 't Kwam zóo onverwachts en zij had niets bij de hand. Zij nam den zilveren Kristus van onder de vaas op de schouw - 't was nog een bruidsgeschenk - en plaatste hem op de nachttafel, nevens twee brandende waskaarsen. Zij zette het witaarden wijwatervat met het palmtakje er nevens en haalde de gewijde kaars uit de kast, waar zij zorgvuldig was weggeborgen.

Als de pastoor binnentrad, trok de stervende Manders de oogen wijder open. Een glimlach zweefde om zijnen mond, alsof hij zich verlicht voelde.

- Manders, vriend Manders, hoort ge mij?...

De stervende begreep niet meer. Een stond bleef hij onbewegelijk liggen. Dan begon zijn borst geweldig te aaszakken. De priester voelde dat de dood naderde en wierp zich den groenen stoel over 't hoofd. Hij maakte een kruis, bad in stilte en diende de heilige olie toe. Met den rechterduim maakte hij een kruisken op de twee oogen en op den neus, op de handen en eindelijk op de planken der voeten. Hij vaagde daarna den duim af aan de watten die hij boven 't kaarslicht verbrandde.

De pastoor ging weer tot den stervende, gaf hem de gewijde kaars in de hand, nam het kruisbeeld en drukte het op zijne lippen. De priester sprak enkele woorden over de grenzelooze barmhartigheid van God-den-Heer en den zaligmaker van de menschen, Jezus-Christus, voor wien hij nu verschijnen ging om in het genot der zaligheid eeuwig, oneindig gelukkig te wezen.

De dood volbracht zijn werk. De borst van den stervende welfde op, een laatste maal; de oogen draaiden verwilderd weg en weer en bleven strak staren, verbleekt en als gebroken.

Het was gedaan.

De pastoor voelde het:

- Hij is bij den Heer, vrouw Manders...

Weenend viel Monica op het lijk en sloot de oogen dicht.

- Sukkelaar, sukkelaar, dat ge zóo moet weggaan...

Meer kon zij niet zeggen. Neel begon ook te weenen en nam zijn moeder in de armen en kuste haar.

- Vrouw Manders, 't is een zware slag, hernam de pastoor, maar 't is de wil van God... God geeft en neemt en wij kunnen zijne daden niet doorgronden. Voor u is 't zeker erg, maar voor hem, die een eerlijk man, een goede vader en een brave Christen is geweest, die den weg des Heeren bewandelde zijn heel leven lang, voor hem is het sterven zoet! De dood heeft hem onverhoeds, maar geenszins onvoorbereid getroffen. De rechtveerdige sterft altijd gerust, te allen tijde, want zijne dood, hoe plotseling ook, is een overgang van dit dal van tranen tot een eeuwig, beter leven. Gelukkig wie als Jef Manders altijd bereid is te sterven.

De priester vond goede, zalvende woorden voor hunne droefenis; zij vielen als balsem in hun hart. En wanneer zij hem, nogmaals, vóór de bedsponde zagen neerknielen, om een gebed te zeggen voor den doode, gevoelden zij eene vreemde kalmte in de ziel. 't Was of Gods hand hen had aangeraakt.

De pastoor ging heen.

- Vrouw Manders, herhaalde hij, heb maar moed en betrouwen in den God van daarboven, die niets dan goedheid en barmhartigheid is... En gij, Neel, bemin uwe moeder meer dan ooit, nu deze zware slag haar treft...

- En voor de begrafenis, mijnheer de pastoor? vroeg Monica.

- En de geneesheer? Zou die niet moeten komen? opperde Neel.

- Wees maar niet bezorgd! Ik zal ik straks wel eens bij den dokter inloopen... Er is geen haast bij... Alles is toch gedaan... En ik zal den koster sturen om eens over de begrafenis te spreken...

Moeder en zoon, toen zij alleen waren, hadden Manders gewasschen en in 't wit gelegd. Schoon hadden zij hem gelijkt, want voor den laatsten slaap kon hij niet schoon genoeg wezen. Zij hadden zijne handen saamgevouwen en met een paternoster omwonden en hem dan een kerkboek onder de kin gestoken, opdat de mond niet zou openvallen.

Zij zouden dien nacht nooit vergeten. De verschrikkelijke storm daarbuiten, die 't water ruischend en bruisend opjoeg, had alles meegenomen wat hun lief was. Ze zaten getweeën aan het doodsbed, in de vage klaarte van het kaarslicht, en peinsden aan den doode. Een van beiden stond op, een enkelen keer, en boog zich over het bed, om hem nog eens te zien... Zij huilden het dan uit, met lange snikken.

Toen de morgen aanbrak werd het nog eendelijker. De roode uchtendzon lei zich op den stroom met trillende klaarte; duizendkleurig verfde zij 't schuim van de zich staag-op-vlokkende golven die, op- en neerwoelend en rumoerend van woede, door den wind werden voortgejaagd.

Ze bleven maar altijd nevens het lijk gezeten, de moeder moegeweend en Neel, na een eerste opwelling van smart, meestal zonder tranen, maar met het leed des te dieper in zijn hart vastgeschroefd.

De moeder voelde zich, in dien enkelen nacht, jaren ouder worden. Die nacht had rimpels bijgebracht in haar aangezicht,

iets weggeduwd uit haar hart en schorre klanken achtergelaten in hare stem.

Neel ook voelde zich veranderd. Hij zou voortaan de plaats van den doode innemen. Hij ging nu in eens, in rechte lijn, naar den dood en er was daar niemand meer, vóór hem, in een eerste rij. Hij zag nu den dood vóór zich, met twee gloeiende oogen in een beenderig gelaat en een groote zeis in de hand. Hij ging er recht op af.

Beiden dachten aan den dood, maar dierven er niet van gewagen; zij dachten er aan met andere gepeinzen. Hunne droefenis ook was anders. Zij voelden het wel, en daarom scheen hun ongeluk des te grooter. Onze grootste droefenissen moet men aan anderen verbergen, omdat niemand ze in hun geheelheid kan meevoelen noch begrijpen.

Als zij zich verplicht zagen er over te spreken deden zij het met stille, zachte, aarzelende woorden:

- Neel, jongen, wat zoudt ge er van denken... ik vraag het u maar... en de kist...
- Ja, moeder, ja...

Hij zweeg een oogenblik, die wel een eeuwigheid scheen, om dan schuchter te hernemen:

- Weet ge wat ik doen zal, moeder, ik zal naar Ruysbroeck gaan, onmiddellijk zal ik naar Ruysbroeck gaan, bij Jaak, onzen ouden knecht...

- Maar jongen, ik denk er om, ware 't niet beter...
- Moeder toch! Kan ik nu zelf de kist voor mijn eigen vader maken?
- Ik wil maar zeggen...
- Neen, neen...
- Waarom, Neel? Waarom? Denkt ge niet dat we reeds zooveel kosten zullen hebben?

- Moeder!

Er lag zooveel leed in dat enkel woord dat de moeder niet aandrong. Zij keek op naar Neel met rood-bekreten oogen. Hij stond op en, met het hoofd in de hand, lei hij zich tegen 't raamkozijn, als om zijn tranen te verbergen.

Medeen begon weer alles te draaien en te wentelen voor hare oogen. Hare gepeinzen wentelden mede...

Zij zag aldra niets meer. Alles bewoog zich in mist. Zij deed haar oogen dicht, liet haar hoofd zachtjes-aan achterwaarts zinken en, tusschen waken en slapen in, dacht zij aan het leven dat zij met dien man, die nu dood was, lange jaren had doorgemaakt.

Als zij trouwden telde hij negen en twintig en zij één en twintig jaar. Hij werkte als schrijnwerker op de zaat van Meeldert; zij diende er als meid.

Zij zag zich zelve weer gelijk zij toen was, floeksch en fleurig, met blozend aangezicht.

De jaren die zij bij de bazin van de werf had gewoond waren de leutigste van heel haar leven. Dáár leerde zij Jef Manders kennen, lange jaren vóór er van trouwen sprake was; die trouw was zoo vlug gekomen en zij had er nooit vroeger op nagedacht.

Jef was eens lange maanden kwaad geweest op haar, door haar eigen schuld. Zij herinnerde zich hoe 't gekomen was... Jef ging altijd fijn gekleed en had weinig van het uiterlijke van een werkmán; op de zaat had hij een werkkostuum hangen in bruin gerebd fluweel dat hij aantrok om te werken. 's Avonds schoot hij het weer uit, en als een netten meneer ging hij naar huis. Eens, - hoe het in hare gedachten kwam nestelen wist ze niet, - op een avond, - wanneer de werklieden al weg

waren, en zij het linnen op den bleek ging halen, kwam er haar een vreemde gedachte te binnen. Zij zou Jef Manders en de andere werklieden eens beet nemen! Zij nam de broek en de vest van Jef, en den vilten hoed er bij; met een bezem en een paar stokken, wat stroo en schaveling maakte zij er een voddeman mee, dien zij hoog aan de balken van de schrijnwerkerij ophing. 's Anderdaags, als de werklieden in de vroegte op de werf kwamen, wat was het me dan een ontroering! Maar eens de eerste bangheid voorbij, bleef het eene leute heel den dag.

Jef nam het kwalijk op, en maanden lang sprak hij haar niet aan. Heel het dorp had er mee gelachen en dát juist kon hij niet veelen.

Eindelijk toch had hij het zelf weer goedge maakt. Eens, toen een schip van stapel liep, gaf men een fooi voor de werklieden. Wanneer men lekker had gesmuld en goddelijk gedronken van den zwaren, kralenden Meeldertschen lambik, die bij elke teug deugd deed aan 't verhemelte en jeukte in den neus, begon men te dansen. Jef kwam haar bedeesd, vragen eens te walsen. Heel den avond bleef hij met haar dansen. Als, hij wat bekrozen was, bekende hij dat hij haar gaarne zag. Hij liet hooren hoe kwaad hij was geweest om dien strooien man dien zij had opgehangen, want hij beminde haar reeds.

En zij trouwden dan... 't Waren toen lange dagen en korte nachten... Zij werkten van den morgen tot den avond, hij op de werf en zij in enkele posten op het dorp voor wasch en strijk.

Zóo scharrelden zij allangerhand de centjes bijeen, waarmede zij voor eigen rekening konden beginnen. Alles wilde mee en een paar aannemingen brachten hen er boven op.

Zij schraapten voort tot zij eindelijk hun huisje konden bouwen; 't bracht allemaal meer welstand.

En dan kwam hun eerste kind, een meisje dat stierf van de stuipen toen het pas drie maanden oud was. Twee jaar later zag Neel het leven. 't Was een pover, waarvoor zij gestadig moesten zorg dragen; ook moest Monica weldra van haar posten in het dorp afzien. De kleine bracht te veel oppas mee! Zij had nooit gedacht dat hij in 't leven zou gebleven zijn, maar het werk had hem kloek en gezond gemaakt. Zijn vader had nochtans altijd gehoopt van hem iets meer te maken in de wereld dan een simpelen timmerman, maar het kereltje bezat geen gestel om te studeeren; hij was te zwak, te miezerig; gedurig lag hij in de zeppe. Het kon niet anders: men moest hem eenen stiel laten leeren. Een goede gedachte was het wel geweest, want de handenarbeid had hem uitgezet en, op een ommezien, heel en al veranderd. En Neel bracht, ten slotte, door zijn werk nog meer welstand in hun huishouden.

't Was haar man die den grondslag van hun geluk had gelegd; hij had alles voorbereid. Neel zou misschien nooit volkomen begrijpen wat zijn vader voor hem had gedaan. En nu was hij dood, de goede man! Straks zou men hem kisten en, morgen of overmorgen, voor goed wegdragen naar het kerkhof.

Monica stond recht, ging langzaam naar het bed waar hij uitgestrekt lag in zijn blankgesteven hemd, de witte, gebreide spreij onder de armen omgevouwen. Men zou gewaand hebben dat hij sliep, zóó schoon lag hij, de baard wijd en breed uitwaaierend over de spierwitte dekens....

't Was een schoone doode.

Neel keek even om als hij zijne moeder hoorde opstaan

en sjaffelend naar het bed sukkelen. Hij zag hoe ze haar man met twee handen betastte, als wilde zij zich verzekeren of alles gedaan was en 't leven opgehouden had. Met tranen in de oogen rekte zij zich over 't bed, greep hem bij het hoofd en gaf hem een kus op de steern.

Hij kon het niet langer aanzien, trok het hoofd terug en liet het neerzinken op den arm die tegen de ruiten leunde. Hij verborg zijne tranen. Hij wou niet weenen dat zij het zag; het was echter boven zijne macht en hij huilde het uit met lange, luide snikken. En 't deed hem goed, het verlichtte hem.

De stem van den storm verhief zich daarbuiten met verschrikkelijk geraas. 't Werd een schromelijk gieren en bruisen. Het huis daverde en de ruiten rammelden.

Neel verschrikte van die ongehoorde doening. 't Werd een tieren en bulderen, of al de duivels der hel de wereld rondliepen en hunne ketens rinkelend meesleurden. Hij zag de wolken gaan in ijlende vluchten, zwaar van regen, met loodkleurige verwen; de grijze golven van den stroom zweepten voort in versnelde cadansen en sloegen op in verwoede, schuimende baren. En de wind huilde met schellere, scherpere tonen. Ginds op het Hoofd jammerden en kloegen de boomkruinen. Neel zag er permentelijk de stormhoos opzitten; 't was of ze elk oogenblik de boomen met stam en wortels ging uitrukken. Te Pullaer, aan de overzijde van den stroom, zag hij, nevens den toren, een papier hoog in de lucht weg en weer vliegen. Het geleek een grooten, witten stormvogel die met verwoede vlerken den wind trotseerde. En hooger nam de wind het mede, tot hij niets meer ontwaarde.

- Neel jongen, wat blijft ge daar toch naar buiten kijken?

- Moeder zwijg toch... Laat me gerust, in Godsnaam... 't Doet me zoo'n pijn aan het hart.

- En mij, en mij? Doet het mij geen pijn? 't Is mijn beste vriend die weg is, mijn beste vriend... Dat ge pijn hebt, ik wil 't gelooven, maar ik, maar ik?... Gij begint pas te leven en voor mij is alles weg, alles! Mijn leed, ge kunt het niet begrijpen! Ik ook heb geweend toen mijn vader en mijne moeder stierven; ik had ook verdriet, groot verdriet, gelijk gij nu, maar wat ik nu gevoel... ja, wat ik nu gevoel is heel iets anders...

Neel antwoordde niet; hij weende in stilte, als voor zich zelve.

- Neel, hernam de moeder, zoudt ge niet naar Ruysbroeck gaan... of gaat ge misschien de kist zelf maken?

- Moeder toch... ik heb het immers gezeid...

- Neen, neen, ik wil niet beduiden dat ge de kist zelf moet maken, neen, dat wil ik niet zeggen; verre van daar, jongen, verbeterde zij... Ik vraag maar wat ge zinnens zijt te doen. Ik wil zeggen dat ge niet moet wachten om naar Ruysbroeck te gaan... Jaak ook kan belet hebben... Een mensch kan 't nooit weten.

- Ik zal seffens gaan, moeder; ik ga me aankleeden...

Neel ging weg...

De moeder hief 't hoofd op en hoorde zijne stappen versterven. Zij stond op en naderde het bed... Er roerde medeen iets aan de voordeur; men rammelde met de klink. Een groote tocht ging door 't heele huis. Zij voelde hem tot in de kamer, waar zij rechtstond nevens haren stoel. Haastig zette zij zich neer. Stemmen lispelden en een geschuif van voeten naderde. De deur van de kamer draaide open en twee vrouwen,

Nette de kosterin en Mager Mie, de stoeltjeszetster, traden binnen.

De eerste was een klein, dik wijfje met rond en blozend aangezichtje, properkens in 't zwart gekapt, de lange zijden binders van voren, op hare borst, in een grooten strik saamgeknoopt. Heel haar lijf schudde en schokte bij de kleinste beweging die ze maakte en de bruine moirette van haar rokken ruischte door de kamer.

De andere, Mager Mie, lang en dun, met een langwerpig gezicht, waarin, boven een scherpen pinneus, de grijze oogen als verwonderd rondstaarden onder kleine, halfronde, zwarte brauwen, ging gekleed in een baaien rok waarvan de breede plooien langs haar heupen afvielen en stillekens-aan weglobberden. Zij droeg een blauwe, wollen jak en een gebreden muts.

- 't Is iets he, mensch, zei de kosterin; ik stond er van versteld toen de pastoor het kwam zeggen. Waarlijk, het is om niet te gelooven... En acht en vijftig jaar is geen ouderdom, neen, het is waarachtig geen ouderdom. Wacht, ik zal hem een kruisken geven.

Zij nam het verdroogd en geel-geworden palmtaksken uit het wijwatervat, sprinkelde de druppelkens van onder naar boven van rechts naar links, en zeide, half luid:

- In den naam des Vaders en des Zoons en des heiligen Geestes, - Amen.

- En is dat zoo in-eens gebeurd? vroeg Mager Mie, terwijl zij het palmtaksken aanpakte. Zóo in-eens? Zij keerde zich tot Monica en vervolgde: 'k bestierf het als het mij moest gebeuren. Zij sprinkelde op hare beurt het wijwater over den dooden man en plaatste het palmtaksken terug in het aarden vat.

De twee vrouwen gingen zitten, links en rechts van het bed. Monica stond in het midden der kamer, haar voorschoot in de handen; zij vaagde de tranen uit de oogen.

Fluisterend hernam Mager Mie:

- Ja, zoo krijgt iedereen het zijne, de eene al wat vroeger dan den andere; aan den dood kan niemand ontkomen.

- Men mag het wel zeggen, voegde Nette er bij, voor den dood is iedereen gelijk. Hij kent vriend noch vijand! Rijkdom, armoede, al wat ge wilt, hij heeft het bij de lurven op zijn tijd... Monica mensch, Lowie de koster heeft me gezeid dat ik u maar een handje moest helpen. Het doet goed een vriendenhand in huis, op zulke oogenblikken.

Nette stond op en schikte de spreij; zij trok ze wat dichter en gooide ze weer verder naar achter, tot zij overal met een gelijkvallend boordsel over de bedsponde lag; dan klopte zij Monica moederlijk-troostend op den rug:

- Ge moogt hier niet blijven, gij... Ge moogt hier niet blijven... Is 't niet waar, Mie, ze moet maar beneden gaan?... Ge moet uw gedachten verzetten... We zullen hier voor alles zorgen en dan de deur sluiten... We komen dan ook beneden.

- Ja, ja, we zullen wij voor alles zorgen en eenige vaderonzen lezen voor Jef zaliger, vervolgde Mie.

- Wat ik u vragen moet, Monica, wedervoer Nette, hebt ge de kleeren weggedaan uit de kassen?

- Neen ik...

- God! Mensch toch!! De kleeren niet wegdoen uit de kamer waar iemand sterven gaat, de, kleeren niet wegdoen! Is het ooit gebeurd? Waar zijn uw gedachten toch? Uw goed zal vergeven zijn van de mot! 't Zal niet meer dragelijk zijn binnen enkele dagen. Wist ge dat niet?

- Ja, ik wist het; ik heb het al hooren zeggen, maar wie denkt er aan, op die oogenblikken?

- 't Is waar ook.

- Kom, Mie, we zullen wij alles naar 't zolder dragen.

Nette deed de eiken kleerkas open en wierp het goed op een stoel. Met drieën namen ze het op en droegen het naar boven.

Door de stilte, die plotseling in de kamer viel, hoorde men de wind daarbuiten geweldiger razen; soms rustte hij even, als een monster dat adem haalde, om dan weer verveerlijker te huilen.

De vrouwen kwamen terug, eerst Monica, dan Nette en Mie. Monica ging weer de doodskamer binnen en bleef roerloos staan vóór het bed. Nette en Mie volgden haar op.

- Kom beneden, mensch, en gij ook, Mie. We zullen alle drie in de keuken gaan. Ik wed dat gij nog niets over de lippen hebt gehad.

- Neen ik, kosterin, waarachtig...

- Zie de wel! Ik dacht het gelijk. Hoe is 't Gods mogelijk? Ge zult zelf ziek worden. Ge moet maar denken dat men met doode menschen niet kan leven. Ik zal eens gauw koffie malen. 't Zal u deugd doen, een tas koffie. Kom...

Neel riep in den gang en zij luisterden, te gare.

- Moeder, hebt g'het gehoord? Ik ben weg.

- Ga maar, jongen.

- Hij gaat misschien naar Lowie voor den dienst, of naar den dokter? vroeg Nette.

- Neen, neen, toch niet. Hij moet naar Ruysbroeck voor de kist.

- 'k Wil het zeggen! De dokter zal komen, heeft de pastoor gezegd; hij zou er voor gezorgd hebben... Den dienst zal ik wel regelen; straks ga ik naar de pastorij... En Mie zal van avond komen lezen op den rozenkrans met de meisjes van de congregatie. Ik zal mee komen...

Zij zweeg plotseling want de ruiten rinkelden en heel 't huis daverde van 't geweld waarmede de wind over het dak scheerde.

- En dat het tijdens zoo'n onweer gebeuren moest, vervolgde Nette. 't Is een nacht dien ge eeuwig zult onthouden, al de dagen die God u verleenen zal.

- Maar zeg eens hoe is het gebeurd, Monica? zeg toch eens hoe het gebeurd is, vroeg Mager Mie, die, lang en stijf en zonder roeren, bleef kijken, met open, luisterenden mond, de armen als houten stokken langs haar lijf.

- Hoe zal ik het vertellen? Wel ja, we zaten wij gisteren avond, zooals altijd, hier bijeen in de keuken... Jef was lang ziek, ge weet het, en, al had ik er geen goed oog in; ik dacht niet dat het zoo gauw zou gebeuren. 't Was die hoest die me benauwd maakte; dat voorspelde niets goeds... 't Was zoo'n ongezonde hoest, kort, droog en pijnlijk; hij verscheurde het oorvlies. Toch dacht ik menigmaal bij mezelve, als hij de goede maanden maar krijgen kan, dan is hij gered; 't warm zomerweer zal hem wel te been brengen. En zie, ik denk er aan, nu ik den wind zoo geweldig hoor waaien, gisteren avond, als we hier bijeen zaten en klaptten over het slecht weer en de springtij van vandaag, toen zeide hij nog:

- 'Als de wind uit het zeegat blijft komen, dan zult ge er wat van zien, morgen! Dan spoelt Meeldert onder, zoo groot het is.'

Hij zal het, och arme, niet meer beleven!

Als we slapen gingen voelde hij zich plotseling ongesteld.

- 't Zal voorbijgaan, Moon, zegde hij, 't zal overgaan.' Hij wilde niet dat ik iets ging halen, een glas water met suiker of zoo iets. Toen ik een tijdje te bed lag, begon hij te woelen en te wemelen, te draaien en te keeren en dan schielijk,

onverwachts, - ik zal dat nooit vergeten, het sloeg mij in de beenen van den schrik,
- pakte hij mij met zijn handen vast, hier bij den arm; ik voel het permentelijk nog...
Ik sprong uit het bed, zoo gauw ik maar kon en lichtte. Hij was tegen den muur
rechtgekropen en deed teeken met de hand dat het hem zeer deed, aan zijn hert...
En hij zegde nog iets, een paar woorden die ik niet heb verstaan...

- Dat gij niet hebt kunnen verstaan wat hij zeggen wou is 't ergste van al! Misschien
wilde hij nog iets in orde brengen, vóór hij stierf... Had de sukkelaar maar zijn biecht
kunnen spreken... Wie zal ooit weten wat hij nog zeggen moest, gilde de kosterin...
De tranen rolden over hare dikke, bollige kaken.

- Wie weet! zuchtte Monica. Ik heb hem niet meer kunnen verstaan! Zijdelings
viel hij neer op den hoofdpeul. De reeuw stond hem op de lippen.

- Zwijg, zwijg... 't Zijn schrikkelijke oogenblikken, kloeg Mager Mie.

- Gij beleeft ze vandaag en een ander morgen, troostte Nette. Kom, nu gaan we
koffie drinken, zulle, want ik wil niet dat ge langer zonder eten blijft.

Ze gingen de kamer uit. De doode bleef alleen.

Onheilspellend loeide de stroom.

III

De dokter kwam zien in den loop van den dag, stelde den dood vast en gaf een bewijs voor de begrafenis.

De kennissen van het dorp brachten beurtelings wat troost en spraken eenige woorden van deelneming. Zoo ging de dag voorbij.

In de schemering kwam Jaak de timmerman met de kist. Hij had er haast bij gezet, ter wille van Neel die er op aangedrongen had... Nu zijn vader zoo schoon lag, wilde hij hem echter nog niet laten kisten. De meisjes van de congregatie, die te avond naar den rozenkrans kwamen, moesten hem nog eens zien. Jaak ging heen en beloofde den dag van de begrafenis in de vroege weer te keeren.

Nette, de kosterin, kookte en smookte en beredderde het huishouden. Zij gunde zich geen oogenblikje rust en vond altijd een doening. Op den middag was zij overendweer naar de pastorie geloopt en, op last van Monica, had zij een negenurenlijkdienst besteld. Zij had alles op zijn beste geregeld: een dienst van honderd zestig frank - dertien pond was inbegrepen - en een mis met drie heeren.

Monica bestelde nog tien boventallige ponden was, want het altaar moest schoon en hel verlicht zijn. Zij wilde het formeel. En al kostte dat seffens veel meer, drie frank tien centiemen per pond, zij wilde er niet op zien... Jef had voor haar veel meer gedaan in zijn leven. Als het kon zou ze nog wat doen... Zij zou den pastoor spreken over zes-weken-missen, met een grooten dienst op 't laatst.

Als Nette naar den pastoor was, schikte Monica de sterfkamer nog wat op. Het nachttafeltje werd tegen den muur geplaatst en de stoelen op rijen gezet voor den rozenkrans.

Dan was zij, moe en afgemat, gaan rusten op het bed van haren Neel, boven, op de zolderkamer. Al rustende zou de vermoeienis overgaan en de slaap wellicht komen. Zij zag, van op het bed waar zij lag, den notelaar op den koer geweldig met zijne takken bijzen. Dien boom plantte haar man bij Neel's geboorte. 't Was toen een klein, dun stumpertje van een boomken. Zij hadden hem, met een jaar seffens, zien opgroeien en grooter worden, stillekens-aan, tot hij eindelijk een reus werd. Toen kwamen er heel 't jaar door de musschen nestelen. In den winter zelfs bleef het er een gepieter en gekwetter, een razen en frazelen dat hooren en zien verging! 's Zomers bouwden zij er groote, diepe nesten, die haar man, zoodra de jong vlug waren, uittrok voor 't plezier van Neel. En zie, ten langen laatste, hadden zij er ook hunne eigen genoegens aan. 't Werd een dagelijksch tijdverdrijf voor Jef, bij schoftijd, die jongskens tam te maken, tot ze allemaal in huis rondsprongen, alsof zij jaren lang reeds onder menschen woonden. Eindelijk liet hij ze vliegen. Eerst gingen zij niet ver; zij vlogen tak-op, tak-af in de vlierstruiken en in de beziebosschen vooraan in den hof; als zij zich eens dierven wagen in 't dichte loover van den moerbezieboom in het midden van den bleek, dan was het reeds ver. Altijd kwamen ze terug wanneer ze geëesd moesten worden en ze vlogen Jef op den kop en de schouders en wipten zich op zijn hand; ze kwamen zelfs het ees uit het schotelken pikken. Als hun buikjes dik en rond stonden, vlogen zij weer vandaan. Lang duurde het niet; met elken dag bleef er een weg; het kakelnestje kwam het

langste; maar, op zijn beurt, bleef het ook achterwege. Alle jaren was het krak hetzelfde.

Nu zou het anders worden! Het musschengoed zou nog wel in den notelaar zijn leutig leven houden en in de lommerige twijgen groote, diepe nesten bouwen, maar Jef zou daar niet meer wezen om die jonge piepers met hun geele snaveltjes uit de kruin te halen; hij zou daar niet meer zijn om ze allemaal tam te maken.

Zij droomde en dacht aan kleine, nietige dingen uit haar vorige leven, kleine vreugden en nietige smarten, onbeduidende menselijke daden, waarover de wasem van de jaren wat schoonheid lei, voorvallen waaraan zij nooit meer had teruggedacht eens dat zij voorbij waren. Al die miezerigheden kregen eene wondere beteekenis, nu zij ze voortaan zou missen.

Zóo die boom daarbuiten! Hare oogen kon zij er niet van afwenden. Zij zag de takken wuiven, heftig weg en weer geslagen; huilend zong de wind er een stormlied.

Nette kwam op hare teenen binnen, om haar niet te wekken, want zij dacht dat ze sliep.

- Kunt ge niet slapen, Monica? Gaat het niet?

- Ik kan niet slapen. Er vliegt van alles door mijn hoofd. Ik peins mezelve ij.

- Als ge maar rust, dan is het evengoed... Het doet wat buiten, mensch! Het doet wat! Ik weet niet wat er van geworden moet. Die nattigheid, die nattigheid! 't Water zal hoog komen, zegt men op het dorp. 't Zal nog nooit zóo hoog zijn geweest.

- Kosterin, ge moest aan Neel zeggen dat hij goed moet schoren... Als 't water hooger komt dan dezen nacht, wat zal er dan gebeuren!

- Ja, ja, men zal wel schoren, heb geen vrees! Maar wat spreekt ge van hooger komen dan verleden nacht? 't Is een springtij, mensch, een springtij. 't Water moet nog drie uren klimmen en het staat al hooger dan gewoonlijk bij hoogen vloed; een schipper zei het, daareven. Wat denkt ge dat er opperwater is? De weteringen kunnen 't niet meer slikken. Als ik van middag naar 't dorp ging, om met den pastoor te spreken over den dienst, dan was 't lage tij en men kon het niet zien. Ik dacht, waarachtig, dat het water half gewassen was... 't Zal wat worden! 't Zal een weer zijn waar we zullen van hooren. En hier, met een doode in huis!

Zij kwam dicht bij het bed:

- Maar ik denk er op, Monica, ge moet eten, zulle! Dat kan zóo niet blijven duren! Zie eens, van morgen een klein, dun boterhammeken en van middag niets... Toen waart ge slapen... Sindsdien hebt ge niets meer genomen, niets; dat mag niet, dat mag niet! Ge zult ziek worden. Neel heeft het ook gezegd dat ge iets moet profiteren.

- Neen, neen, Nette, praam me niet. Ik zal wel iets nemen... Straks, straks... Nu niet, nu niet. Waarlijk ik heb geen goesting... Ik heb geen goesting.

- Toe, toe, toe... ge moet eten voor den honger die komt, als ge geen honger hebt. Al etende zult ge goesting krijgen.

- Welnu als het moet... Breng het hier... Zet het op tafel.

- Zóo wil ik het hebben, zóo is het braaf. Ik ga er om.

Nette sjaffelde de deur uit en strompelde de trap af.

Buiten hilde de wind. Somwijlen beukte hij op de vensters met zware slagen, als woedend. De bliukens dreunden en heel het huis daverde. Het begon medeen te regenen. Lange droppels sloegen als hagel op de ruiten. 't Werd een helsch

lawaai... De regen kletste en kletterde... De wind toette met lange, bange kreten, die schril-gierend aangeheven, heesch wegratelden in de verte. Op den stroom floten de sleepers gillend en klagend, alsof men dringend om hulp riep.

- We zullen er kunnen van meepraten morgen, wees er verzekerd van.

Met die woorden duwde Nette de deur open. Zij droeg het eten op een zwart-blikken plateel en plaatste alles voorzichtig op de tafel vóór het raam. Zij bleef dan staan, vaagde den mond af met haar blauw-lijnwaden voorschoot en hernam:

- We zullen wat beleven! Ongelukken, ongelukken...

- Jef heeft het voorspeld, Nette. Schoort Neel?

Monica rechtte zich een weinig op en luisterde.

- Hij is aan 't schoren... De jongen kon het alleen niet gedaan krijgen en heeft hulp gevraagd op het dorp. Nu zijn ze volop aan gang.

- Ja, Nette, ge moogt het gelooven, de jongen zijn handen staan niet naar het werk... Hij heeft niet eens de kist kunnen maken voor zijn vader!

Nette hoorde niet maar ging opnieuw aan 't klagen:

- Wat zal er van komen, wat zal er van komen! We zullen er kunnen van meespreken van dat weer! Bij menschengedenken zal het water nooit zoo hoog gestaan hebben. En weet ge wat ze zeggen, de mannen van 't dorp die Neel komen helpen? Als de dijk doorspoelt, zeggen ze, dan zal niet alleen het broek, maar heel Meeldert onder water loopen!

- Zoo erg kan 't niet doen, Nette! 't Is overdreven, overdreven. Hier kan 't werkhuis onderspoelen, meer niet. Nu 't is genoeg, meer dan genoeg, ik wil 't niet zeggen, maar erger kan het niet!

- 't Voorspelt niets goeds, wees er van overtuigd, zuchtte de kosterin.

Zij slefte naar het bed, liet haar voorschoot terug in zijn vierkante vouwen vallen en plaatste de handen op de heupen. Zij hernam stiller:

- Ik ben niet op mijn gemak. Ik ga even naar huis. Ik moet weten hoe het bij ons gelegen is. Ik word zoo angstig! 't Is als een voorgevoel!... Ik zal niet lang wegblijven, slechts een uurtje. Ik kom terug voor den rozenkrans. Blijf maar rusten en profiteer wat... Ge moogt het ongeluk niet vergrooten. Tot straks, Monica.

- Ga gerust, mensch, tot straks.

Monica, nu zij weer alleen was, luisterde angstig naar den storm. 't Was ongelooflijk hoe verveerlijk hij deed. Nooit had zij zoo iets beleefd. De wind huilde onophoudend... Hij jankte en gilde: 't was of hij, in zwaren stormloop, gestadig het huis bebeukte... Met schrikwekkende sidderingen dreunden daken en muren, roosteringen en grondvesten... 't Geweld van hemel en aarde, dacht zij, plofte neer op haar huis om alles tot gruizelementen te vernielen.

Zij sloeg een kruis... Met gevouwen handen, in oppersten schrik, verborg zij zich onder de wollen dekens, huilend en biddend te gelijk... Zij wilde niets meer hooren, niets meer zien...

IV

't Werd zeven uren.

Heviger loeide de storm, in uitgelaten woede.

De meisjes van de congregatie, dicht geduffeld in wollen sjaals, en een enkele; Viere, met een langen kapmantel om, gingen stillekens op de teenen door den gang. Ze slopen de eene na de andere het opkamerken binnen, schuchter, haast benauwd...

Ze bleven een wijlken staan, met beklemd hart en nuchtere bangheid voor den doode. Ze spraken zachtjes.

- Willen we de keersen aansteken, Manse? vroeg er eene.

Men stak de waskeersen aan op de nachttafel, langs weerszijden van den Kristus. 't Licht beefde door heel de kamer, open neerflappend. Ze stonden daar allemaal recht, Manse, Viere, Rosalie, Melle en Fiene. Ze rekten zich schuw maar toch nieuwsgierig, om den doode van nabij te zien.

- Wat ligt hij schoon, he, Viere?

- Ja, Manse... Zou men niet zeggen, maar permentelijk zou men niet zeggen dat hij slaapt?

- We zullen hem een kruisken geven, menschen, zegde Rosalie. Ze nam het palmtaksken en sprinkelde:

- In den naam des Vaders en des Zoons en des heiligen Geestes, - Amen, mompelde ze.

De andere deden 't haar na. Sprakeloos zagen ze toe, met verwonderde oogen, de handen, waarmede zij geen blijf wisten, als nuttelooze dingen aan hun lijf.

- Als het kwaad wil, duurt het niet lang met een mensch.

- Ja, 't is er gauw mee gedaan, Melle, antwoordde Viere.

- Ja, Manse, vervolgde Rosalie, zoo heeft ieder 't zijne in de wereld.

- Als het hier vergeten is, begint het op een ander zuchtte Viere, die overendweer ging, groot en breed in haren kapmantel.

Zij zegden allemaal hunne gedachten over den dood, woorden die zij duizendmalen hadden gehoord en uitgesproken, en die zij telkens, op dergelijke oogenblikken, terug op hunne lippen vonden.

Nette stormde binnen, met verwilderde oogen en ontdaan wezen:

- Wat een weer, wat een weer! 't Zal wat worden, wees er zeker van. Is Mager Mie hier nog niet?

- Neen, we hebben ze niet gezien.

- 't Mensch zal niet komen, en er is reden toe. Ze zal niet weg kunnen, de sukkel! Wie weet hoe het bij haar is gesteld?

- Doet het zoo erg, kosterin? vroeg Viere.

- Erg? 't Zal een overstrooming worden, eene echtige overstrooming! Als we hier maar weggeraken! 't Water staat daarbuiten maar een loopken van de schooren; 't moet nog een uur wassen. Al de huizen van Meeldert zullen onderspoelen, allemaal. Op het Hoofd alleen is er geen vrees, daar staan de huizen te hoog! Als de dijk maar niet doorbreekt, want dan loopt heel de streek onder, uren en uren ver.

Wat Nette vertellen kwam gooide den schrik in hun lijven; angstig zagen ze naar 't venster. Manse alleen ging eens kijken en zij hief het gordijntje op; onmiddellijk liet zij het weer vallen.

- 'k Zie niets, zei ze, met bevende stem.

- We moeten het dezen avond niet lang trekken, met zoo'n weer; we zullen morgen onze schâ inhalen. We weten niet wat gebeuren kan, en iedereen is t'huis noodig als brood. Ik ga, met de gauwte, nog eens bij Monica; ik ben seffens terug. Bidt gijlie maar een vader-ons of twee intusschentijd. Als ik terug ben lezen we te gare de *Litanie van de afgestorvene Geloovigen*. Begint maar al. Op Mager Mie zullen we niet wachten. Ik zal wel voorlezen.

Nette ging weg. De meisjes knielden neer, twee aan twee: eerst Manse, dan Viere en Rosalie en dan Melle en Fiene. Ze maakten een kruis en baden stil, met saamgevouwen handen, de hoofden neergebogen op de borst.

De wind bleef geweldig huilen. Men zou gewaand hebben dat hij, met elk oogenblik, nog wilder raasde. Alles was aan 't waaien gegaan, schudde, daverde en dreumelde; de ruiten rinkelden en de deuren kraakten, als onmachtig langer te weerstaan aan de woeste kracht die hen bebeukte. Verveerd zagen zij om, nu de eene, daarna een andere. Zij dachten telkens dat de vensters gingen openvliegen en dat de opkomende vloed, met verwoede baren zou binnenstroomen.

- 'k Ben niets op mijn gemak, zei Viere.

- Zwig, mensch, ik krijg er 't kiekenvleesch van, zuchtte Manse.

- En ik! klaagde Fiene; moest mijn laatste uur geslagen zijn ik zou waarachtig zoo bang niet wezen.

- 'k Wenschte dat we weg waren, kinderen, deed Melle.

Als Nette binnentrad verademden ze allemaal.

- Wat een weer, wat een weer!... Ze slaapt daarboven zoo gerust dat ik er tegen aanzie ze wakker te maken. 't Mensch moet moe zijn, na zoo'n dag! We zullen wij de litanie

lezen, gelijk we zeiden. Wie weet of we ze ten einde krijgen? Wat ligt hij schoon, he Manse?

- We hebben 't al gezegd, Nette.

- Ja, Monica heeft het zelve gedaan. Hij lag gelijk als we van morgen kwamen.

We hebben dan alles beneden wat beredderd; de menschen verdienen wat hulp op die oogenblikken. Zou men niet zeggen dat hij slaapt?

Zij keerde zich weer tot Manse.

- Zeker, ik heb het ook gezegd, bevestigde deze.

- Hij ligt daar gelijk wij hem allemaal gekend hebben, meende Fiene.

- Ja, geen zierken veranderd! Men kan het haast niet gelooven dat hij heel den winter heeft gemeesterd, hernam Nette; het is een schoone doode!

Allen knikten toestemmend.

- Laat ons nu bidden, beval de kosterin... Men heeft geen gerust hert om hier lang te blijven; ik voel het aan mezelve; ik ben ook dezelfde niet.

Zij zocht in het kerkboek en, na een wijlken te hebben gebladerd, vond zij de litanie.

- Ik begin, menschen, ik begin. Manse zal antwoorden, niet waar, Manse?

- Ja, Nette.

Zij begon met trage, eentonige stem:

- Heer, ontferm u onzer.

Christus, ontferm u onzer.

Heer, ontferm u onzer.

Jezus, hoor ons.

God, vader in den hemel, ontferm u over de afgestorvene geloovigen.

God, heilige Geest, ontferm u over de afgestorvene geloovigen.

Heilige Drijvuldigheid, één God, ontferm u over de afgestorvene geloovigen.

Heilige Maria, bid voor hem.

Zij wachtte even en wenkte tot Manse dat zij antwoorden moest. Zij las verder:

- Heilige Engelen, door God den afgestorvene geloovigen tot beschermers hier in dit jammerdal gegeven.

- Bidt voor ons, viel Manse in.

Allen zegden 't zachtjes mee. 't Deed hen goed de stilgedempte klank hunner stem te hooren; men zag het permentelijk. Zij vergaten, voor een vluchtigen stond, 't gehuil van den wind daarbuiten.

En Nette vervolgde, even langzaam en eentonig:

- Alle Heilige Oudvaders en Profeten.

- Bidt voor ons! zei Manse.

Met een luiden pardaf waaide 't venster open. De wind blies geweldig, met schromelijk gehuil. Alles werd opgelicht, gordijnen en dekens, de sjaals van de vrouwen en den kapmantel van Viere. Eene kaars flapte uit. De vrouwen sprongen recht en schreeuwden. Nette liep verschrikt naar de kaarsen die nog brandden...

Zij riep zoo hard ze maar kon:

- De venster toe, de venster toe...

Fiene sloeg 't venster dicht.

Een oogeblik bleef het stil... Dan vloog de deur der kamer open en medeen zat de wind, met verdubbeld geweld, tegen 't venster, dat opnieuw opensloeg, wyl de ruiten, met rinkelende glasscherven, in stukken vielen.

In de open deur zagen zij Monica staan, als een nachtelijke verschijning, schier naakt, weenend en jammerend.

- Wat moet ik nog allemaal beleven? Wat heb ik toch aan God misdaan?

Geweldiger joeg de wind door het huis. Neel trok, beneden aan de trap, de achterdeur open en sprong de kamer binnen.

't Lawaai van den storm kwam verveerlijk op hen af, als een woedend monster, met zwaar-rochelend gegrol dat in scheller gillen overging.

- Vlucht! Vlucht! riep Neel, met vertrokken gelaat, heel en al onkenneijk van den schrik, buiten zichzelf en niet meer wetende wat hij deed. Vlucht, vlucht, herhaalde hij, het water komt, het water komt!

En dan, zich bezinnend:

- Moeder, moeder... Waar is mijn moeder?

- Hier, jongen, hier ben ik, hier ben ik...

Zij viel hem aan den hals en kustte hem in een wilde omarming.

Neel duwde haar weg, ruw, barsch. Hij zag toen dat zij half naakt was, rukte de dekens van het doodsbed en wierp ze als een sjaal om haar lijf.

Met wijd-open, strak-starende oogen in zijn ontdaan wezen huilde en schreeuwde hij voort:

- Vlucht! Vlucht! 't Water komt, 't water komt! Versta-de mij niet... Versta-de me niet!

De vrouwen, waanzinnig en niet begrijpend, bleven nog even staan, met open, verwonderden mond, maar dan, plotseling het gevaar beseffend, stormden zij de trap af. Zij liepen buiten. Neel duwde zijn moeder voort, met een brutalen stoot:

- Volg ze, volg ze, of ge komt er niet. Maak dat ge den dijk bereikt, of ge zijt verloren.

Neel keek vluchtig de kamer rond. Zijn hart bonsde van

ontroering en duizend gedachten joegen door zijnen geest. Hij dacht aan zijn vader waarmede hij vluchten moest. Toen vielen zijn oogen op de kist achter 't bed. Hij vloog er heen, greep ze met twee armen vast en liep er mee de vrouwen achterna:

- De kist, de kist, schreeuwde hij.

Men hoorde 't niet. Reeds verre klonken de stemmen der vluchtende vrouwen. Hij riep nogmaals, maar zijn stem ging te loor in 't verschrikkelijk gehuil van den vloed.

Hij wierp de kist ten gronde en spoedde zich terug in huis. Hij had geen tijd te verliezen. Het water kwam op het plankier aangespoeld, met groote baren die zich bruisend in schuim opwierpen. De wind zong stormend mede met den klimmenden vloed. In een oogwenk stond het water tot aan den deurdorpel... En hooger, hooger klom het...

Neel probeerde het lijk vast te grijpen en er mede weg te ijlen, maar 't leek hem een overmachtig gewicht dat hij niet verzetten kon.

Met meerdere krachtsinspanning, zweetend en hijgend, deed hij een nieuwe poging. Hij trachtte 't lijk over zijne schouders te werpen en er mede weg te loopen. Het gelukte hem niet: 't lag daar als een groote, versteven klomp waaraan hij geenen pak had. Hij wachtte een oogenblik, moe en afgemat door al zijn nutteloos gedoe.

't Water ruischte en bruiste door de gang. Nog enkele oogenblikken en de weg werd hem afgesneden.

Met sterkgespannen spieren bukte hij zich tegen de bedsponde, om het lijk op den rug te laden. Hij moest het nogmaals opgeven, tenden asem, met knikkende beenen en snerpende pijn in billen en braaien.

't Water werd door de gang gejaagd, plassend en schuimend.

Hij wilde vluchten, heel alleen, nu het nog tijd was, maar als hij 't lijk van zijn vader zag liggen, aarzelde hij weer en hij bleef besluiteloos...

Het water klom hoger, gudsend en stroelend, kletsend en woelend...

Schielijk, als waanzinnig, stak hij zijn twee armen onder 't lijk en nam het op, gelijk het lang en stijf op het bed lag uitgestrekt. Eene overweldigende macht deed hem handelen. Hij stootte tegen de nachttafel en het kristusbeeldje en de laatste brandende waskaarsen vielen ten gronde; hij ijldde weg.

In de gang, toen hij tot over de knoesels in 't water trapte, rilde er een siddering door zijn lijf... Hij aarzelde niet meer. Hij moest weg, zoo gauw mogelijk... Nu hij in een vluchtigen oogopslag het water al wilder door het huis zag spoelen, slagend en slurpend langs weerskanten van de muren, liep hij snel voort...

Buiten, op het plankier, stronkelde hij over de kist, die reeds wegdreef, opgelicht door 't voortklotsende water. Hij viel ten gronde, mond op mond met het lijk. Hij richtte zich op, greep het weer vast, wierp het over zijn schouders en liep recht voor zich uit, in een dollen rit.

Op den dorpstoren luiden de klokken over dood...

V

Neel liep door de duisternis.

Het water achtervolgde hem... Het drepte en kletste tot op zijn hielen. Gestadig huilde en gierde de wind.

Meeldert lag links.

Hij moest den dijk bereiken die, langs den kant van het dorp, met een zachte helling naar den stroom glooide. 't Was de kortste weg, maar 't water zou hem vóór zijn: de landen lagen er in een diepte om plots, in-eens, steil op te klimmen naar het Hoofd. Rechts liepen de beemden en de akkers naar Ruysbroeck toe; het ging gedurig heuvelop, altijd hooger en hooger; langs een breeden aschweg kon men er regelrecht den dijk bereiken. Hij dorst er zich niet wagen, want groote, diepe weteringen stroomden er te allen kant.

Hij liep recht vóór zich uit. Het was de langste maar de zekerste weg! Indien hij 't water maar voor kon blijven!

Huilend wierp de wind zich achter hem en gooide hem bijna ten gronde. Sneller liep hij, voortgestuwd als met stampen in den rug. De panden van zijn jas waaiden omhoog en hij voelde bijwijlen een kouden luchtstroom in zijn lenden blazen.

't Water joeg hem na, haalde hem in en sloeg hem tegen de kuiten. Aldra was het hem voor en diep plonste en plaste hij met de voeten in 't nat.

Hij werd bewust van het gevaar dat hem dreigde. Hij moest een anderen kant uit. Moe, met balgende borst, bleef hij staan. De wind sneed hem schier den adem af.

Op den stroom floten en gilden de stoombooten en de sleepers, jammerend en klagend, gestadig overschreeuwd door 't wild rumoer van den vloed. Het werd een oorverdoovend gebriesch en gebrul alsof ergens, in den nacht, een reuzenbeest werd afgemaakt dat heel de wereld met zijn rochelenden doodsratel vervulde.

De wind kwam geweldiger op. Neel voelde den grooten baard van zijn vader hem in 't aangezicht waaien. Hij verschrok er van en kon schielijk 't lijk niet meer houden. Hij liet het uit zijn armen glijden, vóór zijn voeten in het water, dat er woelend overbaarde.

Weer greep hij 't lijk op met moede handen, die van pijn tintelden. Hij lei het terug aan zijn hart; 't water druipelde en lekte van zijn lijf.

En de vloed sloeg hooger en hooger met schrikkelijk lawaai. Met elke deining scheen het water een voet te klimmen; 't stond hem bijna tot aan de knieën.

In snellen drat liep hij weg in de richting van Ruysbroeck. Het was de eenige hoop op redding die hem overbleef. 't Ging moeilijk want hij baadde door 't schuimend nat dat klokte en kletste, telkens hij een stap verzette. Na elke schrede ging het echter al beter en beter. Eindelijk dacht hij dat het water verminderde. Hij meende dat de landen reeds klommen, steil opheuvelden en hij spoedde zich zooveel mogelijk. Enkele schreden verder kon hij reeds voortloopen gelijk daareven, toen hij zijn huis buitenstormde.

Van verre hoorde hij 't gebruis eener wetering, eene breede gracht die de beemden doorsneed. Met een sprong, in 't wilde weg, was hij er over. Hij viel bijna door 't gewicht van den last dien hij droeg. Hij was verplicht even te wachten en het lijk, dat met den sprong was afgezakt, wierp hij het hooger met kleine schokken van heel zijn lijf.

Hij holde door, sneller dan te voren. Hij sprong over een tweede gracht, die hij had opgemerkt aan 't kleine struikgewas dat langs den kant oppriemde.

't Begon te regenen. Groote, lange droppen zweepte de wind als hagel in zijn aangezicht. Het nat dompte uit zijne kleeren. Hij draafde voort, hijgend en blazend... Hij voelde geen pijnen en het tintelen van zijn handen werd hij niet meer gewaar. Hij wist dat de dood hem najoeg, hem en het doode lichaam dat hij in zijne armen prangde... Het lijk van zijn vader, waarmede hij schier niet weg kon geraken uit zijn huis, dat hij met zijn handen niet kon vastgrijpen, het hing vastgestrengeld op zijn orst! 't Was of zijn armen 't nooit meer zouden lossen!

Waar hij nu liep was het water haast weg. Hij voelde alleen de vochtigheid onder de voeten, in het gras. Zijn schoenen zogen er bijwijlen vast, maar met het geweld van zijn loopen flaptten ze telken keer los en 't bracht geen letsel.

Nog een gracht, daar vóór hem, en hij was gered. Hij geraakte er over zonder moeite en stormde voort, den grooten aschweg op die regelrecht op den dijk uitgaf. Hij zou links afdraaien en terugloopen naar Meeldert.

Eene nieuwe vrees welde in hem op. Ofschoon de regen verminderde, hoorde hij de vloed, ginder verre, nog altijd ramoelen. Hij vreesde dat de dijk onderwegen zou doorbreken, gelijk dat nog eens was gebeurd. Hij had het nooit geweten en zijn vader ook niet, maar een oude schipper had het hem verteld. 't Was nog in den Hollandschen tijd. Honderden waren verdronken. De dijk was op zes plaatsen te gelijk doorgebroken. Heel Meeldert stond onder water en lang duurde het, vooraleer het water was teruggetrokken.

Sneller liep hij, tot aan den dijk. Toen kon hij niet meer

Hij lei het lijk op den grond, tusschen zijn opengesperde beenen en bleef staan, aaszakkend en snuivend, met open mond. Hij probeerde zijn armen te bewegen, op en neer, maar 't ging niet; hij kon ze niet meer rechten. Zij stonden stijf en hij voelde verschrikkelijke pijnen. Zijn hart bonsde en zijn slapen klopten geweldig.

Plotseling, onverwachts, als een opkomend orkaan, sloeg een huilend geschreeuw op, boven-uit het stormend joelen van den deinenden vloed en de wilde jacht van den wind in de kruinen van de boomen. Hij luisterde. Het leek een hortend gevaarte dat naderde in een snellen rit. Menschenstemmen lieten zich hooren. Dichter en dichter weerklonken ze. 't Waren schreiende kreten, vloeken en vermaledijdingen. 't Geleek een leger in wilde verwarring afrukkend, een menschendrom die in wanorde aanstormde.

Hij tuurde vóór zich uit en zag niets dan den zwaren, lagen hemel die alles, menschen en dingen, scheen op te slorpen. Dan onderscheidde hij alles beter: hij zag de kruinen van de olmen op den dijk en verder en, verder, de boomstammen als zoovele zwarte streepen op de groote nachtdonkerte. Eindelijk bemerkte hij daarboven een groot stuk duisterheid dat naderde, als een deel van den nacht dat dichterkwam. 't Was een macht van lijven, vluchtend en vliedend, met uitgestrekte armen. 't Waren mannen, vrouwen en kinderen voortijlend in een woeste vlucht... Hij zag ze naderkomen, hoorde ze roepen en tieren; gillen en kreten dooreengesmeten en dooreengegoid als één monsterklacht van honderden, weerklonken.

- Vooruit, vooruit, dat we Meeldert bereiken!
- Vooruit! Vooruit!!
- Weg! Laat me door... Laat me door...

- Och God! Och God!

- En ons koeien, ons koeien, ons koeien?
- Wie denkt er aan zijn koeien als hij zichzelf niet redden kan!
- De dijk kan 't geen vijf minuten meer uithouden.
- Hij moet doorbreken!
- Vooruit!

Duizend klachten lagen saamgevat in elk woord dat hij opving. Leed en wanhoop dreven die ijrende menigte voort. In dichte drommen liepen zij om aan den dood te ontsnappen.

- Naar Meeldert! Naar Meeldert!

De stormloop van hollende menschen naderde als een verveerlijk wangedrocht, dat hem onder zijn pooten zou verpletten.

Bewust dat het water, wanneer de dijk moest doorbreken, hem, met dien menschenhoop die kermend en kreunend kwam aangerukt, in de lage vlakten zou meesleuren, en tevens benauwd om die menigte zelf, die als een monster op hem toekwam, bukte hij zich over 't lijk en hij lei het aan zijn hart. Weer zette hij het op een loopen, recht naar Meeldert.

De vluchtenden haalden hem in. Enkelen ijlden hem voorbij, hem verdringend en wegduwend, jankend en schreeuwend.

't Geklaag, 't geschreeuw en 't gehuil maakten hem duizelig. Zijne ooren gonsden. Hij dacht dat er iets ging breken daarboven in zijn hoofd, iets dat er te strak gespannen stond. Zijn hart bonsde van schrik en gruwel. Hij deed moeite om in de duisternis vóór zich uit te kijken, maar hij zag altijd niets dan vluchtende schimmen die vóór hem liepen en waarvan het aantal steeds vergrootte, meer en meer. Hij bleef achter. Gestadig bleef hij achter. Rommedom hoorde hij zuchten en jammeren:

- Ik kan niet meer, ik kan niet meer!

- Hulp! Hulp!...

- 't Is er een die in 't water valt!

- Ai mij! die steekten aan mijn hart!

- Cies mijn jongen, waar zij-de?

- En mijn moederken, och arme! Ik heb ze met eigen oogen zien verdrinken. Ik zal 't nooit vergeten. Die sukkel moest ook zoo ellendig aan haar einde komen!

-

Alle menschelijke miseries kloegen het uit. Hij had den moed alles na te luisteren, die woorden van smart en leed in zich op te vangen, terwijl hij voortliep als een held, met het lamme lijk van zijn vader zwaar wegend op zijn lijf.

Hij geleek thans een deeltje van dat voorthollend wangedrocht. Geen oogenblikje kon hij rusten! Hij moest mede, voortgestuwd door de mannen die hem volgden.

Aldoor hoorde hij kermen:

- We zullen Meeldert niet meer bereiken.

- Het kan geen minuut meer duren. De dijk moet toegeven... Het water zoekt...

- Het water zoekt een uitweg. De dijk gaat doorbreken.

- Van waar komde gij, menschen? waagde hij te vragen aan een man nevens hem, een grooten, struischen kerel waarvan hij alleen den deukhoed zien kon.

- Van Ruysbroeck, van Ruysbroeck, zuchtte deze.

En een andere stem vervolgde:

- Heel Ruysbroeck staat onder water. 't Dorp is weggespoeld.

Luidier klaagden de stemmen. 't Waren stuk-geslagen woorden die den mond ontvielen van al die sukkelaars. Men voelde er de doodsnik in breken.

- Laat ons liever hier den dood afwachten...

- Wie weet wat grotere miserie we te Meeldert zullen vinden.

- Als ik mijnen Heer en mijnen God niet zag, ik wierp mij in 't water met mijn kinders.

- En mijn meisje, waar is mijn meisje gebleven?

- Moeder! Ik laat mij vallen, ik laat mij vallen.

Somwijlen ging er een kreet van hoop uit die menigte op woorden die moed gaven, en allen opbeurden voor een oogenblik.

- Als we Meeldert bereiken zijn we gered.

- Meeldert dorp ligt op een hoogte.

De ellendige tocht ging voort. Een heel dorp liep in wilde vlucht van menschen en vee, met al wat men had kunnen redden... Een meisje, barrevoets en schier naakt, liep nevens Neel, met twee blokken in haar handen.

De wind, huilend en gierend, vergezelde hen. Hoe verder zij liepen, hoe luider hij jammerde in de kruinen van de olmen... Heviger liet de vloed zijn gebulder hooren. Woedend sloeg het water tegen den dijk, alsom een uitweg te vinden.

En daar, achter hem, gebeurde het eensklaps! Een verveerlijk geloei, een ruischen en bruisen als van een waterval, en mede een gehuil en geroep. Erbarmelijk noodgeschrei klonk akelig in den nacht boven 't stormlied van den wind in de boomen, boven de bulderende stem van den vloed...

Instinctmatig bleven ze allemaal staan, zwijgend, in een oppersten angst. Hulpkreten stegen op, heel verre. Dan togen zij weer voort, huilend en roepend, in wildere wanorde.

- De dijk is doorgebroken.

- Er zijn mannen verdronken...

't Werd een schromelijke doening. Allen renden voort als

waanzinnig, met groote sprongen, duwend met de ellebogen, slagend met de vuisten, stampend met de voeten.

Neel snikte het uit. Hij kon zich niet weerhouden. Met luide gillen snikte hij het uit, in een stortvloed van tranen. Nevens hem liep nog altijd de groote, struische kerel met den breeden deukhoed op het hoofd. In een plotsen aanval van waanzin schoot deze laatste in een schaterlach. Lachend, akelig lachend met pijnlijk-schokkende klanken liep hij. Het meisje met de blokken in de hand werd onverwachts opzij geduwd en viel ten gronde. Onmiddellijk kon zij zich oprichten, maar zij verloor hare blokken en schreeuwde:

- Mijn blokken! Mijn blokken!

In de verschrikkelijke volte werd Neel vooruitgeduwd met ontzaglijk geweld. Hij werd haast voortgedragen. Zijne voeten raakten den grond niet meer! 't Duurde niet lang. Zoodra het gedrang verminderde kwam hij weer op den grond terecht. Hij liep dan voort met nieuwere kracht.

- Zie, 't water vermindert, hoorde hij zeggen. Hij keek beneden den dijk, en ontwaarde niets. Hij hoorde alleen een zuigen en slurpen.

- 't Broek loopt vol. Heel de streek zal onder staan.

Een andere riep nog, - en hij herkende Jaak den timmerman van Ruysbroeck, die de kist van zijn vader had gemaakt -

- We zijn te Meeldert. We zijn er.

Neel riep op zijn beurt:

- Jaak, Jaak. Zijne stem klonk schor en heesch en niemand antwoordde.

Blindelings liep hij verder. Broezelend schuim stond op zijn mond en groote zuchten gingen bijwijlen uit zijne borst op. Hij lekte van 't zweet en zijne kleederen waren verhakkeld en verscheurd.

Neel herkende de kasseide, die rechts afhelde naar de lage vlakte waar de kerk stond. Alles was ondergespoeld. Links liep de steenweg naar de brug en, verder door, naar Pullaer. Hij draaide dien kant uit. Eenige schreden verder, in 'De Halve Maan', zag hij licht. Het was het eerste huisje van het dorp. Hij haastte zich en vloog er binnen.

Het pieplichtje op den toog wierp een vaag schijnsel door de herberg en verblindde hem. Hij zag niets. Zijne oogen deden pijn. Voorzichtig lei hij 't lijk van zijn vader op den grond onder de stoof en, terwijl de bazin en de dochter verschrikt toeschoten, zwijmelde hij bewusteloos neer, de handen vastgeklampt op zijn borst, langs den kant van zijn hart, als om het te beletten nog langer te slaan. Zijn oogen staarden strak, als in het eerste vernielingsmoment van den dood en vielen dan toe. Roerloos bleef hij liggen, de beenen uitgestrekt...

Buiten, op den steenweg, met dreunend getrappel en kloefend gedraaf, liep de bende voorbij... 't Was een waanzinnige tocht van ongelukkigen, huilend en weenend...

- God-den-Heer! Wat mag dat weeral zijn? zuchtte de bazin...

Neel trok de oogen nog eens open.

- 't Is Ruysbroeck, zuchtte hij nog, 't is Ruysbroeck... Heel Ruysbroeck is op de vlucht... De dijk is onderwegen doorgebroken en er zijn menschen, veel menschen verdronken...

VI

In de vroege werd Neel wakker, op den zolder van 'De Halve Maan'. Men had hem gansch gekleed op een oude matras neergelegd. Eenige passen verder lag zijn vader, dien men opnieuw had gelijk.

't Was een akelig oogenblik geweest, die ontwaking. Als hij zijn oogen opentrok en zich rekte, stram en stijf van de pijn, en, overal waar zijn bliken gingen, niets dan onbekende dingen zag, die hem met vreemd-verwonderde aangezichten aankeken, meende hij in een droom te leven. Medeen zag hij 't lijk van zijn vader liggen, den kop op een strooizak...

Hij herinnerde zich alles... 't Was opnieuw de naakte werkelijkheid die voor hem lag, en waaraan hij niets verhelpen kon. Alles vloog hem door den geest, al die schrikkelijke dingen: de dood van zijn vader, zijne vlucht van gisteravond achtervolgd door den wilden vloed en, eindelijk, het doorbreken van den dijk. Hoe hij hier was geraakt begreep hij niet. Hij wist alleen dat hij, zinneloos van schrik, 'De Halve Maan' was binnen gevluht. Wat er verder met hem gebeurd was, daarvan had hij geen geheugen meer.

Alle strukties en krupties, die, de eene na de andere, in zijn leven waren gevallen, lieten hem niet met rust. En wie wist wat hem nog te wachten stond? Waar was hij? En zijne moeder, waar bleef die?

- Mijn moeder, mijn moeder...

Hij stormde de trap af, met vier treden te gelijk. Beneden in de herberg herkende hij zich.

- En mijn moeder, mijn moeder... Lies, waar is ze gebleven? Hij wachtte met kloppend hart.

- Wel, Neel, wees niet ongerust, begon de bazin achter den toog, uw moeder is op de zaat; zij zal er overnacht hebben. Gisteravond, wanneer zij hoorde dat gij hier waart, is ze nog eens komen zien. Wat zag het mensch er uit! We hadden uitjuist naar boven gedragen, en ze wilde niet dat we u wakker maakten. En, wat ik zeggen wil: ze heeft uw vader gelijkt en heelegansch opnieuw in 't wit gelegd. Ge zult gij het wel gezien hebben... 'k Heb haar een hemd gegeven, een schoon wit zondaghemd van mijnen man zaliger... Ja, die was zoo van eendere grootte als uw vader... Ge hebt hem zeker wel gekend, Neel?

Het wijf sprak voort met groot misbaar. Zij vertelde van den vloed en van het stormweer. Zij zegde dat het allemaal een beduidenis moest hebben, allemaal. 't Was toch niet voor niets dat God die plagen en rampen op de wereld zond. Men hoorde schier anders niet meer! Aldoor knikte zij met haar klein, oud gezichtje, dat rommedom in een gepijpte muts stak. Soms kneep zij de oogen dicht.

Hare dochter kwam binnen. 't Was een blonde, opgedirkte meid, met blozend gezicht en diep-blauwe oogen. Zij bracht een glas bier voor een schipper, die bij 't venster op de bank zat.

Zij spraken weer over de ramp en over al wat de menschen op het dorp vertelden. Allemaal hadden ze iets van dichtenbij gezien.

- Ja, Neel, vervolgde de bazin, bij u was het ongeluk in huis, ge kunt er u nog in stellen... De ramp had nog grooter kunnen worden. Er zijn er zoovelen die in eens alles verloren, huis, vrouw en kinderen. Te Ruysbroeck is het schrikkelijk geweest.

- Te Ruysbroeck, antwoordde de schipper, staat geen huis meer recht; alles is weggespoeld, boerderijen, schuren, stallen, hooimijten, alles... Er zijn wel honderd menschen verdronken, wel honderd...

Neel dacht het oorverscheurend gehuil en geschreeuw te hooren van gisteravond, toen de dijk doorbrak.

- 't Is enkele passen achter mij voorgevallen! 'k Werd haast meegenomen met den stormenden vloed... Zwijg er van! Mijn haren rijzen te berge. Ik weet niet hoe ik tot hier ben geraakt, met dat lijk in mijn armen!

- Is dat de jongen die met zijn vaders lijk door het water is verrast! Is hem dat? vroeg de schipper.

De bazin knikte van ja. De schipper stond recht en kwam dichterbij. Hij vroeg Neel uit. Hij wilde weten hoe dat alles gekomen was.

- Weet ik het? Het water kwam en ik ben gaan vluchten met het lijk van mijn vader. Ik ben eerst recht door geloopt, maar, toen ik zag dat het water mij inhaalde, en ik alle oogenblikken kon verdrinken, ben ik rechts afgedraaid, naar Ruysbroeck toe... Zóo geraakte ik 't water vóór en kon ik den dijk bereiken. Ik wilde wat rusten, maar de mannen van Ruysbroeck kwamen toen met heelder benden aangebricht. Ik moest mede, om niet vertrappeld te worden. Hoe ik tot hier ben geraakt, in eenen trek, ik weet het niet, neen ik weet het niet.

Onderwegen brak de dijk en het water stormde het lage land in, met verwoed gehuil en bulderend geklots. Hulpkreten hoorde ik alommedom. Ik liep voort en ben ten slotte hier binnen gevallen. Ik ben daar neergestort, dàar zie, bijna onder de stoof... Meer weet ik niet.

- Ja, hernam de bazin, we wisten wel dat het erg deed

en dat het water hoog klom, maar dat het zoo erg zou gedaan hebben dat niet! Nochtans, na al die vreeselijke gebeurtenissen, waarvan men overal hoort, mochten wij ons aan het ergste verwachten. Ge kunt denken hoe we verschoten toen Neel kwam binnen geloopt met een dooden mensch in zijn armen. Ons Siska meende juist naar het Hoofd te gaan zien; we waren niet gerust omdat het toch zoo verschrikkelijk bleef onweten. En dan kwamen die van Ruysbroeck afgestormd, mannen, vrouwen, ouwe menschen, koeien en paarden, alles ondereen.

- Ze hebben op de zaat geslapen, onder de loodsen en in de smidsen en in 't ruim van de schepen, overal waar er maar een hoekje vrij bleef. Ik kom er van. 't Is deerlijk om zien! Er zijn sukkels die geen hemd om 't lijf hebben.

- Och arme, och arme! kreunde Lies...

- Neel, kom achter, jongen, in de keuken en drink een tas koffie. 't Zal u goed doen, zei de dochter.

- Neen Siska, ik zal 't niet doen... Ik moet terug naar ginder; ik moet weten hoe het er gelegen is... Ik moet ook naar mijne moeder. Eerst en vooral moet ik naar ginder... Ik vergat het te zeggen: de kist is gaan drijven... Ik dacht ze eerst nog in zekerheid te brengen... 't Was een zotte gedachte die mij bijna 't leven heeft gekost. Ik moet die kist gaan halen, kost wat kost. Vader moet toch gekist worden.

- Wel, jongen, daar valt niet aan te denken, hernam Siska, heel de streek staat onder water, heel de streek. Neem liever een tas koffie.

- Neen, neen... Ik zal wel een boot vinden.

- Kom met mij mee, jongen, zei de schipper en hij sloeg Neel lijk een goeden vriend op den schouder; kom mee, ik

lig aan 't sas met mijn schip. We zullen wij met mijnen brabander eens op zoek gaan... Maar eerst twee borrels klare jenever, een voor u en een voor mij... Dat geeft sterken moed en taaie kracht.

De bazin schonk tweemaal een maatje en goot het in een kapper. De schipper ledigde zijn glas in eenen teug en betaalde. Neel proefde amperkens met de lippen.

- Den goeden dag, bazin!

- Dag, mannen!

De schipper trad buiten. Neel volgde hem.

De lucht was van een lichte, bleeke blauwheid, met hier en daar een wit-uiteenwattend wolkje. Alles scheen ijl en zonder leven. Geene vogels scheerden weg en weer en geen klanken helmden op. De loodzware wolken die, in de laatste dagen, van den morgen tot den avond, in snelle vluchten elkander voortjoegen, hadden iets van de eigenheid van 't geluchte weggenomen. De huizen en de boomen, alle dingen schenen het te voeren, want zij stonden als verbaasd in de stille roerloosheid om hen heen. Er lag alom een wondere geheimzinnigheid in de atmosfeer. Alles was ijl... In de ooren ruischte een vreemd gesuis, alsof men aan een kinkhoorn luisterde.

En toch, als hij recht voor zich uitkeek, scheen Neel niets vreemds te bemerken. Het Hoofd lag daar, gelijk altijd, te midden der lage huizekens; alleen, wanneer hij zich omkeerde, kreeg hij een denkbeeld van de algemeene verwoesting. De steenweg die door de landen kronkelde lag ondergespoeld, zoover hij zien kon... De kerk stond rommedom in 't water.

Aan het sas stapten zij in de boot. Nu veranderde schielijk het uitzicht van de streek. 't Was water overal, alom waar ze de oogen richtten: eene groote, wijdsche, eindelooze, stille

zee, een kalme, grijs-groene vlakke, haast zonder rimpels. De geheimzinnige ijllheid die zij in de atmosfeer hadden gevoeld, had zich ook rag-fijn over 't water gespannen.

De schipper deed het opmerken:

- Na een storm, - hebt ge 't al belet? - is het water stil en rustig, alsof het afgemat ware. 't Is zoo bevreemdend die stilte...

Zij voeren weg.

Water alommendomme, anders zagen zij niets; zij konden 't niet overzien. Aan den overkant, te Pullaer, had de rivier zich uitgezet, tot in de straten. Men voer er met de booten langs de huizen. Hier, te Meeldert, reikte zij aan den dijk en, langs den doorbraak, had zij haar water 't land in gejaagd. Uren ver lag alle verkeer gestremd.

Langs het Hoofd scheerden zij stillekens af over schorren en beemden, over weiden en akkers.

Neel zocht naar zijn huis, maar hij herkende zich niet meer.

Vreemd was het hem te varen in eene boot op de plaatsen waar hij als kind had gebrakt en gerakkerd. 't Leek hem wel of hij in een onbekend land kwam aangevaren waar alles anders was; zelfs de klank van zijn stem scheen veranderd. De boomen, die slechts even met hunne kruinen boven 't water uitstaken, schenen andere boomen. 't Vreemdste van al was nog de dijk die boven de watervlakte voortkronkelde. De menschen van het dorp stonden er met heelder hoopen saamgeschaard. Ze keken langs den kant waar de dijk was doorgebroken.

- Zou er iets gaande zijn, Neel?

- Ik vraag het me af!

- We zullen er henen roeien...

Neel keek nogmaals den kant uit waar zijn huis moest staan. Hij zag niets. Hij stond recht en onderscheidde toen met

moeite 't blauwe pannendak dat zich gedeeltelijk boven 't water hief.

- Naar wat ziet ge Neel?

- Ik zocht mijn huis en kon 't niet vinden. Nu heb ik 't bemerkt.

De schipper draaide zich om, altijd voortroeiend.

- Het blauwe dak ginder boven 't water?

- Ja, dat is het.

- Ge moogt van geluk spreken, jongen, dat ge nog weg zijt geraakt... 't Zal weken duren eer het water weggetrokken is... En de vochtigheid? Die kunt ge niet meer uit uw huis krijgen... Als het in den steen zit, haal het er dan maar uit.

De schipper roeide voort, met regelmatige, rassche trekken, in de richting van den dijk, recht naar de plaats waar de mannen van het dorp stonden saamgetroepeld. Een stond, daar de boot bottelings tegen een drijvenden balk stootte, moest hij opzij. Daarna voer hij weer recht op den dijk af. Neel zag een paar kerels tegen den grond neergehurkt. Ze trokken en sleurden, alsof zij iets opvischten.

Zij kwamen al dicht en dicht:

- Wat is er menschen, wat is er? riep Neel.

- Een doodskist die men opvischt, was het antwoord.

- 't Zal die van mijn vader zijn; ik kom, ik kom...

De mannen zagen om en riepen:

- Ge moet gij daar niet naar omzien, Neel. We zullen wij er voor zorgen. Daar is ze reeds, zie...

Neel zag de doodskist ophalen. Aan de zilveren versieringen, die hij zelf had gekozen, herkende hij ze. Ze was heel bruin geworden, doortrokken van 't nat.

- We zullen ze naar 'De Halve Maan' dragen, Neel.

Meer hoorde hij niet. Een vrouw overschreeuwde den man die nog enkele woorden sprak. Zij tierde en huilde en riep op Neel en den schipper:

- Mannen spoedt u... Er drijft ginder een groote wieg... Er ligt een kind in te spartelen... Ik zie het permentelijk wemelen, weg en weer... Ge kunt er heen, zonder moeite, langs dàar, langs den doorbraak... Spoedt u, spoedt u, of het is te laat!

De schipper roeide weg, zoo snel hij kon, met lange trekken. Zijn zwaar, groot lijf lag bijwijlen heel en al achterwaartsover van de inspanning.

Neel hoorde nog de klachten van de menschen:

- Het sukkelaarken!

- En met zoo'n weer!

- Wie weet of het niet doorvlogen is?

Rapper en rapper wiegde de boot over het water.

- Wat een kracht het water toch heeft! Zoudt ge het kunnen gelooven? Bezie me dat!

Ze kwamen aan den doorbraak. Op meer dan vijftig meters was de dijk weggespoeld. Alles was meegenomen, boomen, stronken en struiken... De vastgedamde kleibanden, die de glooiingen versterkten, waren weggerukt.

- Wat is dat? Neel, zie eens wat ratten, wat ratten! Honderden, duizenden...

Te midden van het water, op een knotwilg die met zijn tronk, begroeid met lange wissen, als een stekeligen haarbos boven 't water uitstak, zaten groote, zwarte ratten, grijzendik bijeen. De eene achter de andere, kropen ze op de lange twijgen die, langs alle kanten, neerbogen onder 't gewicht. Soms viel er een in 't water en zwom een tijke rond. Men zag alleen het spitse snuitje spichtig weg en weer gaan,

te midden van twee, drie rimpeltjes die in waaier uitliepen. Spoedig zwom ze terug naar den wilgenstronk.

De menschen op den dijk bemerkten ook het gewemel en gewriemel van de viezige beestjes. Ze toonden ze malkaar met den vinger.

- Laat er ons van wegblijven, Neel; ik heb er het land aan! 't Is een gevaarlijk goedje, zei de schipper. Hij roeide meer en meer af.

Zij kwamen dichterbij de wieg. 't Was een groote, vierkante boerenwieg van bruingeschilderd hout; ze dreef stil voort.

Met verdubbelde kracht roeide de schipper. Met poppelend hart naderden zij. Een kat sprong op het nat-bekletste linnengoed. 't Beestje rekte zich, snuffelde eens en wipte zich dan in de boot.

- Zou het kindje verdronken zijn?

- Wie weet het, Neel.

- We zullen de wieg medenemen.

Neel bond de wieg vast met een touw, van achter aan de boot. De schipper roeide terug naar den dijk.

- Ziet ge nergens iets drijven Neel?

- Ze keken aandachtig rond, maar bemerkten niets. Het water lag, alomme, stil en kalm uitgestrekt als een effen spiegel. De licht-blaauwe hemel weerkaatste er zich met kleine, witte kroezelwolkjes. Hier en daar stak er een blauw of rood pannendak boven uit.

- En bij u, Neel. Kon er bij u niets wegdrijven?

- Alleen de kist die men daareven heeft opgevischt. 't Is schrikkelijk...

- Schromelijke gebeurtenissen zijn het, Neel! Gij moogt

echter niet erg klagen... Denk eens aan al wat te Ruysbroeck is voorgevallen. Gij zult nog altijd nen thuis hebben... Gij hebt, bovendien, nog wat centjes om alles weer boven te komen. Denk aan die sukkelaars van Ruysbroeck... Uw vader was dood, het ongeluk was gebeurd! Maar te Ruysbroeck! Een mensch mag er niet aan denken... 't Is niet om te vertellen.

En roeiend vertelde hij toch voort:

- Kent ge het veer van Ruysbroeck, waar de dijk is doorgespoeld? Daar stonden drie hoeven: de Kluishoef van boer Geenens, de hoof van de gebroeders Van Moer en het kleine kalfsboerderijtje van Door De Koeter. Ge moet hem kennen Door De Koeter: 't is een wipschutter die overal de eereprijzen weghaalt.

Wanneer het gisteravond begon, schoot iedereen op de vlucht: de Geenensen met hunne beesten, al hun allaam en hun oud grootmoedertje van in de tachtig jaren, die zij mede voerden op eenen kruiwagen; de Van Moers hadden vier paarden kunnen redden; Door De Koeter en heel zijn familie volgden en zij sleurden hun eenige veers mee. Eerst ging het goed, maar de veers werd koppig en wilde schielijk niet meer voort. De Van Geenens, die 't zagen, kwamen De Koeter helpen. Ondertusschen was het water geweldig geklommen. Men zag zich verplicht de veers in den steek te laten. Het water stond al ommedom den kruiwagen; 't sloeg en plaste, en men kon de oude sukkel niet meer genaken. Twee mannen die 't nog riskeerden werden haast meegenomen met den vloed. In een oogwenk was het oudje verdwenen.

Men liep voort: de Geenensen en de Koetersen allemaal te gare, in een wilde wanorde de beesten voortstuwend. Het klein jongetje van den Koeter viel nu in 't water; zijne moeder

probeerde het te redden en werd medegesleurd met de golven. Beiden verdrongen.

- Zwiig, schipper, zwiig... 't Zijn vreeselijke dingen. Ik heb het hoofd te vol van mijn eigen miserie.

- Maar dat is nog niet al! De gebroeders Van Moer, die den dijk hadden bereikt, zijn spoorloos verdwenen, met paarden en al. Men heeft ze niet meer weergezien. Men denkt dat het onderwegen Meeldert moet gebeurd zijn, toen de dijk is doorgebroken.

Neel dacht weer aan zijnen tocht van gisteravond. Door een laatste krachtsinspanning kon hij den dijk bereiken. Hij waande zich toen reeds buiten gevaar. Onmiddellijk echter werd hij weer voortgejaagd door de mannen van Ruysbroeck die kwamen aangedraafd. Weer moest hij verder. En toen gebeurde de doorbraak! Als een onstuimige zee, met steigerende deining, liep het water den verren nacht in.

Neel zag nog eens rond. In het midden der rivier ontwaarde hij een stuk mast met verhakkeld want, juist nevens de brug. Er moest een schip gezonken liggen.

- Wat is dat? vroeg hij aarzelend, als bang voor het nieuwe ongeluk dat men vertellen zou.

- Weet ge 't niet? 't Is een Hollandsche schipper die door den storm met zijn vaartuig tegen een der pijlers van de brug werd gestooten. Het schip zonk oogenblikkelijk. De schipper heeft zich alleen kunnen redden met zijn knaapje van veertien jaren. Zijn vrouw verdrong met drie kleine meisjes. Op hun deerniswekkend geschrei zijn er nog twee loodsen heengevaren, in 't holste van den vloed. 't Was echter te laat. Het schip was plompverloren in den dieperik verdwenen...

Men bereikte opnieuw den dijk. Nieuwsgierig schaarde het volk zich om de boot en de meegebrachte wieg...

VII

Jef Manders werd begraven.

De klokken braken plotseling de stilte, die strak gespannen in de geheimzinnige, bleek-blauwe lucht hing. Hunne klanken waren als korte snikken die de toren over 't dorp schudde.

Op het Hoofd stond men aan al de huizekens te zien naar het volk dat, van alle kanten, naar 'De Halve Maan' kwam toegestroomd om de begrafenis bij te wonen. Van Pullaer toe kwam men kijken naar dien doode, die men te water naar de kerk zou brengen, om hem dan verder, met de boot, naar het kerkhof te voeren.

Dieper en zwaarder luidden de klokken, toen men het lijk uit de herberg bracht. Op de kist, met zilver beslagen en bespijkerd, hing een zwart baarkleed met gouden kruis en boordsel. Vier mannen droegen ze en de menigte volgde blootshoofd, al biddend.

Aan den steenweg nevens den dijk, waar het water den weg versperde, bleef men staan. Er lagen twee booten. In de eerste plaatste men de kist op een berrie en de dragers stapten er in. In de tweede nam Neel plaats, met drie eigen kozijns van Pullaer, kinderen van zijn moeders zuster.

Men voer naar de kerk, waar de pastoor wachtte in een groote pont, aan 't portaal. Lang en mager stond hij tusschen den koster in koorhemd en den misdiender in rooden rok. Zijn lange

gestalte, daar op het water vergrootte door de zwarte koorkap met zilver-bestikte borduursels. Hij rees, statig als een heilig beeld, tot boven 't kerkportaal, kalm, majestatisch. Als de booten naderden sloeg hij 't gebedenboek open. De schippers, die de pont gestadig met hun riemen op dezelfde plaats hielden, keken vol ontzag naar hem op.

De priester zong de gebeden over den doode, met volle, gedragen stem. De menschen op den steenweg vielen knielend ten gronde, deemoedig 't hoofd gebogen. De priester zong voort en boog zich over den doode. De wierook walmde, in dichte wolken, naar den Hemel.

De zang van den priester werd statiger, grootscher. Het De Profundis kloeg en weende. De klanken zoefden neer en werden weggedragen over het water, tot aan de menschen.

- Revertitur in terram...

De koster gaf den kwispel over. De priester sprinkelde, met hun vaarwel, den wensch der levenden over eenen dooden man:

- Requiescat in Pace.

- Amen! antwoordden koster en koorknaap.

Het volk stond op, rumoerend. De booten voeren weg. De pont bleef nog een tijd liggen en dan ook, op een teeken van den priester, roeiden de schippers, langs achter de kerk, in de richting van de pastorie.

- Iedereen komt alzoo aan de beurt, zei een man.

- Ja, en Monica had een mis besteld met drie heeren! De sukkelaar kan niet eens in de kerk komen. 't Blijft altijd waar: de mensch wikt, maar God beschikt.

- 't Moet eindelijk zijn, zóo in eene boot weg te trekken, opperde een derde.

De booten verwijderden zich.

De klokken galmden nog een wijl... Toen werd alles stil... De lucht kreeg weer hare geheimzinnige, strakke, brooze ijlheid.

De booten geraakten uit het zicht.